

11296685
2/1655

M. EMINESCU

BUCOVINA ȘI BASARABIA

STUDIU ISTORICO-POLITIC

prezentat de

PROFESOR I. CREȚU

7

BUCUREȘTI

1941

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota II 296685
Inventar C 806370

12
Cm

1
a

M. EMINESCU

Bd 137/116

BUCOVINA ȘI BASARABIA

STUDIU ISTORICO-POLITIC

prezentat de

PROFESOR I. CREȚU

BUCUREȘTI

1941

Biblioteca Centrală Universitară
Cota 11 296685
Inventar C806370

35/77

B.C.U. Bucuresti

C806370

MOTTO

« In toate întâmpinările de până acum, găsim repetându-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de Ruși cu sabia dela Tătari și dela Turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începând, Basarabia n'a fost nici întreagă, nici în parte a Turcilor sau a Tătarilor, ci a unui Stat constituit, neatârnat deși slăbit și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții Statului moldovenesc, Domnii, ajunseră atât de slabi încât dreptul era desbrăcat de putere și nu putea să se apere, aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vr'odată la dânsul. Căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de Stat, fie izvorită din orice alte considerațiuni, nu se modifică și nu se nimicește decât din momentul în care renunțăm la el

.
A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele *Basarab* și *Basarabeni* există cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă ».

Eminescu, « *Basarabia* » :

I. *Numele și întinderea ei.*

(Timpul, 3 Martie 1878).

INTRODUCERE

În luna Martie a anului 1878, îndată după războiul româno-ruso-turc, Eminescu a scris în «Timpul» — în calitate de redactor principal al acelui ziar — un șir de articole istorico-politice privitoare la drepturile României asupra Basarabiei. Pentru întâia oară, aceste studii grupate în șase mari capitole și intitulate *Basarabia*, au fost identificate și retipărite de noi în ediția *M. Eminescu, Opere*, 4 vol., apărute la București în anul 1939. Ele constituie, după părerea noastră, cele mai strălucite pagini din istoria ziaristicei românești și printr'însele, marele nostru scriitor dovedea «cu istoria și cu documentele în mână» — după propria sa expresie — că pretențiunile Rusiei de a i se retroceda cele trei ținuturi acordate Moldovei de către Congresul dela Paris (1856) erau cu totul nejustificate, iar călcarea convenției ruso-române din 4 Aprilie 1877 de către Rusia con-

stituia un act de trădare din partea unui aliat.

Mănuind cu mare talent și cu multă competență izvoarele istorice contemporane, pe care le și citează la sfârșitul lucrării sale, Eminescu încheia cu următoarele cuvinte:

«Toate elementele morale în această afacere sunt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de a înstrăina pământ românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelui pământ printr'un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității *actuale* a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac, ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pământ nu l-am cucerit, n'am alungat pe nimenea de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc» (*M. Eminescu, Opere*, ed. I. Crețu, vol. II, p. 286).

Dar problema pretențiunilor rusești asupra Basarabiei avea să se pună în curând, chiar în cursul anului 1878, în fața puterilor europene, la Congresul din Berlin. De aceea Eminescu, care simțea că pentru acest for nu este sufi-

cient numai argumentul drepturilor istorice și că este necesar ca problema Basarabiei să fie înfățișată și pe planul mai înalt al politicii europene, scrise un nou șir de articole, intitulate de data aceasta *Bucovina și Basarabia*, care au apărut în « Timpul » în cursul lunilor Aprilie, Mai și Iunie ale acelui an.

În noul său studiu, Eminescu introduce problema Bucovinei cu un dublu scop. Făcând o amănunțită expunere, bazată pe documentele timpului, asupra împrejurărilor politice care au dus la anexarea Bucovinei de către Austria, Eminescu urmărea să înfățișeze rolul ce și-a asumat aceasta de a împiedica expansiunea rusescă în Orient și deci obligațiunea ce a contractat Austria de a se opune și pretențiunilor actuale ale Rusiei; altminteri menținerea Bucovinei sub stăpânirea austriacă n'ar mai avea nici o justificare.

De asemenea purtarea boierilor moldoveni și opunerea lui Grigorie Ghica Vodă la cedarea Bucovinei sunt prezentate de Eminescu în scopul unei propagande interne, arătând conducătorilor politici ai României exemplul de urmat în privința Basarabiei.

Pentru puterile europene care se întruneau la Berlin, Eminescu scoate în evidență misiunea istorică ce ele înșile acordaseră României

prin pacea dela Paris — aceea de a fi o țară neutră și de cultură la răspântia unde se ating cele trei lumi deosebite: Rusia, Austria și Turcia, — iar pentru guvernul român pune înainte faptul că în trecut, cu toate vitregiile politice, Domnii și boierii n'au consimțit niciodată formal la pierderea vreunei părți din «vatra strămoșească», fie aceasta Bucovina, fie Basarabia.

Dar, ca și articolele despre Basarabia și ca atâtea sute de articole scrise în cei șase ani de activitate ziaristică la «Timpul», nici studiul *Bucovina și Basarabia* nu poartă semnătura lui Eminescu. Din această cauză n'a fost retipărit până astăzi și niciuna din edițiile de până aci nu-l pomeneste măcar. Urmează deci să spunem câteva cuvinte despre paternitatea acestui studiu.

Ideea de *târguială*, de *renunțare de bună voie*, de *vindere*, cu privire la Basarabia, se află în studiul *Bucovina și Basarabia* ca și în alte studii și articole ale lui Eminescu, exprimată câteodată cu aceleași fraze. Astfel unele pasaje din *Bucovina și Basarabia* își au echivalentul lor în alte articole a căror paternitate eminesciană este indiscutabil dovedită:

«Nu vom avea însă dreptul de a ceda, ori de a consimți la cedare, întocmai cum nu am consimțit la cedarea Bucovinei ori la cedarea

Basarabiei, ci, ca popor slab dar hotărît, ne-am rezervat dreptul de a respinge orișicând învinovățirea că înșine am stat la *târguială* asupra *vetrei strămoșilor noștri* (*Bucovina și Basarabia*, p. 21).

« Oricât de mulți oameni răi s'ar găsi în această țară, nu se găsește niciunul, care ar cuteza să puie numele său sub o învoială, prin care am fi lipsiți de o parte din *vatra strămoșilor noștri* » (*M. Eminescu, Opere*, vol. II, p. 214).

« Generalul Ignatieff... nu s'a sfiit a mărturisi că crede pe poporul român destul de nețrebnic spre a vinde o parte din *vatra țării sale* » (*Bucovina și Basarabia*, pp. 166—167).

« Abia au trecut câteva săptămâni de zile de când corpurile legiuitoare ale României au votat moțiunea prin care respinge orice *târguială* privitoare la *vatra țării*... (« Timpul », 9 Martie 1878).

« *Vorba nu era dacă avem să pierdem ori să nu pierdem Basarabia*; vorba era să ne păstrăm demnitatea, să ne arătăm vrednici de încrederea popoarelor dela apus, să nu o pierdem din vina noastră, să nu renunțăm de bunăvoie, să nu o vindem... » (*Bucovina și Basarabia*, pp. 164—165).

« Dar dacă ne dăm bine seama, *nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia*;

vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom păstra.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț; noi nu primim nici un preț. Primind un preț, am vinde; și *noi nu vindem nimic* » (M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 225).

« Prin urmare vom ieși din războiu c'o mulțime de experiențe dureroase care vor servi de învăț M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și de sigur *nu cu bună voia noastră* » (M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 238).

Ideea că Basarabia este legată de *misiunea* noastră istorică prin încredințarea Europei se află în *Bucovina și Basarabia*, ca pretutindeni în articolele lui Eminescu.

« Chiar dacă ar fi trecut cu vederea importanța istorică, economică și strategică a acestei rămășițe din vatra Moldovei, Românii nu puteau uita că Europa le-a încredințat-o și că nu se poate un preț, cu care le-ar fi iertat s'o înstrăineze » (*Bucovina și Basarabia*, p. 163).

« Acest petec de pământ, pe care « Le Nord » ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia, nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră » (M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 256).

Această misiune istorică a poporului român este înfățișată la fel în *Bucovina și Basarabia* ca în alte articole ale lui Eminescu.

«...Nu voim decât să putem fi *un strat de cultură* în această parte înăsprită a Europei, nu stăruim decât ca popoarele dela apus să se încredințeze că interesele noastre sunt identice cu ale civilizațiunii și că suntem un popor vrednic de *misiunea* ce ni se cuvine » (*Bucovina și Basarabia*, pp. 22—23).

«Trebuie să fim un *strat de cultură* la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a Statului român... » (*M. Eminescu, Opere*, vol. III, p. 207).

«Aruncați din întâmplare la răspântia, unde se atinge cele trei lumi deosebite și mai mult ori mai puțin învrăjbite, lumea modernă, cea musulmană și cea muscălească, Românii, chiar în virtutea originii lor, sunt meniți a reprezenta interesele ideilor moderne și a fi *un strat de cultură* deosebită, în care trei lumi se întâlnesc și se împacă » (*Bucovina și Basarabia*, pp. 145—146).

«*Misiunea* Statului român în afară era ca să formeze o despărțire între trei civilizații deosebite, între Austria și Rusia pe de o parte, între Rusia și Turcia pe de alta... » (*M. Eminescu, Opere*, vol. II, p. 215).

Ideea că politica austriacă era bazată pe catolicism se află în *Bucovina și Basarabia* ca și în *Influența austriacă*.

« Ca putere catolică, Austria făcea politica sa cu ajutorul catolicismului » (*Bucovina și Basarabia*, p. 45).

« Catolicismul întinsese peste Europa un pânjiniș subțire de idei religioase... Imperiul care se formează sub acest pânjiniș, se numește imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes în serviciul acestui ideal, este Casa de Austria » (*M. Eminescu, Opere*, vol. II, p. 45).

În *Bucovina și Basarabia* se narează pe larg faptele care duc la concluzia că Austria a procedat prin mituire la ocuparea Bucovinei. Această idee se găsește și în manuscrisul lui Eminescu, aflător la Academia Română sub Nr. 2.264, precum și în articole tipărite.

« La conferințele secrete mai lua parte și dragomanul Porții, Costachi Moruzi. Numai decât la una din cele dintâi conferințe Thugut îi promite 1.000 galbeni, pe care nu-i va primi însă decât dupăce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi primește cu vie mulțumire această dovadă de încredere și, din partea sa, promite că va face tot ce-i va sta în putință » (*Bucovina și Basarabia*, pp. 80—81).

«...Un grec a vândut jumătatea Moldovei Ruşilor, alt grec a mijlocit mituirea Turcilor la cedarea Bucovinei...» (Ms. 2264, p. 6).

Descrierea amănunţită a domniei fanariote n Principate care se face în *Bucovina şi Basarabia*, se află exact în acelaşi spirit concepută, însă mai sintetic exprimată, în *Influenţa austriacă* (M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 59, 63), precum şi în *Stăpânirea străinilor pe pământul românesc* (idem, p. 465).

Pasajul: «După capitulaţiunea dela Movila Răbiei, oştirea Moldovei se risipeşte, Voivodul Dimitrie Cantemir se duce pribeag în lume» (*Bucovina şi Basarabia*, p. 104), se întâlneşte aproape întocmai şi în articolul de fond din «*Timpul*», 16 Aprilie 1878, articol datorit tot lui Eminescu: «De când la Movila Răbiei oastea moldovenească s'a risipit, rămăşiţele inimilor bărbate s'au pribegit...».

Acuzaţia ce se aduce guvernului român, în studiul *Bucovina şi Basarabia*, că a dizolvat Senatul, care era ostil convenţiei cu Rusia şi a ales altul «când cetele de cazaci trecuseră hotarele ţării», se repetă întocmai şi în alt articol al lui Eminescu: «Dar oare Senatul n'a fost dizolvat asupra intrării Ruşilor, iar actualul Senat n'a fost ales pe când talazurile invaziei acoperise Moldova?» (M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 378).

În fine, ideea că: « Impărăția rusească nu este un stat, nu este un popor, este o lume întreagă, care, negăsind în sine nimic de o măreție intensivă, caută mângâierea propriei măririi în dimensiunile mari... » (*Bucovina și Basarabia*, p. 100), se află dezvoltată într'un articol întreg, intitulat *Tendențe de cucerire* (*M. Eminescu, Opere*, vol. II, p. 295), a cărui paternitate este indiscutabilă și din care reproducem doar câteva fraze: « Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror monotonie are înrâurire asupra inteligenței omenesti, lipsind-o de mlădioșie și dându-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mândriei și a lipsei de cultură... Frumosul e înlocuit prin măreț... Rușii sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urât, care-i face să caute în cuceriri ceea ce n'au înlăuntrul lor » (*M. Eminescu, Opere*, vol. II, pp. 295—296).

Este cunoscută de asemenea atitudinea împotriva războiului alături de Ruși, luată de Conservatori și susținută de Eminescu în toate articolele sale privitoare la această problemă și care se întâlnește și în acest studiu despre *Bucovina și Basarabia*.

Iar pentru cei cari, citind articolele lui Eminescu despre *Basarabia*, au constatat strânsa

legătură între ideile de acolo și tema fundamentală din cel de față, nu mai rămâne niciun fel de îndoială că Eminescu este autorul studiului pe care-l retipărim pentru întâia oară în paginile ce urmează.

Atât ideile cât și căldura patriotică ce străbate printr'însul fac, după părerea noastră, din acest studiu al lui Eminescu, un document interesant, din care se poate vedea chipul în care spiritul național românesc a reacționat prin pana celui mai mare scriitor al său.

Totodată avem convingerea că prin retipărirea lui ne facem nu numai o firească datorie față de memoria nemuritorului nostru scriitor, — prezentând astfel un nou aspect al scrisului eminescian și dovedind prin aceasta că marele poet a fost în același timp și un mare apărător al drepturilor naționale românești —, dar aducem totodată și o largă contribuție la cunoașterea problemei acelor pământuri românești care, în urma dureroaselor evenimente din ultima vreme, au intrat iarăși sub dominațiunea străină.

31.XII.1940.

I. CREȚU

Profesor la Liceul Lazăr din București

BUCOVINA ȘI BASARABIA

S'au împlinit o sută de ani de când Austria, voind să stabilească comunicațiunea între Ardeal și Galiția, a luat în stăpânirea sa o parte din Moldova. Curtea din Viena nu avea nici un drept asupra bucății de pământ, pe care o cerea și pe care în urmă a și luat-o, era însă interesul apărării puternicul argument, pe care își întemeia cererea.

Impărțindu-se Polonia, Austria luase partea despre miază-zi și astfel câștigase o provincie, care se megieșea cu Ardealul fără ca să comunice cu dânsul. Dela hotarele Moldovei până la Maramureș munții stau ca un zid nestrăbătut încât, fiind atacată Galiția despre miază-noapte ori despre răsărit, era peste puțină a da trupelor, ce o ar fi apărât, ajutor grabnic din Ardeal.

Două provincii megieșe ale aceleiași împărății, cari nu comunică decât prin o a treia și cu un

înconjur foarte mare, erau o anomalie foarte jignitoare atât pentru apărarea hotarelor, cât și pentru administrație și comerț. Curtea din Viena trebuia dar să caute a stabili între aceste două provincii comunicația pe cea mai scurtă cale, care, după dezvoltarea terenului, era cu puțință, și această mai scurtă cale era prin Moldova și anume prin trecătoarea Bărgăului. Astfel luarea Bucovinei era o consecvență firească a împărțirii Poloniei și cererea Austriei de a i se ceda câteva districte din Moldova, deși nu era întemeiată pe drept, era justificată prin niște interese, a căror legitimitate numai anevoie o vom putea pune la îndoială.

Tot spre a stabili o comunicație, Rusia a luat Basarabia, și acum, o sută de ani după cedarea Bucovinei, cere să-i retrocedăm partea, ce ni s'a înapoiat din această Basarabie. Țarul nu avea niciun drept recunoscut pe care și-ar fi putut întemeia această cerere atunci, când a luat teritoriul din Nistru până în Prut, și cu atât mai puțin are acum vreun drept, cu care ar putea lua partea ce ni s'a înapoiat din acest teritoriu. Cererea nu ar fi dar justificată decât prin interesele, ce are Rusia de a stabili comunicația între Basarabia rămasă încă rusească și între Bulgaria.

Admițând legitimitatea intereselor Rusiei, nu înțelegem cum Rusia ne oferă în schimb Dobrogea, de oarece, îndată ce Dobrogea ar fi teritoriu românesc, comunicația între Rusia și Bulgaria nu se mai poate face decât prin țara noastră. Rusia n'a scăpat de o piedică, iar noi întâmpinăm niște greutăți mai mari chiar decât cele de până acum. În tot cazul, Rusia nu ne poate oferi Dobrogea decât cu hotărîrea de a ne sili mai târziu să i-o cedăm.

Contestăm însă legitimitatea intereselor, ce Rusia pretinde a avea pentru stabilirea comunicației între Bulgaria și Basarabia rămasă sub stăpânirea rusească. Bulgaria este eliberată, iar nu cucerită; și numai atunci, când Rusia va avea o provincie peste Dunăre și când apărarea acestei provincii ar fi pusă în joc, numai atunci vom putea discuta, dacă cererea de retrocedare e justificată. Nici atunci nu vom avea însă dreptul de a ceda, ori de a consimți la cedare, întocmai cum nu am consimțit la cedarea Bucovinei ori la cedarea Basarabiei, ci, ca popor slab dar hotărît, ne-am rezervat dreptul de a respinge ori și când învinovățirea, că înșine am stat la târguială asupra vetrei strămoșilor noștri. Dacă nu am putut păstra întreagă moșia rămasă dela părinții noștri, ne-am păstrat și voim să ne păstrăm conștiința întări-

toare, că ni-am făcut datoria și că nu din vina noastră, nu cu învoirea noastră a fost știrbită.

Astăzi, când cestiunea retrocedării Basarabiei pune pe poporul român, ba, putem zice, chiar întreaga Europă în fierbere, este datoria noastră a ne lămuri și a lămuri pe Europa asupra împrejurărilor, în virtutea cărora această cestiune se pune. Este un curent de două sute de ani, de care Europa suferă ca de o boală cronică. Europa suferă; noi însă, cari am stat aci, între Turci și Ruși, mereu am fost zguduiți și mereu suntem apucați de puternicul curent. Mai înainte, trei veacuri stăturăm mereu sub arme, mereu în luptă, mereu un zid de despărțire între apus și răsărit; iar după o muncă uriașă de trei veacuri au început alții a se bate peste capetele noastre.

Cinci sute de ani din viața noastră a fost o luptă necurmată; cu toate aceste astăzi, după ce Europa ne-a dat douăzeci, numai douăzeci de ani de pace, în ciuda zguduirilor bolnăvicioase prin care am trecut chiar și în această vreme, astăzi ieșim la iveală ca un popor întinerit și plin de putere proaspătă. Nu cerem dela lume decât puțința desvoltării pacifice, nu voim decât să putem fi un strat de cultură în această parte înăsprită a Europei, nu stă-

ruim decât ca popoarele dela apus să se încredințeze că interesele noastre sunt identice cu ale civilizațiunii și că suntem un popor vrednic de misiunea ce ni se cuvine.

Dovadă ne este trecutul, pe care l-am putut purta fără de a fi pierdut ceva din individualitatea și trăinicia noastră.

Sunt aproape două sute de ani de când Rușii au început luptele pentru surparea Impărăției otomane.

Astăzi când aceste lupte par aproape de capătul lor și când cestiunea retrocedării Basarabiei ni se pune ca o consecvență a faptelor petrecute peste Dunăre, astăzi când, cu căderea Impărăției Otomane, soarta poporului român urmează a fi hotărâtă, chiar puterea faptelor ne îndreptează privirea spre trecut și ne îndeamnă să căutăm a ne lămuri asupra întâmplărilor, în virtutea cărora Impărăția otomană a ajuns la starea ei de astăzi. Vom face dar, mai ales după documentele istorice adunate de răposatul Eudoxie Hurmuzachi, o dare de seamă asupra faptelor hotărâtoare ce s'au petrecut în țările din Orientul Europei dela anul 1700 până în zilele noastre, și vom căuta să urmărim tendențele deosebitelor puteri interesate față cu țările române. În deosebi însă vom arăta importanța cedării Bucovinei în comparație cu cedarea

Basarabiei, și vom pune în asemănare purtarea Moldovenilor la anul 1777 și aceea a Românilor la anul 1877.

Vom vedea apoi în urmă, care trebuie să fie consecuențele firești ale faptelor petrecute.

I

POLITICA ORIENTALĂ ÎN VEACUL XVIII

Întâmplarea hotărâtoare, ce încheie veacul XVII, este pacea, pe care Poarta otomană, în urma luptei dela Zenta, a fost silită a o primi. La Carlovăţ Turcii îşi lămuresc poziţia faţă cu Europa şi în deosebi faţă cu cele patru state învecinate, cu Austria şi Rusia, Polonia şi Veneţia. Puterea otomană e frântă şi începe a se vorbi despre alungarea Turcilor din Europa. Unele dintre state sperează, iară altele se tem, că în curând scaunul Sultanilor va putea să fie mutat în Asia, şi pentru unele această speranţă, iară pentru altele temerea că ea se va îndeplini, este ideea conducătoare în politica orientală.

Numai decât la începutul veacului XVIII, la anul 1706, agenţii principelui Rákoczy, Papay şi Horváth, adresează Marelui Vizir un

memoriu, în care pun în vedere Porții următoarele temeri:

«Țarul de Moscova, care a îmbrățișat în Polonia partidul regelui Saxoniei, pare a fi împiedicat de a se mai război cu Poarta; dar știind seamă de toate apucăturile lui el aspiră la monarhia orientului. El își deprinde și disciplinează trupele contra regelui de Suedia spre a se folosi apoi de ele, după vreun pretext aparent, contra acestei împărății. Toate îl îndeamnă la acest războiu: afecțiunile grecilor și ale popoarelor din Moldova și Muntenia, cari sunt de legea lui, și dorința de a-și satisface ambiția cu vreo cucerire însemnată.

«E dar de temut, că sfârșindu-se pacea (treuga), Împăratul Germaniei va ataca această împărăție despre apus, în vreme ce Țarul de Moscova va ataca despre miază-noapte și, dacă nu vor fi împiedecați din vreme, o vor strivi cu puterile lor unite ».

Aceiași agenți, într'un alt memoriu din același an, arată că Poarta otomană trebuie să declare războiu «Țarului de Moscova, care voiește să dispună de regatul Poloniei și să-și supună pe al Suediei, precum și mai multe alte principate vecine ». Dovada despre aceasta sunt luptele lui cu regele Suediei, ingerințele lui în Polonia și împrejurarea, că a trimes preoți grecești în

Crîm, ca să facă prozeliți printre Circasieni.

Aceleași temeri le găsim exprimate prin raporturile ambasadurilor dela Constantinopol și prin instrucțiunile, ce li se dau din partea guvernelor lor.

Tot la anul 1706 cabinetul francez trimite ambasadurului Ferriol un proiect de alianță cu Austria contra Turciei. Memoriul începe astfel:

« Monarhia turcească, nu deosebit de alte monarhii, ce au existat dela începutul lumii până acum, după ce s'a mărit, acum a ajuns la decadență, ori, spre a vorbi mai lămurit, scăderea puterii ei formidabile a început sub Mahomed IV, tatăl Sultanului de astăzi, în cel din urmă războiu, în care liga catolică a uzurpat dela puterea otomană două coroane de cele mai înflorite, a Ungariei și a Moreei, cu multe alte orașe însemnate din Dalmația, Albania, Polonia și Moscovia ».

Ne mai sperând dar, că Turcii își vor putea păstra puterea în Europa, cabinetul francez voește să încheie o alianță cu Impăratul Germaniei, pentru ca să slăbească pe casa de Austria prin nouile achizițiuni, ce ar face în Orient, unde administrația populațiunilor necivilizate ar trebui să-i consume toate puterile. « Să împingem pe casa de Austria spre Orient — zice

proiectul, — pentru ca Franța să rămâie stăpână la Rhin ».

Astfel, centrul combinațiunilor politice europene, era în Orient, și la Constantinopol se puneau la cale războaiele. În luptă cu casa de Austria, Bourbonii din Franța mereu stăruiau pe lângă Poartă să declare războiu și să atace despre răsărit pentru ca să facă diversiune în favorul armelor franțuzești. În aceeași vreme căpeteniile răzvrătiților din Ungaria și Ardeal, Tököly, Rákoczy, Bercsenyi și alții, încurajați și ajuturați cu însemnate subsidii de către guvernul francez, mereu îndemnau pe miniștrii turci să declare războiu Austriei și să restabilească Ungaria, ca zid despărțitor între împărăția otomană și cea romano-germană. De altă parte regele Suediei cerea mereu ajutor contra Țarului Petru, și în Polonia era un partid, care mereu își da silință ca prin ajutorul Porții otomane, să puie capăt ingerințelor rusești. Zi pe zi Marele Vizir, miniștrii turcești și chiar Sultanul trebuia să asculte sfaturile binevoitoare și propunerile războinice, ce li se făceau de către agenții secreți ori publici ai acestora.

Poarta otomană nu cuteza însă a declara războiu Austriei, nici Rusiei, ci totdeauna se mângâia cu poruncile coranului, care cere ca o pace încheiată să fie sfântă și ca Sultanul

să nu se războiască decât cu aceia, cari nu se țin de învoielile făcute în tratatele de pace. Cel puțin în parte însă această supunere către poruncile coranului era întemeiată pe temerea, că, războindu-se, turcii vor fi alungați din Europa. O dovadă foarte lămurită despre această temere găsim în raportul de la 19 Ianuarie 1708 al Rezidentului Talman.

Erau făcute toate pregătirile pentru un războiu contra Austriei, ba chiar oștirile erau îngrămadite în Banatul Temișoarei și la Sava. Nu lipsea decât porunca Sultanului, pentru ca ele să năvălească în țara ungurească și să înainteze, după planul hotărât, spre Buda. Stăruințele lui Talman pe lângă miniștrii Porții rămân zadarnice. Atunci Rezidentul Austriei chiamă la sine pe Kişlar-Agasi, un confident al său, îi pune un scaun față în față cu portretul Împăratului Iosif I și zice: Alcoranul d-voastră cuprinde proorocia, că veți cuceri Constantinopolul și toată împărăția Grecilor și această proorocie s'a împlinit. Tot alcoranul zice însă, că se va găsi odată un împărat bălan, numit pentru perii săi « beniasfer », care vă va alunga iarăși din această împărăție și din Constantinopol. Crezi d-ta în această proorocie?

« Fără îndoială că cred, deoarece sunt credincios al Coranului » răspunde Turcul.

Cum îți place portretul Impăratului meu, — întreabă acum Talman, puind în vederea Turcului virtuțile și puterea acestui Impărat.

Turcul privește la capul bălan al Impăratului și nu zice nimic; plin însă de îngrijorare, grăbește să spună Sultanului că Impăratul, cu care se pune la cale războiul, este bălan. Sultanul cere să vază portretul; chiar însă fără de a-l fi văzut, hotărăște a nu face război cu un « beniasfer ».

O altă dovadă despre această frică sunt următoarele cuvinte pe care le găsim într'o scrisoare a lui Rákoczy, adresată la 26 Noemvrie 1717 lui Cellemare:

« Muftiul și toți oamenii de legi sunt pentru pace, ei zic că Dumnezeu pedepsește pe musulmani pentru că au călcat pacea încheiată cu creștinii, că Impăratul, neavând a combate alți inimiți afară de Turci, e nebiruit și, dacă va face încă o a treia campanie norocoasă, nu va încheia pace decât după ce va fi alungat (re-chassé) pe Turci în Asia.

Cele două puteri, care puneau în politica lor deosebită greutate pe puțința alungării Turcilor din Europa, erau însă Austria și Rusia.

La începutul veacului XVIII curtea din Viena, fiind silită a se război cu Franța și ne-

izbutind a stârpi rădăcinile răscoalei din Ungaria și Ardeal, era direct interesată de pacea Orientului. În înțelegere dar cu ambasadorul Marei Britanii și cu acela al Olandei, Rezidentul austriac dela Constantinopol își da mereu silința să împiedice izbucnirea unui războiu între Austria și Turcia.

În aceeași vreme Rezidentul austriac, tot în înțelegere cu ambasadorii celor două puteri « maritime » își da silință să împiedice izbucnirea unui războiu între Rusia și Turcia. Pentru curtea din Viena un războiu la granițele despre răsărit ale Impărăției nu putea fi decât o nouă greutate; afară de aceasta temerile pe care le-am văzut exprimate în memoriul agenților lui Rákoczy, erau răspândite în întreaga Europă și totdeauna, când Turcii se războiau cu Rușii, Austria trebuia să stea gata de a interveni pentru apărarea intereselor sale.

Rusia, singură, înaintează mereu spre Constantinopol.

Cea dintâi jumătate a veacului este un lung războiu între Turci și Ruși. Ce-i drept, se încheie și în mai multe rânduri se reînnoiește pacea. Niciodată însă Rusia nu se simte legată prin învoielile făcute la încheierea păcii. Pentru ea tratatele de pace nu au valoare decât întrucât ele îi dau noi drepturi.

În tratatul de pace dela Carlovăț se hotărește, ca Țarul să-și retragă oștirile din Polonia. Dară Turcii erau foarte stăruitori și era de temut, că vor începe războiu; Țarul reînoia pacea încheiată, se obliga din nou a retrage oștirile din Polonia, dar nu le retrăgea.

Aceeași era puterea Țarului față cu provinciile dela Crim. Aci mereu erau conflicte și oamenii Țarului mereu se hărțuiau cu Tătarii. Tratatul de pace dela Carlovăț hotărîse, ca Țarul să nu dureze noi fortărețe la granițele despre Miază-noapte ale împărăției otomane. El însă nu numai a întărit pe acele cari erau, ci a ridicat altele noi atât în apropierea granițelor, cât și chiar pe un teren, pe care îl pretindea discutat între Rusia și Imperiul otoman.

În Moldova și Muntenia, precum și în provinciile grecești, Țarul are oameni de încredere, prin care lucrează mereu pentru surparea puterii otomane.

În sfârșit, Țarul cucerește o parte însemnată din Suedia și silește pe Regele Carol XII a se refugia cu credincioșii săi în Turcia. Țarul își întemeiază chiar reședința pe pământul cucerit, și atunci când miniștrii turcești vorbesc despre restituirea teritoriilor cucerite dela Suedia, ambasadorul rusesc îi întreabă, ce ar răspunde Sultanul, dacă cineva ar cuteza să-i facă

propunerea de a ceda cuiva Constantinopolul.

La anul 1711 izbucnește cel dintâi războiu. Oștirile rusești trec granițele, Voevodul Dimitrie Cantemir declară Moldova neatârnată și marele Vizir pornește cu oștirile otomane spre Nistru.

Țarul Petru avea la Prut, afară de oștirile comandate mai ales de ofițeri germani, vreo 10—15 mii Moldoveni și câteva cete de unguri pribegi, atât husari cât și pedestri. În partea Turcilor luptau, afară de oștirile otomane și tătărăști, suedienii regelui Carol XII, polonezii comandați de Poniatovschi, cetele Palatinului de Chiovia și cazacii Zaporojeni, dimpreună cu cei Potcaleni.

După capitulația dela Movila Răbiei (Han Tepesi), la 22 Iulie se încheie pacea dela Vadul Hușilor (In campo ottomanico ad vadum Huss.) o pace foarte blândă pentru Țarul Petru.

Se hotărăște în acest tratat, ca Țarul să restituiască Porții fortăreața Assak, să surpe toate celelalte fortărețe dela granițele despre Crîm, să nu se mai amestece în afacerile Polonezilor, Zaporojenilor, Potcalenilor și ale Cazacilor de sub stăpânirea lui Dewlet Ghirai Han, și că Regele Carol XII să se întoarcă sub scutul Porții prin Polonia, în țara sa. Cu aceste

condițiuni Țarului Petru i se dă voie de a se retrage nesupărat.

Nu mai departe însă decât la 20 Noemvrie 1712, Sultanul adresează tuturor vizirilor, pașilor și beilor un ordin, pe care îl începe astfel:

« In lupta ce s'a dat în anul 1123 la granițele Moldovei între armata mea biruitoare și aceea a Țarului de Moscova (care de câțiva ani se prefăcea că este amic al Sublimei noastre Porți, câtă vreme apucăturile lui meșteșugite încredințau pe ori și cine despre relele lui intențiuni contra împărăției otomane) armata acestui Principe, cu ajutorul lui Dumnezeu, a fost biruită. După cum este scris că răul i se întâmplă aceuia care e capabil de a-l face, Țarul a cerut iertare cu tot felul de înjosiri (avec toute sorte de bassesse) și pacea a fost încheiată, iară tratatul redijat în câțiva articoli. Țarul de mai mulți ani se amestecă în afacerile Poloniei cu scopul că, după ce se va fi făcut stăpân pe acest regat, care este vecin cu Impărăția otomană, va putea năvăli asupra granițelor ei, și pentru aceea s'a poruncit în acest tratat ca să se retragă cu desăvârșire din Polonia. Cu toate că acest articol, care zicea că Țarul să nu se mai amestece în afacerile Poloniei, era unul din cele mai esențiale și mai importante, în ciuda

acestei învoieli el a rămas cu trupele sale în Polonia ».

Prin urmare Sultanul a hotărît a reîncepe războiul. Intervenind însă ambasadorul Englei și acela al Olandei, Poarta otomană a consimțit a reîncheia pacea, puind Țarului un termen de trei luni de zile pentru retragerea trupelor din Polonia. Cele trei luni au trecut, dar Țarul nu și-a retras trupele. Astfel Sultanul poruncește, că până la 21 Martie 1713, toți vizirii și pașii să fie adunați cu trupele lor în lagărul dela Adrianopol, de unde vor avea să plece asupra Țarului.

Astfel se rostește persoana Sultanului; cu toate acestea războiul nu se face, deoarece Țarul Petru izbutește a încheia și astădată pacea, obligându-se din nou a retrage trupele din Polonia.

Peste câțiva ani, la 1718, izbucnește războiul între Veneția și Poarta otomană. Austria intervine și astfel războiul se încinge între Poarta otomană și cele două puteri aliate.

În tot cursul războiului oștirile rusești sunt grămădite prin Polonia și pe la granițele despre Crim; în tot cursul războiului, Țarul Petru mereu face Curții din Viena propuneri de alianță; când Turcii îi aduc însă aminte datoriile, ce le-a primit în tratatele încheiate, el îi încre-

dințează că numai în interesul lor își țin trupele aproape de granițe, și că dovadă despre aceasta este refuzul cu care a răspuns la propunerile de alianță ale Curții din Viena.

La anul 1718, se încheie pacea dela Pasaroviț. Poarta cedează Austriei Banatul Timișoarei, Serbia, Oltenia, o parte din Bulgaria și o fâșie din granițele despre apus.

Deși slăbită însă, Poarta otomană provoacă pe Rusia să se ție de tratatele încheiate, și în deosebi să-și retragă trupele din Polonia.

Rezidentul rusesc dela Constantinopol, Alexie Dascow, răspunde într'un memoriu adresat în vara anului 1719 Marelui Vizir. El încredințează pe Marele Vizir despre bunele dispozițiuni ale Țarului și arată, că: « Regele Engli-terei e de bună înțelegere cu Impăratul și stăruiește a răpi ceva dela Spania; Regele Poloniei, cu ajutorul Impăratului, voiește să facă din Polonia un regat absolutist, și dacă s'ar întâmpla aceasta, nu rămâne îndoială, că ar fi formidabil pentru puterile vecine (*Vicinis potentiis formidabile fore non dubitandum*) ».

Iată dar motivele pentru care Țarul își ține trupele în Polonia: e chiar în interesul Porții, ca Țarul să apere drepturile și libertățile Polonezilor, deoarece regimul absolutist ar face din Polonia un stat primejdios.

În aceeași vreme însă, Țarul își dă silința a pune la cale libertatea popoarelor din Crim. În anii 1721—1724, relațiunile între Poartă și Rusia sunt foarte încordate, deoarece mereu sosesc la Constantinopol, dela Hanul tătarăsc și dela pașalele fortărețelor dela hotare, raporturi despre războaiele ce izbucnesc sub auspiciile Rusiei. Rezidentul Alexie Dascow, miniștrii rusești Golowkin, Tolstoy și Osterman, ambasadorul Franței, marchizul de Bonnac, ba chiar și însuși Țarul, în mai multe scrisori adresate Sultanului, mereu încredințează pe Poartă despre bunele dispozițiuni ale Rusiei și despre dorința de a trăi în pace cu Turcii.

Se încheie în mai multe rânduri tratate ori se dă tărie celor încheiate. Într'unul din aceste, Țarul se obligă din nou a retrage trupele din Polonia, iar Sultanul îi da dreptul de a se întoarce cu ele, când cineva ar voi să facă vreun atentat la libertățile Polonezilor. Într'altul Țarul se obligă a surpa fortăreața Kamenca, precum și fortăreața din nou durată la gurile râului Samara, se obligă chiar a nu mai dura altele noi.

În sfârșit însă războiul nu se mai poate evita și Austria primește mediațiunea între Turcia și Rusia. Se țin conferințe; se discută asupra locului de întrunire; Rusia caută să înconjure o

hotărîre definitivă și astfel, parte în urma uneltirilor dibace ale diplomației franțuzești, parte cu scopul de a nu lăsa pe Ruși să dispună singuri în Orient, Curtea din Viena devine din mediatoare o putere ce intervine și în urmă o aliată pe față a Rusiei.

Se stabilește un comun plan de acțiune și războiul contra Turciei se începe. Trupele rușești însă, în loc de a opera potrivit cu planul statornicit, își fac de lucru împrejurul Crîmului; astfel Turcii, rămîind în defensivă față cu Rușii, îngrămădesc oștirile contra Austriacilor. Împăratul Carol VI, în mai multe scrisori adresate comandanților săi, se plînge de duplicitatea Țarinei, dar, în sfârșit, după un războiu de aproape trei ani, pierde Oltenia și Serbia și părțile ce câștigase în războiul trecut din Bulgaria și Bosnia, și, încheindu-se tratatul dela Belgrad, încetează a mai fi aliat al Rușilor.

După acest războiu Turcia se bucură de o pace mai îndelungată. Dela 1700 până la 1740 ea a stat mereu gata de războiu și a purtat sarcina a trei războaie grele; acum era dar secată de puteri și nu mai avea destulă energie spre a se pune împotriva înaintării Rușilor. Simțind că nu mai poate alunga pe Ruși din Polonia și obosită de greutatea ce-i făcea acest

stat castrat, Poarta otomană propune cabinetul din Viena să-l împartă cu Rusia.

Scăpând însă de această greutate, Poarta întâmpină altele. Incă pe la anul 1750 Rusia pune cestiunea independenței Tătarilor și cestiunea autonomiei țărilor românești; iar la 1769 izbucnește un nou războiu între Turci și Ruși, în urma căruia Poarta este silită a încheia la anul 1774 pacea dela Cuciuc-Cainardji.

În sfârșit la anul 1788 Rusia începe războiu pentru eliberarea tuturor creștinilor din Imperiul otoman.

Dela început până la sfârșit veacul XVIII e pentru Poarta otomană o luptă necurmată spre a pune stavilă năvălirii vrăjmașului său dela miazănoapte. Mereu în luptă cu o fatală și neînblânzită pornire și lipsiți de orișice sprijinire din afară, Turcii trebuiau să stea mereu sub arme și mereu să negocieze atât cu vrăjmașii, cât și cu prietenii lor. În viața lor nu se mai putea desvolta decât două părți, în care trebuiau să-și consume cele mai bune și cele mai scumpe puteri: armata și diplomația. Despre întemeierea și dezvoltarea unei bune administrațiuni, într'o împărăție, ce mereu se războia și mereu era răscolită, nici vorbă nu putea să fie. Pentru împărăția otomană nu era cu

putință altă organizație decât cea militară, aspră, dar atârnată de caracterul, priceperea și discrețiunea oamenilor cari o aplicau. Pentru aceasta erau însă prea multe elemente putrede în imperiul otoman, căci pașalele, chiar buni oșteni și buni diplomați fiind, nu mai aveau nici tăria de caracter, nici destul timp spre a fi și buni administratori. În împărăția otomană lipsea temelia virtuților cetățenești: credința în trăinicia statului și a formelor lui de viață. Fiecare intrând în viața publică începea să ia parte la o lucrare, în a cărei rezultate nu se încredeau. Abnegațiunea cetățenească e peste putință acolo, unde suntem așa zicând încredințați, că va rămâne zadarnică; așa ori așa, împărăția otomană avea să înceteze; ar fi fost dar o nebunie orice abnegațiune de dragul ei. Oamenii își fac datoria ca oameni; fiecare caută însă a profita de ocaziune câtă vreme se poate.

Puterile europene, îndeosebi statele vecine, privesc cu îngrijire cele ce se petrec în Orient; toate se mărginesc însă la sfaturi binevoitoare. Puterile maritime, adică Englitera și Olanda, în tot cursul veacului XVIII, stăruiesc pentru mănținerea păcii; cabinetul francez își dă silința ca să hotărască Poarta la acțiune ori la pasivitate, după cum cer interesele momentane ale

Franței; Austria în sfârșit, chiar dela începutul
veacului urmează o politică hotărâtă totdeauna
de neîncrederea cu care curtea din Viena pri-
vește asupra Rusiei. Turcii totdeauna sunt izo-
lați, fiindcă nimeni nu mai crede în putința
izbutirii lor.

II

POLITICA HABSBURGILOR

În tratatul de pace dela Carlovăț, Poarta otomană renunță la înrăurirea ce avea asupra Ungariei și Ardealului, și astfel hotarele împărăției Habsburgilor se întind până la Mureș și până la culmile despre miazănoapte și răsărit ale Carpaților. În urmă apoi, la anul 1718, Habsburgii își întind granițele până la Olt și spre hotarele Bulgariei.

Oricât de mare însă, această împărăție nu era puternică decât prin înțelepciunea oamenilor, cari știau să ție la un loc atât de multe și de deosebite popoare. Mai ales în țările dela răsărit popoarele totdeauna erau gata de a se încăera la luptă și numai buna chibzuință a Curții din Viena le ținea în frâu.

Deși Poarta otomană a renunțat la înrăurirea ce avea asupra Ungariei și Ardealului, această înrăurire nu încetase. În tot cursul veacului

XVIII este în Ungaria și Ardeal un partid care se luptă fără de curmare pentru eliberarea patriei de sub «jugul Habsburgilor». Și acest partid e mare și puternic, e deseori întregul popor maghiar, care cere ajutorul Porții contra asupritorilor. Rákoczy și Tököly își împart chiar viitoarele țări eliberate; iară după moartea lui Tököly, Rákoczy, recunoscut fiind de Principele legitim, adună sub steagurile sale oștiri, care, după spusele ambasadorului Ferriol, se urcă la 80.000 oameni.

Erau deci încă multe greutateți de învins înainte de a se putea zice, că Habsburgii sunt stăpâni pe țările dela răsărit.

Armele cu care, deși după o luptă foarte îndelungată, Curtea din Viena a învins aceste greutateți, sunt mai ales administrative.

Înainte de toate Habsburgii își câștigă ajutor contra maghiarilor chiar în Ungaria și Ardeal.

După îndelungatele lupte ale veacului XVII, locurile neadăpostite de pe teritoriul Carpaților, adică partea dintre Tisa și Carpați a țării Ungurești, Banatul Timișoarei și Oltenia erau aproape cu desăvârșire deșertate de populațiune. Cea dintâi îngrijire a Curții din Viena era dar de a spori populația acestor locuri și în deosebi, de a o spori cu oameni pe cari se vor putea reze ma contra maghiarilor ca vrăj-

mași interni și contra Turcilor și Rușilor ca vrăjmași externi.

Încă pe la sfârșitul veacului XVII, Împăratul Leopold I dă Sârbilor emigrați sub povățuirea Patriarhului Arsenie Cernovici locuri de adăpost în apropierea granițelor despre răsărit și privilegii foarte însemnate. Sârbii rămân însă organizați militărește și totdeauna datori a se lupta pentru Împăratul.

În urmă se împopulează Banatul Timișoarei mai ales cu coloniști aduși din țările dela apus, iară în Oltenia administrația își dă toată silința de a spori populația cu coloniști bulgari, sârbi și munteni. În tot cursul veacului XVIII, sporirea populației din țările dela răsărit este una din cele mai de căpetenie îngrijiri ale guvernului din Viena și, cu deosebire dela 1750 până la sfârșitul veacului, conflictele pentru oamenii migrați nu se mai curmă.

Moldovenii, Muntenii și Oltenii, ba chiar și Bulgarii catolici mereu migrează în Ardeal, în Banatul Timișoarei și în țara Ungurească, în vreme ce Secuii din Ardeal migrează în Moldova și mocanii din Ardeal se pornesc spre Muntenia.

Sporind populația, Habsburgii vor totdeauna să-și asigure iubirea ei.

În veacul XVIII religia era una din cele mai puternice arme politice. În deosebi în împărăția

Habsburgilor această armă era însă primejdioasă. Ca putere catolică, Austria făcea politica sa cu ajutorul catolicismului; Leopold I a recunoscut însă pe Arsenie Cernovici de Patriarh și a dat bisericii sârbești cele mai întinse privilegii. El a mers chiar mai departe și, spre a face și pe ceilalți creștini ortodocși părtași de aceste privilegii, guvernul din Viena a admis o națiune închipuită, « natio illirica », pentru care se dau privilegiile acordate Patriarhului Cernovici. Toți creștinii ortodocși, fie sârbi, fie croați, fie români, fac parte din această națiune ilirică; Patriarhul sârbilor ajunge a fi Patriarh al tuturor creștinilor ortodocși din țările dela răsărit ale împărăției Habsburgilor, și cu toții au dreptul de a se bucura de privilegiile acordate Sârbilor.

Numaidecât, în anul 1700, Impăratul Leopold I da însă marelui ambasador, comitele Oettingen, niște instrucțiuni, din care ne încredințăm, că la curtea din Viena ortodoxia e privită ca o primejdie.

Impăratul însărcinează pe ambasadorul său a stărui ca sfântul mormânt să rămână sub paza Franciscanilor, « și să nu fie cumva încredințată schismaticilor de sub protecția Țarului de Moscova, care, după cum se știe, foarte mult stăruiesc să și-o câștige ». Tocmai pentru aceea, Mavrocordat (dragomanul Porții), fiind de legea

grecească, și având acum mare vază la Poartă, e *suspect*, și are să fie menajat cu deosebită atenție și dexteritate (billig suspect, und derothalben mit sonderbahrer attention und dexterität zu menaggiren sein wirdt).

Ideea exprimată în aceste puține rânduri este una din temeliile politice orientale a Habsburgilor: toți ortodocșii sunt suspecti, fiindcă stau sub protecția Țarului. Curtea din Viena nu are încredere în popoarele ortodoxe și această lipsă de încredere merge atât de departe, încât la anul 1718, dându-și părerea asupra unei petițiuni, în care boierii munteni cereau anexarea Munteniei la Austria, consiliul de războiu sfătuiește pe împărat să nu râvnească la o țară, de care Țarul poate dispune după plac. Astfel, acordând dreptul bisericii ortodoxe, Curtea din Viena nu renunță la combaterea ei indirectă și acordă mai mari drepturi aceloră, care se unesc cu biserica catolică. Unirea cu biserica papistă și conflictele religioase împreunate cu dânsa sunt una din cestiunile mari, care agitează țările dela răsărit în tot cursul veacului XVIII. O mare parte din Croați, toți Rutenii din țara Ungurească și partea mai mare a Românilor din Ardeal se declară uniți cu biserica papistă și luptele între uniți și neuniți, cu deosebire între Români, nu se mai curmă. Admi-

nistrațiunea, voind să pună capăt acestor lupte, dă ajutor uniților; această părtinire nu trece însă anumite margini.

La anul 1754 Impărăteasa Maria Theresia însărcinează pe Comitele Clobușițchi, Arhiepiscopul de Calocia, să cerceteze certele dintre uniții și neuniții din țara Ungurească și Ardeal. Instrucțiunile, ce i se dau comisarului împărătesc, se încep cu cuvintele:

« Deoarece cauza cea mai de căpetenie a abaterilor și turburărilor ce s'au ivit în diecesa Orăzii-mari este fapta uniunii și mai ales a schismaticismului, și deoarece voința noastră dreaptă tinde la liniștirea populațiunii și este departe de a face, ori de a permite să se facă asupra numitului popor vreo presiune fiind pe nedrept asuprit prin sporirea contribuțiunilor, ori prin altfel de biruri, prin prestandele dominicale ori prin alte mijloace, ci din contra voim să dăm protecțiunea noastră împărătească amânduror părților, adică atât uniților cât și neuniților, și nu vom permite să se facă siluire în materie de religiune ». Comisarul e dar însărcinat să spue preoților și poporului, că toți deopotrivă se bucură de protecția Impărătesei și să puie deosebită greutate pe aceasta.

La anul 1758 se ține o conferință în cestiunea concesiunilor de acordat Românilor orto-

docși din Ardeal. Kaunitz dă un vot separat și cerându-i-se din nou părerea, el răspunde Impărătesei:

«Votul meu cuprins în protocol l-am dat după cea bună a mea convingere și conștiință; nu aş avea nimic să scad, nici nimic să adaog. Înțeleg foarte bine că Maiestatea Voastră vă aflați în nedomirire de a hotărî față cu niște păreri atât de deosebite asupra cestiunii: dacă e bine ca, după modalitățile propuse de mine, să li se acorde grecilor neuniți din Ardeal un propriu episcop exempt, ori ca lucrurile să rămână în starea lor de până acum.

Eu am ales cea dintâi soluțiune, fiindcă îmi dau silința de a înconjura în toate consiliile ce privesc serviciul Maiestății Voastre măsurile nedepline și paliative, care îndeobște mai mult strică decât folosesc, a apuca răul din rădăcină și a privi lucrurile așa cum sunt, iar nu cum ele ar trebui să fie.

Dacă am putea să ne mângâem cu speranța, că aceia cari au să execute înțeleptele și dreptele ordine al M. V. privitoare la măsurile de luat față cu grecii și neuniții, s'ar purta cum se cuvine și și-ar face pe deplin datoria, așa nu ar fi tocmai greu a găsi alte mijloace folositoare atât pentru stat, cât și pentru religia dominatoare; dar, după atâtea experiențe acea-

stă speranță trebuie să o privim ca fiind pe deplin zadarnică, căci aplecarea spre mijloace silnice și ura contra ilirienilor sunt cu mult mai adânc înrădăcinate, decât ca să mai putem spera vreo schimbare în această privință.

De asemenea în împrejurările de acum ar fi mai primejdios decât orișicând a da ocazie pentru rebeliuni, emigrațiuni ori alte urmări foarte stricătioase, și anume cu atât mai multe, cu cât nu dispunem de mijloace contra unor asemenea rele.

Grecii neuniți, ce, în număr de câteva milioane, se află sub prea înalta stăpânire, trebuie, după părerea mea, să fie priviți ca fiind pentru prea înalta casă o comoară și un adevărat juvaer, din care se vor putea trage în viitor pentru stat chiar mai multe foloase decât până acum, dacă numai vor fi scutiți cu toată asprimea atât în cele lumești, cât și în cele bisericești, contra orice asuprire, orice nedreptate și orice nemulțumiri întemeiate, și vor fi povățuiți astfel cum regulile precauțiunii cer să întâmpinăm o națiune aspră și războinică ».

Kaunitz propune dar, ca Impărăteasa să numească pe Dionisie Novacovici Episcop al Romanilor ortodocși din Ardeal, rămânând ca prin mijlocirea lui să se facă încercare de a hotări pe Români la unire cu biserica papistă.

Ura de care vorbește Kaunitz nu e însă întemeiată numai pe simțământul religios, nu este o urmare a intoleranței religioase.

În anii 1743 și 1744 Episcopul greco-catolic din Făgăraș, Ioan Klein, mereu se plânge Impărătesei Maria Theresia de asupririle ce trebuie să sufere Românii uniți, « care sunt tratați mai rău decât evreii ». Între altele, Episcopul Klein protestează contra hotărîrilor dietei din Ardeal și în memoriul, ce adresează Impărătesei ca răspuns la acest protest, dieta zice următoarele:

« Neamul Românilor din vechime are nevoie de a se bucura de locuirea acestui pământ (*hujus glebae incolatu gaudens*) dar acea plebe nici prin aplicările, nici prin natura, nici prin ingeniul, nici cu privire la condițiunile ei, nici din alte considerațiuni deosebite, nu este capabilă de privilegiile naționale; din contra mereu intră ca o pribeagă fără de căpătâi în Muntenia și Moldova, iară acolo se leapădă de uniune, pe care a primit-o mai mult de nume decât în adevăr ».

Memoriul arată apoi, că rămâind în urma războaielor multe pământuri deșerte, Românii au intrat din Moldova și Muntenia și s'au așezat pe ele; ei însă nu pot să câștige drepturi decât începând a face parte din vreuna din cele trei națiuni.

În zadar sunt dar toate încercările Curții din Viena. Nici ca parte a națiunii ilirice, nici unindu-se cu biserica papistă Româniilor nu pot să câștige drepturi, de oarece, câștigând drepturi, după legile țării, ei înceată de a mai fi Români. Totdeauna aceste legi erau o stavilă puternică pentru curtea din Viena, iară a le schimba nu se putea, fiindcă se temea de rebelii maghiari, cari foarte lesne puteau să provoace un războiu cu Poarta otomană. Un singur Împărat a cutezat să șteargă aceste legi, Iosif II, înainte însă de a muri, și el a fost silit să nimicească tot ce făcuse în viața sa, decretând restabilirea deplină a drepturilor nobilimii.

În administrațiune curtea din Viena întâmpină aceleași greutate. Chiar în Oltenia, unde putea dispune după plac, ca în o țară cucerită, drepturile, pe care le au boierii și pe care nu crede de cuviință a le călca, sunt una din cele mai mari greutate. Se face numărătoarea populației, se împart districtele, se iau măsuri pentru sporirea populației, se face un conspect despre mănăstiri și despre drepturile lor și se împarte contribuția astfel, ca populația rurală să nu poarte prea grele sarcine. După câțiva ani de încercare se constituie o comisiune financiară, însărcinată cu formularea propunerilor privitoare la măsurile de luat pentru o

bună administrare a Olteniei. Raportul acestei comisiuni se încheie prin cuvintele:

« Prea înaltul serviciu și chiar starea și împrejurările țării cer ca Maiestatea Voastră Imp. și Cat. să faceți întrebuințare de acest drept (de a dispune ca în o țară cucerită și de a nu ține seamă de drepturile boierilor); căci cele mai multe privilegii sunt stabilite pentru folosul boierilor, privilegii în virtutea cărora au avut ocazia de a dispune de vieața și averea supușilor după plac și, precum arată exemplele în mod cu totul tiranic, mai ales fiindcă purtarea lor e nemai pomenită și bietul popor suspină după ajutor, și trebuie să fie ocrotit contra lor de oarece importă mai mult a câștiga iubirea acestui popor de rând, decât a ține pe boierii nesocotiți și neînfrânați în vechile lor drepturi, ba în cele mai mari nedreptăți ale lor, mai ales fiindcă omul de rând e cea mai mare putere, căci prin el se împopulează și se ridică, prin urmare prin el se aduce țara la deplină dezvoltare ».

Curtea din Viena nu a scăzut decât foarte puțin din drepturile boierilor olteni; cu toate aceste în cursul războiului următor boierii olteni nu o mai susțineau. Dacă dar în Oltenia era atât de greu a scădea din privilegii, în țara Ungurească și în Ardeal, unde totdeauna era

o revoluție latentă, schimbarea privilegiilor era aproape peste putință.

La anul 1785 Impăratul Iosif II numește zece comisari însărcinați cu organizarea bisericeii. În instrucțiunile date acestor comisari, el zice între altele:

« În acest district (Banatul Timișoarei) sunt cu deosebire trei națiuni: anume Români și Sârbi, cari deopotrivă sunt de religia greacă-neunită, afară de aceștia coloniști străini de naționalități deosebite din Germania. Națiunea română tot mai e tratată într'un mod foarte asupritor și mai ales pentru aceea e puțin dezvoltată, nestatornică și dispusă a fura. Câtă vreme nu vor fi luminați în destul prin școli și câtă vreme nu se vor deștepta într'înșii, în urma unui bun tratament, iubirea pentru pământul lor, dorința de a-și clădi mai bine casele, de a-și lucra mai bine pământurile și de a sădi mai mulți pomi, acești oameni vor urma a se simți campând (kampirend) de pe o zi pe alta.

E de asemenea adevărat, că s'au luat dela dânșii cele mai bune pământuri spre a le da altor coloniști, că au trebuit să sufere mai multe asupriri, cu toate că sunt cei mai vechi locuitori ai țării. În de obște această națiune pretinde, că plângerile ei să fie ascultate și că cei

mai bătrâni dintre dâșii, în care își pun toată încrederea, să fie domiriți prin argumente întemeiate; apoi de aci înainte se poate face ori și ce cu dâșii (alsdann kann man alles mit ihnen richten) ».

Vorbind despre Românii din Țara Ungurească și Ardeal, Impăratul Iosif II zice:

« Durere! este prea adevărat, că între națiunea ungurească și cea sârbească, apoi între grecii neuniți și unguri domnește o ură neîmpăcată. Pe cât de puțin se poate găsi adevărata cauză a acestei ure, pe atât de adevărat este, că ea izbucnește la toate ocaziunile, lucru de care răscoala, ce nu de mult a fost în Ardeal (Horia și Cloșca) ne dă cele mai triste dovezi. Dacă e dar să domnească pace și fericire între oamenii ce trebuie să trăiască împreună, înainte de toate această ură trebuie să fie pe deplin stârpită, și nu pot în destul a îndemna pe comisar ca să privegheze și să silească pe ori și cine a priveghea, ca toate persoanele magistratului să observe cel mai mare cumpăt și în deosebi să aibă toată considerația pentru popi și cler în deosebte.

« Românii — zice apoi Impăratul — atât de mult sunt obișnuiți cu asuprirea, încât sunt nepăsători chiar și pentru locuințele lor și astfel sunt dispuși la nestatornicie, la schimbări și tot felul de excese. La aceștia nu numai trebuie

să se introducă școlile, ci și preoții lor să fie mai bine instruiți; în sfârșit domnii lor de pământ și autoritățile trebuie să înceapă a-i trata mai uman, pentru ca să-i îndrepteze și să-i lipească de pământul pe care sunt ».

Puternicul Impărat, care da aceste porunci binevoitoare, nu a putut câștiga Românilor decât un singur drept: dreptul de a-și schimba stăpânii. Nici dreptul de migrațiune nu l-au câștigat însă Românii, decât după ce au prefăcut în cenușă o mulțime de sate, orașe și curți nemeșești, au tăiat câteva mii de unguri și au băgat spaima în vrășmașii lor.

Altfel lucrurile nu se puteau pune la cale. Principiul politicei Habsburgilor « *Divide et impera* », era un rezultat firesc al împrejurărilor. Chiar între mărginile Impărăției lor, Habsburgii trebuiau să facă mereu politică externă. Ei nu puteau nimici pe maghiari, fiindcă erau un popor, de care împărăția avea trebuință contra Rusiei și tărie le puteau nimici da, fiindcă erau un neam răsvrător, ce mereu stăruia să provoace un războiu cu Turcia. Tocmai atât de puțin puteau Habsburgii să caute a nimici pe popoarele cuprinse sub numirea de « națiune ilirică », de oarece ele țineau în frâu pe maghiari și erau în aceeași vreme un val de apărare contra Turcilor; aceste popoare

erau însă de legea ortodoxă, erau suspecte și foarte lesne se puteau pune la dispozițiunea Rusiei. Curtea din Viena își dă prin urmare silința de a ține pe aceste popoare în echilibru, dând mereu ajutor celor mai slabe dintre dănosele, fără ca să provoace însă pe cele mai tari la rezistența energetică.

Cuprinzând toate cele zise până acum în o singură cugetare, ne rămâne impresia neștrămutată, că politica Habsburgilor e întru toate hotărâtă de neîncrederea cu care ei privesc pe Rusia. Și urmărind cu băgare de seamă întâmplările ce se desfășură în cursul veacului XVIII, această impresie ajunge a fi o convingere bine întemeiată.

Numai decât la anul 1700, vedem cum Leopold I «suspectează» pe un dragoman al Porții, fiindcă e de lege ortodoxă. Și această suspectare se urmează în tot cursul veacului. Politica ce Habsburgii urmează față cu Turcia se poate cuprinde în câteva cuvinte: ei caută să-și asigureze pozițiuni bune față de Rusia.

În cursul războiului izbucnit la 1716, Țarul Petru mereu face Curții din Viena propuneri de alianță. La 13 Octomvrie, Principele Trautsohn raportează împăratului Carol VI despre părerile conferinței ministeriale cu privire la aceste propuneri. Miniștrii sfătuiesc pe Impă-

ratul să nu primească această alianță, deoarece Țarul « precum învederează din exemple, este o foarte mare sarcină pentru aliații săi și voiește mai mult să impună legi, decât să dea ajutor; afară de aceasta cere în Imperiul Roman și cu deosebire în Meklenburg o mulțime de lucruri nepriincioase; în sfârșit vecinătatea lui, mai ales din considerație pentru marea înrâurire ce are în Orient în virtutea religiunii, e foarte priemjdioasă (respectu seines in oriente ob rationen religionis habenden grossen Anhang gar zu bedenklich). Afară de aceasta, sub pretextul alianței, ar face, cu deosebire în Moldova și Muntenia o mulțime de demarșe neplăcute, iar la încheierea viitoareii păci, ar putea pune piedici stricăcioase prin obișnuitele sale pretențiuni exagerate ».

Ținând seamă de aceste motive, Impăratul nu primește alianța; tot pentru aceste motive Austria intervine și chiar se aliază cu Rusia în războiul viitor; tot pentru aceste motive încheie la 6 Iulie 1771 tratatul subsidial în care Poarta îi cedează Oltenia; tot pentru aceste motive refuză propunerea ce i se face de către comitele Orlow în cursul negocierilor dela Focșani, declarând că nu voiește să anexeze Moldova și Muntenia; în sfârșit tot pentru aceste motive, la anul 1788 Impăratul Iosif

II ocupă Moldova și Muntenia ca aliat al Țarinei.

În tot cursul veacului XVIII politica Habsburgilor este una și nestrămutată, aceea pe care cancelarul Kaunitz o expune în nota adresată la 6 Ianuarie 1775 Baronului Thugut: «Înainte de toate ni se pune întrebarea preliminară, — zice Kaunitz, — dacă și întrucât ar putea să fie oportun a stabili o înțelegere sinceră cu Poarta și a primi față cu dânsa niște angajamente, care nu ne-ar promite un folos chiar acum, în prezent, ci ar fi calculate pe vremile și împrejurările viitoare.

Precum știți, starea de acum a Porții e foarte deosebită de aceea de odinioară. Ce e drept, toate lucrurile vremelnice și toate prevederile omenеști sunt supuse atâtor complicațiuni neprevăzute și atâtor evenimente, încât este peste putință a hotărî capătul lor cu destulă siguranță. Cu toate aceste un ochiu politic poate prevedea cu toată probabilitatea, că dacă Rusia va căuta să profiteze de avantajele ce i s'au acordat în cea din urmă pace, un lucru care abia mai poate fi pus la îndoială, iar Poarta va rămânea în apatia și letargia ei de până acum, lucru ce urmează din putreziciunea temelilor ei, că, zic, dacă va fi astfel, mai de vreme ori mai târziu va trebui să urmeze în

această parte a Europei o revoluțiune capitală (Hauptrevolution).

Această singură perspectivă e mai mult decât destulă spre a ne hotărî să nu primim față cu Poarta niște angajamente, să nu încheiem cu ea tratate, care, fără de a ne aduce foloase actuale, ar fi calculate pe niște vremi, unde va exista poate cu totul altă stare de lucruri și aceasta ar cere demarșe cu totul deosebite de cele de acum, ba poate chiar opuse cu ele.

Mijloacele propuse de d-voastră consistă în frică, mituire și alte mijloace de a hotărî pe cineva la ceva. Spre a hotărî pe turci prin raționamente, se va face, între altele, întrebuințare de considerația, că intenția noastră nu este alta, decât a face să înceteze cu desăvârșire neîncrederea reciprocă, pentru ca apoi să ne putem îndrepta toată atenția asupra întrebării, cum, prin reciprocă înțelegere plină de încredere și comune demarșe, s'ar putea împiedeca urmările stricătioase ale celei din urmă păci încheiate cu Rusia.

În situația de acum a Porții, fără îndoială politica noastră secretă trebuie să consistă în a susține, câtă vreme se poate, Impărăția otomană în Europa, ori cel puțin a face ca în cel mai rău caz Rusia să nu o surpe vreodată singură și pentru sine, venind despre mare, și

prin urmare fără de concursul neapărat al Curții noastre. E foarte de dorit pentru interesul nostru politic, ca despre mare de unde începe a o amenința cea mai mare primejdie, Poarta să-și dea silința a se asigura cu toate așezămintele de apărare și toate măsurile de altă natură, ce-i stau în putință, de oarece tocmai în aceasta consistă cel mai de căpetenie mijloc, spre a ajunge la realizarea intenției alternative a politicei noastre ».

Acestea sunt principiile, pe care Habsburgii le-au observat atât înainte cât și după Kaunitz față cu Orientul.

Ei nu se pot alia cu Poarta otomană, fiindcă ea nu le dă destule garanții de statornicie; stau deci totdeauna gata, pentru ca, în cel mai rău caz, când Sultanii nu se mai pot susține în Europa, să ia partea ce li se cuvine din țările scoase de sub stăpânirea lor.

III

MOTIVELE POLITICE ALE LUĂRII BUCOVINEI

Izbucnind războiul între Turcia și Veneția, Curtea din Viena primește un memoriu, în care se expun motivele pentru care Impăratul trebuie să declare războiul Turciei. Al doilea dintre motive e comentat prin următoarele considerente:

« Deoarece interesul de stat e ceea ce trebuie să hotărască pe M. S. a nu vedea pe Turc, vecinul său, mărit prin noi progrese, ci mai vârtos a-și da silința de a nu-l vedea stabilindu-se cu noi fortificațiuni și noi constituțiuni de guvern în Moldova și Muntenia, — Benderul și Hotinul, ce a durat Turcul, sunt două puncte delicate, două lucruri importante, care prin împrejurările lor și prin consecvențele ce pot avea, trebuie să fie considerate cu toată considerațiunea și ponderațiunea, iară nu să fie trecute cu vederea... ». « Turcul zidește mari fortărețe

la hotarele creștinilor, lucru ce nu se cuprinde în instrumentele de pace, pune în ele tunuri, pune multă oștire, pune Pașă, și sub pretextul acestor fortărețe se extinde și ocupă locuri din Moldova, pune pe Turci să arbitrarieze, iară creștinii nu țin seamă de aceasta, nu se gândesc, ci adorm ca și când nu s'ar întâmpla nimic.

« Trebuie să se ție seamă, că Moldova și Muntenia, aceste două provincii atât de roditoare întărite cu fortărețele Turcului, cum a început a se face, vor putea hrăni cu înlesnire șasezeci și mai multe de mii de ostași, gata la orice caz de nevoie a sta totdeauna înaintea ochilor Împăratului. Intreb dar: va putea Împăratul să păni Ardealul în pace? vor putea Ungurii sta pe pace și a nu se răscula, în vecinătatea oștirii ce stă în aceste provincii sub arme și totdeauna gata?.

« Polonezii mai nainte țiind mai bine seamă de lucrurile ce privesc conservațiunea lor, în toate tratatele de pace, ce au încheiate cu Turcii, cum se vede din istorie, totdeauna au pus într'un articol separat următoarele puncte: « că Turcii nu vor putea zidi fortărețe în Moldova și Muntenia; că în cetățuele, ce se află în aceste țări, să nu se pună garnizoană turcească; că aceste două provincii să se lase în libertățile lor după

învoelile și pactațiunile avute cu Moldovenii și Muntenii, când s'au dat domnirii turcești; de a se pune totdeauna în aceste principate Domni creștini, cari mai sunt afară de aceasta și cu știrea Regelui Poloniei ».

Peste puțin izbucnește războiul între Turci și Nemți, și la anul 1718 se încep negocierile de pace. La 22 Septemvrie 1717 principele Trautsohn raportează despre părerile consiliului de miniștri, privitoare la pace, și zice, între altele, următoarele:

« Pe cealaltă parte a Dunării este, nu departe de Timișoara, Orșova, un punct ocupat de curând, ce trebuie păstrat cu orice preț deși trebuie să ne dăm silința, ca, afară de aceasta, teritoriul Maiest. V. Imp. să se extindă peste Porțile-de-Fier, dacă nu până la Rusciuc, cel puțin până la Fetislan, Vidin și Nicopolis, pentru ca scutindu-se teritoriul dindărătul acestor puncte, navigațiunea pe Dunăre să fie adusă la un mai mare folos și la mai multă comoditate pentru comerț; afară de aceasta, din jos de Porțile-de-Fier și de trecătoarea primejdioasă de lângă ele, s'ar putea face un port pentru vasele ce trec și magazine pentru mărfurile încărcate pe ele. Cât apoi pentru ambele principate Valachia și Moldova, ținând seamă de ordinea actualului tratat de pace și de principiul « uti possidetis »

observat la încheierea lui, ele sunt de deosebită natură, deoarece Maiest. V. Imp. nu posedată pînă acum nimic în Moldova, iar în Muntenia, încă de când Ioan Mavrocordat a fost prins, ați luat în posesiune cele cinci districte dincoace de Olt cu mai multe puncte fortificate, și mareșalul-comite de Steinville a și încheiat cu prea înalta învoire un tratat privitor la acest ținut cu Ioan Mavrocordat, din care cauză conferința e de părere, ca M. V. Imp. să cereți în ambele provincii dreptul de a numi și de a institui Voevozi și supremația împreună cu acest drept, întrucât însă pentru aceasta ar avea să devie încheierea păcii peste putință, să nu insistați asupra acestui punct ca o condiție sine qua non, ci să vă mărginiți a cere, ca cetatea Hotinului, zidită în contra tratatului dela Carlovăț și atât de afară din seamăn de primejdioasă pentru principatul Ardealului și pentru comitatele despre miazănoapte ale Ungariei, să fie suprimată, iar în Muntenia granițele să se statornicească după râul Olt ».

Iată dar în puține cuvinte cea mai deplină lămurire asupra celor mai de căpetenie interese ale Habsburgilor în Moldova și Muntenia.

Făcând abstracție dela interesele economice împreunate cu navigațiunea pe Dunăre, Moldova și Muntenia sunt cele două colțuri de

teren, de pe care hotarele dela răsărit ale Împărăției pot să fie amenințate. Interesul Habsburgilor nu este întru atât de a stăpâni direct aceste două țări, pe cât este de a face ca ele să nu fie stăpânite de un element, care ar putea să amenințe pacinica stăpânire a Impăratului în Ardeal și în părțile despre miazănoapte ale Țării Ungurești. Impăratul cere dar dreptul de înrâurire indirectă asupra acestor două țări; chiar nici asupra acestui drept nu insistă însă, ci pune ca două condițiuni « sine qua non » numai cedarea Orșovei și surparea Hotinului. Punctele de plecare ale celor două linii strategice, care se întâlnesc la Focșani, Orșova despre miazăzi și Hotinul despre miazănoapte, sunt dar acele, pe care curtea din Viena pune cea mai mare greutate, deoarece amândouă aceste puncte sunt, după firea locului, centruri de operație contra țărilor dela răsărit ale împărăției.

Nici punctele intermediare nu sunt însă trecute cu vederea.

Pe vremea negocierilor de pace, consiliul de războiu din Viena însărcinează pe comitele Steinville, generalul comandant al Ardealului, să dea plenipotențiarilor împărătești lămuriri asupra punctelor, ce sunt de importanță deosebită pentru apărarea Ardealului. Îndeplinind această însărcinare, comitele Steinville arată apoi în

scrisoarea sa dela 14 Mai 1718, că, fiind seamă de importanța strategică a Oltului, l-a curățit de bolovani și a clădit cu multă osteneală și cu mari cheltueli un drum de-a-lungul țărmului drept al lui până la Râmnic. Deoarece însă foarte lesne s'ar putea ca vreun inamic să străbată prin strâmtoarele dela Turnul-Roșu în Ardeal, s'au făcut la Râmnic și la Cozia fortificațiuni, iar în urmă s'au început lucrările de fortificațiune permanentă la Căineni. Steinville crede însă, că nu va fi destul a cere numai cele cinci districte de peste Olt, ci comisarii trebuiesc să insiste ca Poarta să mai cedeze ținutul numit Loviște, numai nouă sate, astfel că hotarul să fie la Topolog, deoarece acest unghiu e de cea mai mare însemnătate pentru paza Ardealului. Pe harta ce trimite, înseamnă chiar și punctul, în care va trebui să stea grănicerul de pază spre a putea bine observa terenul.

Cât pentru Moldova, Steinville cere ca, spre înlesnirea recunoașterilor, plenipotențiarilor să stăruiască a câștiga pozițiuni în deosebite trecători, și anume înainte de toate ar trebui să se ocupe Rodna și Dorna, fiindcă din aceste puncte se pot observa hotarele Moldovei, ale Maramureșului și ale Poloniei. De asemenea ar fi bine să se ocupe Câmpulungul-Moldovenesc. O asemenea importanță dă Steinville satului Comănești.

Cea mai mare greutate pune însă Steinvillle pe pozițiunile din trecătoarea dela Oituz, deoarece aceasta e largă, este aproape de Focșani și comunică atât cu Moldova, cât și cu Muntenia.

Oituzul rămâne până la sfârșit al treilea punct, în care Curtea din Viena stăruiește fără de curmare să-și câștige pozițiuni.

Numaidecât după ce, în urma păcii dela Belgrad, Curtea din Viena renunță la Oltenia, se constituie o comisie însărcinată cu statornicirea granițelor între Ardeal și țările românești.

Lucrările acestei comisiuni rămân zadarnice, deoarece generalul comandant al Ardealului stăruiește să câștige cu orice preț pozițiuni favoritoare; astfel pe la 1740, se începe între Munteni și Ardeleni și mai ales între Moldoveni și Ardeleni, cu deosebire în trecătoarea dela Oituz, conflicte de granițe, care nu se mai curmă decât atunci, când cancelarul Kaunitz dă poruncă să se înainteze pajurile împărătești pe toată întinderea granițelor Ardealului.

Înainte de încheierea păcii dela Cuciuc-Cainardji, văzând situația disperată a Porții, Cancelarul Kaunitz își dă toată silința să asigure Impărăției pozițiunile de care avea trebuință pentru apărarea hotarelor dela răsărit.

Înainte de toate se încheie tratatul subsidial, prin care Poarta renunță din nou la Oltenia;

în urmă Curtea din Viena ținând seamă de părerile consiliului de războiu, de asemenea renunță la posesiunea acestui teritoriu, a cărui apărare era anevoioasă. Incă la 4 Mai 1770, Kaunitz scrie însă Baronului Thugut următoarele:

«Din notele originale dela 22 și 30 Aprilie ale Consiliului de războiu, ce vă trimit, așteptând să mi le înapoiați, vă veți lămuri mai de aproape, în ce chip Moldovenii au cutezat a-și duce vitele la pășune peste granițele însemnate prin împlântarea pajurilor împărătești, și ce fel de ordine s'au dat după propunerea mea și cu prea înalta consimțire de către Consiliul de războiu comandai generale din Ardeal, spre a împiedica în viitor asemenea călcări de granițe și spre a apăra posesiunile noastre.

«Deși lucrurile nu stau astfel, încât să putem presupune că Turcii vă vor face nescaiva obiecțiuni pentru aceasta, nu este peste putință ca ei să izbutească a înainta în Moldova spre granițele Ardealului și să vă facă pentru pajuri nescaiva obiecțiuni; la un asemenea caz veți răspunde numai în mod cu totul amical, cum Poarta prea bine știe că mai adeseori ne-am plâns de călcările de granițe ale Moldovenilor; că noi credem, că acele sunt granițele adevărate, unde am împlântat pajurele și că nu

ne-am opune câtuși de puțin, ca la timp oportun o comisiune mixtă să statornicească drepturile și pretențiunile noastre și ca lucrul să se aplaneze în mod amical ».

Astfel, în vreme ce Turcii se războiesc cu Rușii, Curtea din Viena înaintează pajurile spre Moldova și Muntenia, câștigând pozițiunile, la care râvnise de atâta vreme.

Chiar nici cu aceste pozițiuni Kaunitz nu era însă mulțumit, și din nota ce adresase în Septembrie 1774 Baronului Thugut, ne încredințăm că guvernul rusesc luase față cu Curtea din Viena angajamente înscris (*schriftliche Versicherungen*) de a nu ocupa Moldova și Muntenia, și îndeobște de a nu stipula cu ocazia încheierii păcii condițiuni, care ar pune aceste două țări sub stăpânirea indirectă a Țarinei.

Acum situațiunea se schimbase cu desăvârșire. După cum ne-am putut încredința din nota dela 6 Ianuarie 1775, Kaunitz nu se mai temea de Turci, ci din contră prevedea o revoluție, în urma căreia Rusia putea să surpe împărăția otomană fără de concursul Curții din Viena. Rusia era primejdia, pe care se pregătea să o înlătore, și Turcii începuseră a fi una dintre armele cu care voia să o întâmpine. Stăruind însă ca Turcii să ia din partea despre mare

toate măsurile de apărare, el își da totdeauna silința ca să câștige pentru Curtea din Viena pozițiunile, de care avea neapărată trebuință, în cazul când Turcii nu s'ar mai fi putut apăra.

Cu deosebire după împărțirea Poloniei, aceste pozițiuni erau în Moldova, iar nu în Muntenia.

După cum ne spune Alexie Dașcow, Curtea din Viena, pe la începutul veacului XVIII, își da toată silința să stabilească în Polonia un regim disciplinat și să deștepte puterea de rezistență a regatului vecin, ce despărțea împărăția de Rusia. Toate silințele i-au fost zadarnice, deoarece boala libertății nu poate fi lecuită decât prin arme și, în vreme ce Rusia susține libertățile Polonezilor chiar cu arma, Curtea din Viena nu a crezut de cuviință a le combate tot cu arma. Puindu-se dar cestiunea împărțirii, Curtea din Viena a consimțit, numai însă cu condițiunea că i se va da teren de retragere, adică o parte din Polonia și anume partea de care avea trebuință spre a nu fi silită să apere chiar dela hotar granițele despre miazănoapte ale împărăției.

De același lucru avea Austria trebuință în Moldova.

Galiția și Ardealul erau cele două provincii, care hotărau împărăția spre miazănoapte și răsărit; din întâmplare însă între aceste două

provincii nu exista nicio comunicație, ba chiar stabilirea comunicației era peste putință. Dela Sniatyn, din Galiția, la Bistrița, în Ardeal, comunicația nu se putea face decât prin Maramureș ori prin Moldova. Drumul însă prin Maramureș era mai lung și trece totodată prin două deosebite strâmtori ale Carpaților; calea prin Moldova era dar o consecvență neapărată a împărțirii Poloniei, deoarece două provincii vecine, care nu comunică între dânsese, ar fi o absurditate strategică.

Înainte de a lua hotărâri privitoare la stabilirea comunicațiunii între Ardeal și Galiția, « marele stat major » austriac trimite doi ofițeri superiori să facă recunoașteri, să studieze terenul și să răspundă la cinci întrebări deosebite.

A doua din aceste întrebări e formulată astfel:

« De oare ce intențiunea de a face practicabil drumul din Ardeal prin Câmpulung și prin Dorna, are scopul de a înlesni apărarea provinciei Galiția din suszisul Ardeal; și de oarece trebuie să ținem în vedere, că pentru conservarea și scutirea acestei comunicațiuni se cere o aliniere a granițelor dela munții calenani spre Podolia, ar fi să ne lămurim dacă este cu putință a statornici această nouă graniță (dacă după termen, s'ar putea găsi un astfel de aliniament, cum e de dorit la toate granițele;

adică să nu se ceară prea mulți oameni pentru ocuparea liniei, să se poată observa cu exactitate și cea mai mică parte a ei, și la nevoie să se poată face cu înlesnire întrebuințare de niște măsuri de apărare, ce, dacă nu împiedică pe vrăjmaș a trece, să-i facă cel puțin trecerea foarte anevoioasă) adică îngrijirea, ostenelele și cheltuelile ce ar pune monarhia întru dezvoltarea unei bucăți de țară câștigate prin tragerea unor asemenea granițe noi, nu ar trebui să fie date pradă pieirei față cu cel mai mic atac al inamicului? ».

Răspunzând la această întrebare, ofițerii însărcinați cu studiarea terenului, arată că, în direcția prescrisă, nu cred că se va putea găsi o asemenea graniță; ei sunt însă de părere, că « spre a scuti cu succes flancul drept al provinciilor ce fac front spre Prusia, Polonia și Rusia », nu este neapărată această linie. Ei propun dar o linie, ce ar porni dela Oituz la Trotuș, de aci pe țărmul Trotușului până la Siret, apoi pe Siret în sus până la satul Camenca, de aci apoi spre Cernăuți până la Nistru, luând cel puțin terenul dominant din cordrul Hotinului.

Vorbind în urmă despre valoarea strategică a noilor pozițiuni, ofițerii însărcinați cu studiarea terenului își formulează răspunsul astfel:

«Dacă pozițiunea unei armate are dinaintea întregului ei un teren ce-i dominează lagărul, fiind cele mai înalte puncte ale acestui teren ocupate de cele mai înaintate avantposturi, astfel încât nici intervalele dela un avantpost la altul nu pot fi observate, nici patrulele nu pot circula astfel încât să împiedice pe ori și cine, în vreme de $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ sau un ceas întreg, de a se furișa și a trece neobservat prin linia de cordon, nici, în sfârșit, observarea inamicului din față nu este cu puțință; despre o asemenea linie fără îndoială se poate zice, că nu e cea mai bună. Și de aproape aceeași natură e linia, ce avem în față, presupunând, din Ardeal, un atac din partea Turcilor, Tătarilor ori din partea vreunui alt inamic, dacă nu vom fi ocupat mai înainte pozițiuni dincolo de munții hotarnici, în Moldova ori Muntenia, întrucât o asemenea înaintare este cu puțință fără de a pierde din vedere siguritatea retragerii, în caz de nevoie, a trupelor avansate și lesnirile de a le da ajutor. Deoarece, atunci când am fi atacați de către vreun inamic, înaintarea pare necesară, se poate pune întrebarea, dacă nu ar fi mai bine, ca în vreme de pace, ori cel puțin nu așa zicând în ultima oară, să se facă această înaintare, mai ales când ea s'ar putea face prin bună învoială? Prin aceasta ni s'ar da puțință: 1) de a ne în-

forma din vreme despre planurile, pe care inamicul niciodată nu le poate forma altfel decât după firea terenului; 2) am avea avantajul de a purta războiul, câtăva vreme, până în cazul retragerii, pe pământul inamic; 3) fiind siliți a ne retrage, dela un pas la altul, am avea mereu în dosul nostru un teren ce dominează pe inamicul năvălitor până la porțile noastre; 4) am pune piciorul în o țară, care ne oferă toate cele trebuincioase, spre a stabili la punctele propuse cele mai minunate magazii cu cheltueli foarte puține; niște avantaje de care monarhia pare a avea trebuință față cu Turcii și Tătarii la aripa ei dela stânga și tocmai în acest flanc. S'ar putea zice, că nu e trebuință de aceste avantaje, deoarece înălțimea munților ce acoper aripele și flancurile dela Bârsa, în Maramureș, până la Orșovă, asemenea unui zid prin care mai ales cu trăsuri nimeni nu poate străbate, ne dă destulă scutire, putându-se închide ori și când porțile din acest zid în cel mai scurt timp și cu deplin succes, iară liferanții știu să adune proviziuni pentru bani buni. La cea dintâi obiecțiune vom răspunde, că Ardealul trebuie să fie privit ca o fortăreață hotarnică a Monarhiei, și prin urmare nu poate să fie bine a lăsa pe inamic să străbată, mai ales cu pedestriimea și cu cavaleria ușoară, aproape neîmpiedicat,

până la valurile ei. Căci fără îndoială nici chiar o îndoită linie de copaci culcați la pământ nu ne-ar da destulă siguranță deoarece în întreaga Muntenie și în Moldova sunt tot atâtea seculi câți țărani voinici sunt, cari știu să le mânuiască foarte bine, mai ales când un alt inamic, iar nu Turcii și Tătarii îi pun să deschiză trecerea; ei ar putea face aceste servicii cu atât mai lesne, cu cât acum pare lesne a închide îndestul trecerea cu copaci culcați la pământ. Dacă s'ar face dar pe neașteptate o năvălire cu pedestrima și cavalerie ușoară, care ar fi inamicul, ce nu ar căuta să deschidă pe dinlăuntru porțile atât de bine scutite și să deschiză o lesnicioasă, ba poate chiar liberă intrare pentru puterea, ce s'a apropiat cu artilerie și furgoane atât de mult? ».

Cât pentru aprovizionarea trupelor, ofițerii însărcinați cu studiarea terenului arată că liferanții sunt scumpi și împovărăsc țara cu datoriilor. După aceea ei urmează:

« In ciuda tuturor obiecțiunilor ce se fac, o înaintare a hotarelor monarhiei e dar priincioasă, ba chiar de neapărată trebuință. De asemenea înaintarea ce s'a făcut prin mutarea pajurelor împărătești nu e îndestulătoare... Nu pare a se putea pune la îndoială, că luarea în posesie a provinciilor Galiția și Lodomeria

și apărarea lor sunt vrednice de toată îngrijirea și prin urmare trebuie să sprijinim cu tot dinadinsul cea mai de căpetenie considerație, adică de a scuti flancul lor. Propunerea de a lua numita parte din Moldova se întemeiază pe motivele următoare: deoarece astfel numitele provincii au cea mai bună comunicație cu Ardealul și cu trupele ce se află într'însul, care trupe, fiind concentrate la Bistrița, prin Dorna și Câmpulung au la Sniatyn un marș cu mult mai scurt și mai ușor, decât acele concentrate la Deeș prin Maramurăș-Sigeth la Delatyn și Sniatyn ».

Vorbind, în sfârșit despre Oltenia ei zic:

« Noi credem că această achiziție nu ar fi avantajoasă, deoarece dela Turnul-Roșu până la Nicopoli și de aci până la Orșova, acest teren e aproape cu desăvârșire înconjurat de inamic; izbucnind războiul, cât de lesne ar putea inamicul, plecând dela Râmnic spre Orșova, să taie trupelor noastre terenul dominant. Și mai înainte de a putea da din Ardeal succurs trupelor din Oltenia prin singura trecătoare dela Vulcan (deoarece față cu o asemenea întreprindere inamicul ar păzi bine trecătoarea dela Turnul-Roșu și ceea dela Medradia) acestor trupe le-ar fi tăiată comunicația, ele vor fi suferit ori vor fi chiar cu totul nimicite ».

Atât despre vederile ofițerilor însărcinați cu studiarea terenului.

Dacă ținem seamă de lămuririle cuprinse în notele lui Kaunitz asupra politicei orientale a Curții din Viena, de angajamentele ce Rușii au trebuit să ia față cu această Curte relativ la Moldova și Muntenia și de motivele atât de lămurite din raportul ofițerilor de stat major, nu ne mai putem îndoi, că Curtea din Viena numai în prevederea unui conflict cu Rusia s'a hotărât a lua pozițiunile din Moldova și Muntenia și că îndeosebi stabilirea comunicației între Galiția și Ardeal prin Moldova era o consecuență firească a configurațiunii terenului și o măsură de apărare față cu Rușii ce amenințau orientul. Dacă era ca Austria să împiedice pe Ruși de a se stabili în Moldova și Muntenia, trebuia ca încă din vreme să câștige pozițiuni, care dominează aceste două țări. Prin înaintarea pajurilor împărătești Austria a câștigat asemenea pozițiuni pe toată întinderea liniei Carpaților și cu deosebire în trecătoarea dela Oituz, astfel încât Moldova și Muntenia au rămas fără de granițe tari și trupele din Ardeal pot să înainteze fără multă greutate, respingând cu puteri mici puteri mai mari. Mai rămănea ca Austria să câștige punctele de plecare ale liniei Carpaților, Orșovei și cu deosebire Ho-

tinul, care era de importanță și pentru scutirea comunicației între Galiția și Ardeal.

Cabinetul din Viena cere dar dela Poarta otomană Orșova, punctele din linia Carpaților, o cale de comunicație din Galiția în Ardeal, terenul neapărat pentru scutirea acestei căi de comunicație și partea dominantă din ținutul Hotinului.

IV

NEGOCIERILE PRIVITOARE LA CEDAREA BUCOVINEI

Tratatul subsidial încheiat la 6 Iulie 1771 rămâne fără de urmări. Numai decât însă după ce a renunțat la Oltenia, Curtea din Viena începe a se pregăti pentru negocierile privitoare la anexarea către Galiția a câtorva districte din Moldova. Adunând apoi toate elementele pentru discutarea cestiunii, Cancelarul Kaunitz însărcinează pe Internunțiul dela Constantinopol, Baronul Thugut, să înceapă negocierile cu Poarta otomană.

Încă la 3 Februarie 1773 Baronul Thugut cere să i se trimită hărți speciale și să i se dea lămuriri asupra punctelor, a căror achizițiune e privită ca neapărată pentru asigurarea granițelor monarhiei. El arată apoi în raportul său, că nu crede că Poarta va ceda teritoriul ce ar

fi a se anexa după proiectul ofițerilor de stat major și că îndeobște negocierile vor întâmpina mari dificultăți.

Prevăzând greutățile ce i se vor face la Poartă, Baronul Thugut nu începe numai decât negocierile, ci caută a-și pregăti terenul, a se pune bine cu miniștrii Porții și a-și câștiga mijloci buni. Reis Effendi, ministru de Externe, era Ismail Raif Bey, un om onest, dar fricos și lipsit de energie. La un asemenea om banii și darurile prețioase rămân fără efect; Baronul Thugut izbutește însă a-l angaja prin încredințări amicale și prin amenințări indirecte. În mai multe rânduri Ismail Raif Bey și Baronul Thugut țin conferințe confidențiale secrete. Purtarea ministrului turcesc în aceste conferințe e cea mai corectă și cea mai nevinovată; conferințele sunt însă secrete și se țin noaptea, astfel ele pot să dea loc la bănueli și nedumiresc pe fricosul ministru turcesc. Această nedumerire e una din cele mai puternice arme, de care Thugut se folosește față cu dânsul.

La conferințele secrete mai lua parte și dragomanul Porții, Costachi Moruzi. Numaidecât la una din cele dintâi conferințe Thugut îi promise 1.000 galbeni, pe care nu îi va primi însă decât după ce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi

primește cu vie mulțumire această dovadă de încredere și, din partea sa, promite că va face tot ce-i va sta în putință.

Mai rămânea Voevodul Moldovei și agenții lui dela Constantinopol.

Grigorie Ghica, Voevodul Moldovei, petrecuse patru ani de zile în casa internunțiului austriac, Baronul Pencklern. La 15 Iulie 1754 Pencklern arată, într'un raport către Kaunitz, că a dăruit junelui de mare viitor un ceasornic de aur. Mai arată apoi, că « Gligoresco » Ghica s'a căsătorit cu fiica renumitului Giacomo Riso și cere voie de a-i face un dar de nuntă în valoare de 100—120 galbeni. El sperează, că această cheltuială nu va fi rău întrebuințată, deoarece Grigorie Ghica în curând va fi numit dragoman al Porții și este bine de a câștiga încă din vreme bunele lui dispozițiuni.

Grigorie Ghica e numit dragoman și în urmă ajunge chiar la domnie. Pe timpul războiului ce izbucnește între Turci și Ruși el se dă însă în partea Rușilor, merge la St. Petersburg unde se bucură de o foarte bună primire și după încheierea păcii umblă să fie pus iarăși în scaunul domnesc.

La 17 August 1774 Baronul Thugut raportează Cancelarului Kaunitz despre conferințele ce a avut cu ambasadorul rusesc și cu cel pru-

sian în cestiunea sprijinirii candidaturii lui Gr. Ghica pentru Domnia Moldovei.

Reprezentantul Prusiei, Zegelin arată Baronului Thugut o scrisoare în care generalul rusesc, comitele Romanzow, în urma unei însărcinări primite dela Țarină, îl invită a stăruia la Poartă pentru punerea lui Gr. Ghica în scaunul Moldovei. Baronul Thugut e contra acestei candidaturi; dă însă un răspuns nehotărît și promite că va cere numaidecât instrucțiuni dela Curtea sa.

Cancelarul Kaunitz îi dă, într'o notă din Septembrie 1774, următoarele instrucțiuni:

«Cât apoi pentru susnumitul Ghica, fără îndoială Curtea noastră nu poate pune prea mult temei pe bunele lui dispozițiuni. Cu toate acestea ați procedat cu deplină precauțiune, când ați dat d-lui de Zegelin relativ la sprijinirea candidaturii lui Ghica un răspuns care poate să fie privit mai mult ca favoritor, decât ca un refuz și merită cel puțin oarecare recunoștință.

Dacă Poarta nu a luat încă nici o hotărîre privitoare la numirea viitorului voevod din Moldova, și dacă precum trebuie să presupunem, anevoie se va hotărî contra lui Ghica, ce este sprijinit cu toată energia din partea Rusiei, atunci îmi pare mai potrivit cu interesele noastre, că nu numai să nu combateți pe Ghica,

ci din contră să sprijiniți cererea lui în public și cu toată energia, făcând pe rudele lui să înțeleagă că, toate acestea le faceți, încredințat fiind, că noul Voevod va fi cu mai multă sinceritate și mai mult decât în trecut supus curții noastre ».

Chiar mai înainte de a fi Voevod al Moldovei, Grigorie Ghica era dar un om, în care Baronul Thugut și Cancelarul Kaunitz nu aveau încredere și pe ale cărui încredințări nu puneau nici un temei.

Iacovachi Riso, socrul și agentul lui Grigorie Ghica, era însă un confident și călduros mijlocitor al Baronului Thugut. Deși nu i-a promis de mai înainte, Baronul Thugut i-a făcut deci, după încheierea convențiunii, un dar de 1.000 galbeni în bani gata.

Un alt confident și călduros mijlocitor al Baronului Thugut era Voevodul Munteniei, Alexandru Ipsilanti, care sta în corespondență secretă cu Baronul Thugut, aduna informațiuni și stăruia prin agenții săi dela Constantinopol pe lângă miniștrii turcești pentru cedarea Bucovinei.

Toți aceștia nu erau însă decât oameni destinați a netezi calea și a înlătura greutățile mici, deoarece nu Poarta Otomană era puterea, de care se îngrijea Curtea din Viena.

După încheierea păcii dela Cuciuc-Cainardji Turcii erau secați de puteri, și chiar dacă ar fi voit, nu ar mai fi putut să reziste. Tocmai însă după pacea dela Cuciuc-Cainardji ei trebuiau să caute un sprijin contra Rusiei și Austria le oferea acest sprijin cu un preț relativ mic. Curtea din Viena cerea pozițiuni contra Rusiei și Turcia învinsă de către Ruși abia mai putea să le refuze. Era numai vorba de a se afla o formă, în care cedarea Bucovinei să se poată face astfel, încât aparențele să fie salvate și demnitatea Porții să rămână neatinsă.

Chiar dela început cererea Curții din Viena s'a făcut în o asemenea formă: Kaunitz declară că, luând stăpânirea Galiției, curtea din Viena va ocupa Bucovina, ca parte a Pocuției, uzurpată până atunci de către Moldoveni.

Înainte dar de a începe negocierile cu Poarta otomană, Cancelarul Kaunitz voia să ia măsuri pentru ocuparea Bucovinei. Moldova era însă ocupată de către trupele comandate de comitele Romanzow și astfel Rusia era puterea, dela care Curtea din Viena trebuia să câștige dreptul de a cere dela Turci să i se cedeze Bucovina.

La 7 Februarie 1775, Cancelarul Kaunitz scrie Baronului Thugut următoarele: « Acest grec deprins la fățarnicie (Gr. Ghica) niciodată nu a avut bune dispozițiuni față cu Curtea noastră,

ci din contra înainte de izbucnirea războiului a apucat cu bucurie orice ocaziune spre a favoriza emigrarea supușilor noștri și de a pune toate greutatețile posibile în calea comerțului nostru. Purtarea lui în cursul războiului trecut a dovedit însă cu prisos că el este cu desăvârșire supus Curții rusești; și, fiind recunoscător acestei curți pentru starea favoritoare în care se află, nu poate fi nimic mai sigur, decât că el atârnă cu desăvârșire de această curte, care nu poate privi cu ochiu nepăsător, că noi să ocupăm pozițiuni favoritoare pe ambii țărmii ai Nistrului, să ne înaintăm granițele și să luăm așa zicând cheia Moldovei în mâinile noastre.

Deși politica rusească e astfel, încât ea nu permite Rușilor a se opune fățiș intențiilor pe care le avem în aceste părți, nu rămâne îndoiială că în taina ei lucrează contra noastră și chiar trebuie să presupunem, că Ghica este din partea lor încurajat contra noastră. Această încurajare vine însă mai mult din partea Principelui Repnin și altor generali, iar nu din partea Generalului Comite de Romanzow, deoarece, precum cred a vă fi încunoștiințat în mod confidențial, noi i-am făcut acestuia un prezent de 5.000 galbeni și o tabatieră de aur împodobită cu briliante și după aceea am primit dovezi

eclatante despre bunele intențiuni ale domnului General ».

După ce s'au netezit astfel toate căile, comandantul trupelor împărătești din Galiția, Baro-nul Barco, primește ordinul de a trece granițele Moldovei și de a ocupa teritoriul ce era luat drept parte a Pocuției.

Atât în Moldova, cât și în Constantinopol ocupațiunea stârnește o vie fierbere și în mijlocul acestei fierberi Baronul Thugut începe negocierile în toată forma, adresând Porții otomane următorul memoriu:

« Subsemnatul Internunțiu și ministru plenipotențiar al Majestăților Lor Imperiale și Imp. Reg. Apostolice a avut onoarea de a expune în cele din urmă Excelenței Sale Domnul Reis Effendi, drepturile legitime, pe care auguștii săi stăpâni, reluând vechea lor stăpânire asupra Galiției și a Lodomeriei, le au în virtutea acestui titlu asupra unor anumite părți din Moldova, care în vremile din vechime au făcut parte din provincia lor Pocuția; aceste drepturi, discutate fiind cu o riguroasă exactitudine, ar da fără îndoială loc la pretențiuni foarte întinse; dar Majestățile Lor preferând de a le înfățișa mai mult după adevărata și sincera amicie, pe care o au pentru Imperiul otoman, decât după exigențele intereselor lor, au hotărât de a le restrânge

numai la o fâșie de puțină însemnătate, care nu cuprinde decât districtul Cernăuților, acela al Sucevei și o parte din ținutul Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici alăturată.

Impăratul Romanilor și Impărăteasa Regină Apostolică nu pot nici într'un chip a se lipsi de această posesiune, deoarece numitele terenuri sunt de neapărată trebuință pentru comunicația Ardealului cu provinciile revendicate dela regele și Republica Poloniei. Rostindu-se fără de șovăire asupra acestei împrejurări, Maiestateților Lor se măgulesc, că vor găsi la Înălțimea Sa toate considerațiunile pentru această trebuință, considerațiuni, pe care cred a putea să le aștepte dela propensiunea amicală a unui bun vecin, precum și din justa reciprocitate pentru numeroasele dovezi de cea mai credincioasă, și mai statornică amicie, pe care în toată vremea, și mai ales în cursul războiului trecut, și-au dat silința de a le da împărăției otomane. Întărind încrederea Impăratului Roman și a Impărătesei Regine Apostolice niște motive atât de puternice, ei nu se îndoesc că Înălțimea Sa va consimți fără de greutate a lăsa în deplina și întreaga lor proprietate susnumitele districte a Cernăuților, Sucevei și Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici aleasă; spre a înlătura tot ce ar putea să dea loc la noi con-

testațiuni în viitor și să turbure liniștea bunei vecinătăți între cele două împărății, Majestățile Lor doresc, ca Sublima Poartă să binevoiască a destina comisari prevăzuți cu puterile și instrucțiunile trebuincioase, care dimpreună cu comisarii numiți din partea Lor, să reguleze și să stabilească într'un mod irevocabil hotarele posesiunilor respective prin o demarcațiune întemeiată pe bazele aici enunciate.

Și întâmplându-se, că de-a-lungul hotarelor marelui Principat Transilvania, pe granițele Moldovei și ale Munteniei, sunt deosebite terenuri, care în virtutea unor titluri neîndoioase, fac parte din susnumita provincie a Transilvaniei, dar care fiind detașate prin uzurpațiunile succesive ale locuitorilor din Moldova și Muntenia, au fost redată și restabilite vechei lor proprietăți prin stabilirea pajurilor, făcute acum câțiva ani, Impăratul Romanilor și Impărăteasa Regină Apostolică doresc ca spre a înconjura orice pretext pentru dispute și diferențe în viitor, susnumiții comisari să fie totdeauna însărcinați a verifica și a statornici pe vechi numitele hotare, astfel cum sunt însemnate prin pajurile Impărătești.

Serioasa atențiune ce Majestățile Lor au pentru tot ce privește stabilirea bunei vecinătăți între amândouă împărățiile, le angajează a mai

face Sublimei Porți cunoscute gravele inconveniente, ce rezultă din amestecul teritorial, introdus în Banatul Timișorii, prin mica limbă de pământ, asupra căreia e așezat orașelul vechei Orșove. Această mică bucată de teren, reținută de către Sublima Poartă, deși după litera expresă a tratatului dela Belgrad ea ar fi trebuit să fie restituită Curții Imperiale, a devenit un bogat izvor de greutate pentru provincia Timișorii, prin dese contravențiuni la regulamentele de carantină, prin numeroasele defraudațiuni a drepturilor de vamă, prin azilul acordat furilor și prin alte excese ce totdeauna urmează din lipsa unor hotare bine definite între posesiunile respective ». Prin urmare Baronul Thugut cere, ca Orșova să fie cedată și ca Dunărea să formeze hotarul între cele două împărății.

Asupra acestor puncte se încep negocierile formale și greutățile se îngrămădesc.

Înainte de toate cererile Curții din Viena pun întregul Fanar în mișcare și, agitați prin șgomotele răspândite, legiștii Porții sunt dispuși a se opune. În adunările legiștilor, cu deosebire bătrânul Muftiu ia o atitudine foarte războinică; dar, încetul cu încetul majoritatea legiștilor recunoaște că un războiu cu Austria ar fi zadarnic și poate chiar fatal. Astfel în cele din

urmă, corpul legiștilor se rostește pentru cedare; rămânând însă ca cedarea Orșovei și a Hotinului să fie privite ca două puncte, asupra cărora orice discuțiune e peste putință.

În cercurile diplomatice negocierile nu întâmpină greutăți pe față decât din partea Prusiei. Englitera e cu desăvârșire rezervată. Cavalerul de St. Priest, ambasadorul Franței, este unul din cei mai zeloși stăruitori pentru cedarea Bucovinei. Rusia, în sfârșit lucrează contra cedării, dar numai în taină, stăruind pe lângă miniștrii otomani și îndemnând pe Moldoveni să protesteze.

La 21 Februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie Baronului Thugut următoarele:

« Cea mai importantă împrejurare, despre care vă pot face împărtășire relativ la afacerea de față, este că Divanul din Iași a și făcut un recurs formal la St. Petersburg, cerând protecția rusească contra măsurilor luate din partea noastră.

Răspunsul Curții din St. Petersburg la acest recurs se va amâna însă, iară în cele din urmă el va arăta, că armata rusească s'a retras din Moldova și această provincie a fost restituită Porții, prin urmare iarăși s'a întors sub protecția ei; pentru aceea Rusia nu se poate amesteca în afacerea de față, ci trebuie să lase ca

Poarta să ia măsuri pe care le va chibzui de bune.

Nu rămâne îndoială că cu toate acestea atât din partea reprezentantului Rusiei, cât și din partea ambasadorului Prusiei uneltirile secrete nu vor lipsi; dar scopul principal l-am ajuns prin aceea, că nu avem să ne mai temem că Rusia sau Prusia vor interveni pe față ».

Și în adevăr, deși Zegelin stăruiește mereu contra cedării Bucovinei, ba merge chiar până a oferi intervenția regelui Prusiei, îndată ce Rusia s'a retras și a refuzat protecția cerută de către Divanul din Iași, Poarta otomană nu mai cutează să urmeze sfaturile ce i se dau din partea Prusiei.

După negocieri de trei luni de zile, la 7 Mai 1775, se încheie, în sfârșit, convențiunea pentru cedarea Bucovinei.

Convențiunea are patru articole.

În articolul I Poarta cedează Austriei teritoriul dela Carpați până în ținutul Hotinului și anume: dela Teșna împuțită, prin Candreni, Stulpicani, Capu Codrului, Suceava, Siret și Cernăuți, după harta prezentată de Baronul Thugut, rămânând însă: « ca terenul ce aparține fortăreței Hotinului, să rămâie, ca în trecut, în posesiunea Sublimei Porți ».

Articolul II hotărăște ca pe teritoriul cedat Curtea din Viena să nu poată zidi niciun fel de fortificațiuni.

În articolul III se verifică hotarele statornice prin împlântarea pajurilor împărătești pe toată întinderea granițelor Ardealului despre Moldova și Muntenia.

În articolul IV Poarta otomană se obligă a menține buna ordine la vechea Orșovă și se hotărăște ca aici granițele să rămâie cum au fost mai nainte.

Încheindu-se această convențiune, nu mai rămânea, decât ca să se numească comisarii și să se facă delimitarea formală.

Țiînd seamă de agitațiunea musulmanilor și de stăruințele lui Zegelin pe lângă miniștrii Porții, Baronul Thugut se teme de complicațiuni mai serioase; renunță deci atât la vechea Orșovă, cât și la terenul ce era de a se lua din ținutul Hotinului.

Renunțând însă pentru deocamdată, el rezervă Curții din Viena dreptul de a reînnoi aceste cereri la timp mai oportun.

În raportul său despre încheierea convențiunii Internunțiul arată, că, obligându-se Poarta otomană a păstra liniștea și buna înțelegere la vechea Orșovă, Curtea din Viena va putea zice în viitor, că acest obligământ a fost nesocotit

și astfel va putea face din nou cerere să i se cedeze Orșova și ținutul ei. Și, în adevăr, în tratatul de pace dela Șiștov, încheiat la 4 August 1791, Poarta otomană cedează Curții din Viena, Orșova și ținutul ei.

Cât despre ținutul Hotinului, Baronul Thugut formulează cestiunea astfel, că primește a se pune în convenție clauzele, ca comisarii împărătești de delimitare să fie obligați a nu cere nimic din «terenele afectate» ale fortăreței Hotinului. El sperează însă, că va izbuti să înduplece pe comisarul turcesc și cu atât mai mult pe pașa din Hotin a da Porții raporturi, din care va rezulta, că terenul, pe care îl vor cere comisarii împărătești din ținutul Hotinului, nu face parte din «terenele afectate» ale fortăreței.

După încheierea convențiunii, planul de acțiune al lui Thugut e dar scurt și lămurit. Deși harta, pe care o dăduse Porții, a fost semnată și sigilată în mai multe locuri atât de către Baronul Thugut, cât și de către ministrul turcesc, Internunțiul spera, că atât comisarul turcesc, cât și Pașa din Hotin vor face, cu ocaziunea delimitărilor, concesiunile cerute peste hotarele semnate în această hartă.

Rămânea deci să-și asigureze bunele dispozițiuni ale acestor doi.

Poarta numește comisar de delimitare pe Mehmed Tahir Aga. Deși Curtea din Viena ar fi dorit să numească mai mulți comisari, Kautitz se bucură că Poarta a numit unul singur, deoarece este mai lesne a dispune de un singur om decât de mai mulți. El însărcinează însă pe Thugut a stăruia că nici acest singur comisar să nu verifice granițele Ardealului despre Moldova și Muntenia, deoarece era de temut, că, fiind Turcii bine informați despre întinderea teritoriilor ocupate prin înaintarea pajurilor, se vor naște complicațiuni noi și chiar mai grave decât cele de până atunci. Potrivit cu această însărcinare, Thugut face ca comisarul turcesc să plece de-a-dreptul în Bucovina.

Înainte de a fi plecat, comisarul are o întâlnire cu Thugut și cu această ocaziune Thugut îl încredințează despre dărnicia Curții din Viena și promite că îi va da chiar înainte de plecare 1.000 de galbeni. El spunea totdeauna că această sumă nu e decât o dovadă neînsemnată despre generozitatea Curții din Viena și că, în urmă, bunele lui servicii vor fi răsplătite cu prisos. Dar, temându-se ca nu cumva Poarta să-și schimbe hotărârea și să numească alt comisar, Thugut nu dă lui Tahir Aga suma de 1.000 galbeni decât, așa zicând, în momentul plecării.

Afară de aceasta Thugut mai stăruiește pe lângă miniștrii turcești, ca Tahir Aga să fie înaintat în rang. Arătând, că Curtea din Viena va numi comisar o persoană cu rang de general, Poarta, spre a satisface buna cuviință, înaintează pe Mehmed Tahir Aga la rangul de Pașă cu trei cozi.

Curtea din Viena numește comisar de delimitare pe Baronul Barco, comandantul trupelor de ocupațiune, și, înainte de a pleca, îi asigurază la casieria din Lemberg deocamdată 30.000 fiorini pentru cheltueli secrete. Iară Baronul Thugut grăbește să dea comisarului împărătesc informațiuni despre caracterul și dispozițiunile lui Melek Mehmed, Pașa de Hotin și să-i recomande mijlocitori buni, între cari cu deosebire pe doctorul Rosa, medicul Pașei.

La 9 Octomvrie 1775, comisarii se întâlnesc la Câmpulung și iau un scurt protocol, în care se obligă a observa la statornicirea granițelor harta autentică și convenția încheiată pentru cedarea Bucovinei.

Se încep delimitările.

Comisarii se urcă pe muntele Rarău și privind din culmea muntelui spre locurile mai așezate, văd focurile ce Baronul Barco poruncise a se aprinde la punctele mai ridicate ale viitoarelor hotare. De sine se înțelege, că Baronul Barco

dimpreună cu ofițerii ce-i erau atașați, alesese un liniament, pentru care nu harta autentică și nu convenția, ci cerințele strategice fuseseră luate de bază. Pentru dâșii vorba era de a alege niște granițe, pe care trupele de apărare le pot bine observa.

Pe baza acestui principiu se urmează cu delimitările și astfel, mai ales între Siret și Suceava granițele se depărtează foarte mult de cele însemnate în harta autentică. Tahir Aga face mereu obiecțiuni, iar Baronul Barco îi răspunde, că granițele alese sunt cele firești și că luând mai mult din locurile muntoase, ofițerii vor lua mai puțin pe șes.

În sfârșit, comisarii ajung cu delimitarea în ținutul Hotinului.

Melek Mehmed Pașa declară că din acest ținut nu se poate ceda niciun palmac, deoarece întregul ținut e «teren afectat» al fortăreței, iar comisarul Tahir Aga declară că nu va semna protocolul de delimitare.

În zadar toate încercările Baronului Thugut de a convinge pe Pașa de Hotin ori pe comisarul Turcesc; adăpostindu-se în dosul fermă-nului de însărcinare, ei refuză orice înțelegere. Baronul Barco încearcă să-i cumpere cu bani, dar mijlocitorii săi se întorc fără de nici un rezultat, încredințându-l că orice încercare

de felul acesta va trebui să rămână zadar-nică.

Kaunitz află că Tahir Aga e foarte fricos și însărcinează pe Baronul Thugut a stăruia ca Poarta să-i trimită un ferman « de încurajare ». În loc însă de aceasta, Poarta poruncește să se constituiască din bătrânii din Hotin o comisiune, care să se rostească asupra adevăratelor hotare ale ținutului. Se constituie și această comisiune, dar nici ea nu află că se poate ceda ceva din ținutul Hotinului.

Astfel negocierile se încep iarăși la Poartă. Între Thugut, Kaunitz și Barco se discută cestiunea dacă nu ar fi bine să se cedeze părțile luate mai mult între Suceava și Siret ori poate chiar câteva fășii din granițele Ardealului în schimb pentru o parte din ținutul Hotinului. Effendi e foarte rezervat, ba chiar refuză de a se mai întâlni noaptea și în taină cu Thugut, arătând că nu-și va mai pune capul în joc. Dar atunci Baronul Thugut îi trimite răspunsul, că tocmai atunci și-ar pune capul în joc, dacă s'ar îndărătnici, de oarece nu trebuie să uite cele petrecute. Intimidat poate prin această amenințare, Ismail Raif Bey se arată mai în bune dispozițiuni și se pune din nou în înțelegere cu Thugut, dar nu cedează nimic din ținutul Hotinului.

La 2 Iulie 1776 se încheie, în sfârșit, a doua convențiune pentru cedarea Bucovinei și peste puțin Baronul Thugut pleacă din Constantinopol. În această a doua convențiune se arată anume punctele bine hotărâte unde vor trebui să fie împlântate pajurele împărătești și astfel întreaga cestiune a cedării Bucovinei este definitiv rezolvată.

Astfel, după negocieri urmate în curs de patru ani la Constantinopol și St. Petersburg, Curtea din Viena a făcut o achizițiune prețioasă pentru dânsa și mai mult ori mai puțin supărătoare pentru Rusia. Nicio picătură de sânge nu a curs pentru câștigarea acestei provincii; iar sumele cheltuite spre a pregăti negocierile și ocupațiunea sunt atât de neînsemnate, încât abia mai pot fi luate în seamă. Afară de cheltuelile arătate mai sus, Baronul Thugut a mai făcut câtorva dintre miniștrii Porții darurile de bună cuviință obișnuite la Poartă. Cel mai prețios din aceste daruri era un cuțit dăruit lui Reis Effendi și făcut anume cu multă măiestrie după modelul altui cuțit, pe care ambadorul rusesc îl dăruise marelui Vizir în audiența publică. Toate cheltuelile împreună nu covârșesc însă darul făcut Mareșalului de câmp Comitele Romanzow.

V

INAINȚAREA RUSIEI

La începutul veacului XVIII hotarele dela răsărit ale împărăției Habsburgilor nu erau sta-tornicite. Banatul Timișoarei, deși despărțit prin Dunăre și prin culmile Carpaților de celelalte părți ale împărăției otomane, era stăpânit de Turci, încât pe toată întinderea Mureșului, Un-garia era lipsită de granițe potrivite cu întin-derea ei. Această stare de lucruri nu putea să fie decât trecătoare. Ori Turcii trebuia să în-a-nteze peste Mureș, și să nu se oprească până ce nu vor găsi mai adânc spre apus niște gra-nițe mai tari, ori Curtea din Viena trebuia să câștige stăpânirea până la Dunăre, și până la culmile Carpaților.

Pacea dela Carlovăț nu putea dar să fie în-cheiată decât pentru deocamdată.

La încheierea tratatului dela Pasarovitz, Curtea din Viena trece peste granițele firești și ocupă pozițiuni agresive în Serbia și Oltenia.

În sfârșit, tratatul de pace dela Belgrad statornicește granițele firești între cele două împărății și prin aceasta luptele încetează. Austria ocupă pozițiunile din liniile Carpaților, ocupă Bucovina, ocupă vechea Orșovă, ocupă în mai multe rânduri chiar întregile țări românești; dar toate aceste ocupațiuni sunt pentru cuvinte de apărare, o apărare mai mult ori mai puțin legitimă față cu Rusia; ele sunt măsuri luate în prevederea și dreapta cumpănire a unei primejdii statornice și neîblânzite.

După documentele consultate și după faptele istorice, vedem că altele sunt cuvintele, ce împing pe Ruși spre miazăzi și răsărit.

Împărăția Rusească nu este un stat, nu este un popor, este o lume întreagă, care, negăsind în sine nimic de o măreție intensivă, caută mângâierea propriei mărimi în dimensiunile mari. Lupta între Turci și Ruși este o consecvență firească a dozebirilor de credințe; dar mai mult decât din această deosebire, luptele au urmat din prisosul de putere omenească, ce s'a produs totdeauna în Rusia. Țarul e puternic și nu știe ce să facă cu puterile de care dispune. Chiar înlăuntrul împărăției sale, nici prin muncă pacinică, nici prin lucrare sufletească aceste puteri nu se pot consuma; pentru aceea ele dau mereu

năvală în afară, — altfel ar trebui să se mistuiască în lupte interne.

Este o lume săracă și pentru aceea cuprinsă de un neastâmpăr statornic.

Încă Țarul Petru își întemeiază chiar capitala pe pământ cucerit, și pune astfel marca deosebitoare pe noua împărăție.

De atunci până în ziua de astăzi Rușii înaintează mereu atât spre răsărit cât și spre miazăzi. Popoare puternice odinioară au căzut și s'au sfărâmat sub pasul lor. Leșii au pierit ca «neam hotărîtor» de pe fața pământului; cetele de cazaci, cari încă la 1711 luptau alături cu Turcii, au căzut sub stăpânirea Țarului; Kiewul a ajuns a fi un oraș rusesc; Tătarii neastâmpărați sunt supuși poruncilor Țarului; până la Nistru Rușii nu găsesc nicio stavilă destul de puternică.

Aci însă, la Nistru, ei se opresc. Dar nu se opresc decât spre a se pregăti pentru înaintare.

Documentele istorice, relatând fapte netăgăduite, ne dovedesc că Rușii sunt o putere mistuitoare, mistuitoare nu numai prin puterea brațului, ci și prin urmările demoralizatoare ale înrâuririi lor.

Polonia nu a fost nimicită prin puterea brațului; Crimeea, înainte de a fi fost cucerită, a fost eliberată.

Ca orice putere mare, Rușii, acolo unde văd că vor întâmpina rezistență mare, se opresc și lucrează cu o răbdare seculară spre a surpa încet, încet temeliile puterilor ce li se pun în potrivă. Puterea lor în țările ocupate e blândă, dar plină de o dulceață demoralizatoare; și tot astfel în țările cucerite la început sunt plini de îngrijire pentru binele cuceritorilor, încetul cu încetul însă ei se înăspresc până ajung de cer, nu averea, ci sufletul cuceritorilor.

Urmările ocupațiunilor rusești în țările românești le sunt tuturora cunoscute; viciurile sociale, ce Românii au contractat dela binevoitorii lor, nici până astăzi nu sunt cu desăvârșire stârpite.

Ei nu sunt poporul plin de îndărătnică mândrie, ce provoacă pe alte popoare la luptă dreaptă și întăritoare; sunt poporul, ce-și dă mereu silința să desarmeze pe celelalte popoare, pentru ca apoi să și le supună.

Pentru aceea ocuparea pe cât se poate de îndelungată a țărilor străine este unul dintre semnele deosebitoare ale politicei rusești; e peste putință ca o țară să fie timp mai îndelungat ocupată de oștiri străine și mai ales de oștiri ce au în purtarea lor dulceața omoritoare, fără ca în populația țării să nu scadă energia vitală, fără ca ocupația să nu devie o deprindere și

încetul cu încetul o trebuință din ce în ce tot mai viu simțită.

În mai multe rânduri, Austria a ocupat țările românești, pentru ca Rușii să nu le poată ocupa. În mai multe rânduri le-au ocupat Rușii; dar peste puțin Austria le-a făcut somațiunea obicinuită și ei s'au retras.

Astfel ocuparea în toate formele cerute de dreptul internațional a teritoriului cuprins între Nistru, Prut și Dunăre, are pentru Rusia mai mult decât importanța unei simple cuceriri: prin aceasta Rușii câștigă pozițiuni, care dominează țările românești și Dunărea, câștigă Hotinul, de unde dominează intrările despre miazănoapte ale Carpaților, câștigă în sfârșit, o înrâurire mai directă asupra poporului român.

În tratatul dela Paris, Rusia nu a fost lipsită de niciunul din aceste câștiguri. Punerea poporului român sub ocrotirea puterilor mari și restituirea unei părți mici din teritoriul rupt din trupul Moldovei, sunt două câștiguri mari pentru noi, dar pentru Rusia nu sunt decât niște lucruri supărătoare.

VI

MOLDOVA FAȚĂ CU CEDAREA BUCOVINEI

După capitulațiunea dela Movila Răbiei, oștirea Moldovei se risipește, Voevodul Dimitrie Cantemir se duce pribeag în lume, și țările românești rămân date în bunul plac al Porții otomane.

Numaidecât după ce Dimitrie Cantemir se dă în partea Rușilor și declară Moldova independentă, Poarta otomană trimite pe dragomanul Ianachi Mavrocordat cu oștire în Moldova, ca să ocupe scaunul domnesc. Ianachi Mavrocordat nu izbutește; izbutește însă ideea cuprinsă în însărcinarea lui. Față cu necredința Voevodului Moldovei, Poarta otomană ia hotărîrea de a pune în scaunul domnesc oameni, a căror credință e încercată; iar capitulațiunea dela Movila Răbiei și demoralizarea urmată din ea înlesnesc aducerea la îndeplinire a acestei hotărîri.

Trei ani în urmă, Voevodul Munteniei, Constantin Brâncoveanu, cade jertfă fățarniciei sale

și iubirii de argint a miniștrilor turcești; el cade, și cu dânsul se încheie șirul Domnilor pământeni.

Poarta otomană, de aci înainte, pune mereu dragomani în domniile țării românești; și o alegere mai potrivită cu noima veacului stricat și lipsit de bărbăție nici nu se putea face.

Afară poate de unul singur — Mavrogheni — Voevozii veacului XVIII nu au fost decât niște samsari politici, oameni cutezători în felul lor, dar deprinși cu o meserie fățarnică și lipsiți de bărbăție.

Ca dragomani, ei se deprinseseră a face pe mijlocitorul plătit între puterile certate, a fi slugi supuse aceloră cari îi plătesc mai bine ori îi amenință cu mai multă stăruință, a fi totdeauna pe placul celor puternici și a nu avea niciodată o voință a lor proprie.

Ca voievozi, Fanarioții nu puteau să se desfacă de deprinderile meseriei lor, deoarece erau cu desăvârșire izolați, viața le era mereu pusă în joc și nu se puteau susține decât prin mijloacele cu care ajunseră la domnie.

În țară, Fanariotul nu găsea niciun sprijin. Țăranul tăcea și răbda. Boierii pământeni parte erau retrași la moșiile lor, parte pribegiți prin țările străine, parte se potriviseră cu felul veacului și nu mai credeau în nimic.

Sprijinul, pe care îl găsea Fanariotul la Poartă, era apoi cu desăvârșire îndoiș. Era destul să

cază un mare vizir pentru ca vieața voevodului favorit să fie în primejdie, și marii viziri cădeau foarte lesne.

Nu totdeauna era însă nevoie de căderea marelui vizir spre a răsturna pe un voevod.

Capitulațiunea dela Movila Răbiei crease Porții în țările românești o pozițiune, ce nu se putea păstra pe un timp mai îndelungat; miniștrii Porții se bucurau deci de această pozițiune vremelnică și trăgeau din ea foloasele ce li se ofereau.

Scaunul domnesc din Moldova și cel din Muntenia erau atât pentru dragomanii Porții, cât și pentru miniștrii turcești, un fel de chilipir, cu care se făcea mare negoț. Era ca și când oamenii mereu și-ar fi zis:

« Să ne grăbim, căci vremile se schimbă ».

Spre a caracteriza în puține cuvinte această neguțătorie, vom privi peripețiile prin care putea să treacă un singur voevod, de exemplu Matei Ghica.

Miniștrii Porții sunt plătiți pentru ca să-i găsească un cusur și să-l înlocuiască prin altul.

Miniștrii Porții sunt plătiți pentru ca să facă toată treaba mușama și să-i facă hatârul de a-l mai lăsa în scaunul domnesc.

Miniștrii Porții sunt plătiți pentru ca să-i găsească alt cusur.

Matei Ghica nu mai poate plăti: el e surghiunit.

Un surghiun este o afacere nu mai puțin productivă.

C. Mavrocordat, surghiunit fiind, caută adăpost în casa ambasadorului Dessalleurs, și miniștrii Porții sunt plătiți pentru ca să nu știe nimic despre această adăpostire.

Miniștrii Porții sunt în urmă plătiți pentru ca să obțină grațierea lui.

Miniștrii Porții sunt în sfârșit plătiți pentru ca să-l pună din nou în scaunul domnesc, să-l țină în scaun, să-l mute, să-l strămute, într'un cuvânt, miniștrii Porții sunt mereu plătiți.

Pentru ca să poată mereu plăti, Fanarioții se împart în mai multe grupe, fiecare grupă își pune câte un om în frunte și, când omul grupei ajunge a fi pus în scaunul domnesc, întreaga ceată pleacă cu dânsul, iar celelalte cete, rămase în Constantinopol, adună bani și încep a lucra ca să răstoarne pe noul voevod.

Voevodul nu plătește în bani datoriile sale către Fanarioți: plătește în funcțiuni. Fieștecare fanariot își scoate apoi banii din funcțiunea ce i s'a dat, din peșcheșuri și pocloane, și din prețul funcțiunilor subalterne, pe care le dă altora. Astfel întreaga administrație, dela voevod până la vătășel, devine o companie de ex-

ploatare, și dacă ne dăm bine seama, ne încredințăm că voevodul e mai mult samsarul decât șeful acestei companii, care își face operațiile cu termen foarte scurt și cu un risc foarte mare.

Urît de țară, combătut în taină de către mai toți boierii pământeni, năpăstuit de creditorii săi fideli, pus față cu iubirea de argint și cu disprețul miniștrilor turcești, în luptă necurmată cu Fanarioții protivnici din țară și din Constantinopol, un asemenea voevod e aruncat mereu la dreapta și la stânga, doarme pe spini, umblă pe jăratec și totdeauna își poartă vieața în dinți. Foarte adeseori are obligăminte pozitive față cu unul ori cu altul din ambasadorii din Constantinopol. Unul l-a împrumutat cu bani, celălalt a pus o vorbă bună pentru dânsul, al treilea știe o taină dela care îi atârână vieața, în sfârșit e legat de mâini și de picioare, mereu se teme și numai cu ajutorul unei dibace fățarnicii mai poate străbate prin vieață.

Țara, în fruntea căreia poate să stea un asemenea om strimtorat, nu e decât o adunătură de oameni, ce locuesc numai ca din întâmplare împreună, și dela o asemenea țară avea Austria să-și ia trei ținuturi frumoase și binecuvântate.

Una din întrebările ce li se pun ofițerilor însărcinați cu studiarea terenului, e privitoare

la dispozițiunile locuitorilor. Răspunsul ofițerilor e următorul:

«Cât pentru dispozițiunile locuitorilor din Moldova, trebuie să ne dăm seamă, cum ele sunt înainte de toate la mănăstiri și la restul preoțimei, cum sunt apoi la boieri sau nobili (cari amândouă clasele posedă această parte a Moldovei ca domni de pământ) și cum sunt la țăran.

Despre cea dintâi clasă se poate presupune cu destul temei, că nu e de loc dispusă a ajunge să fie sub guvernul austriac, și anume mai ales fiindcă e condusă de temerea greșită că sub guvernul austriac va avea numai decât să se aștepte la o desăvârșită prefacere a religiunii și a formelor de îndatorire religioasă, pierzând totodată fără de nici o despăgubire averile sale. Afară de aceasta ar înceta cu desăvârșire stăpânirea, pe care călugării și preoții o au asupra poporului. Aceste sunt temeri care îi umplu de îngrijire, câtă vreme nu se va dovedi că se poate aștepta la alte foloase esențiale.

Boierii nu sunt de loc dispuși a ajunge sub stăpânirea austriacă, fiindcă prevăd, că guvernul austriac va curma purtarea lor nedreaptă și adeseori asupritoare pentru sărmanul țăran, față cu care ei s'au purtat până acum cu desăvârșire după bunul lor plac. Afară de aceasta

ei mai sunt hotărâți și de temerile cu care i-a adăpat, așa zicând, preoțimea. De altă parte nedumerirea pe care a produs-o prezența Rușilor totuși îi face să dorească ocuparea Moldovei de către monarhia noastră.

Țăranul însă, care înainte de războiu nici odată nu a știut de ordine în darea și percepera birurilor și a zeciuelilor, căruia îi erau închise toate căile când voia să se plângă de nedreptățile ce trebuie să sufere, el, care nici odată nu a putut privi rodul muncii și al sudorilor sale ca un lucru cu care și-ar putea asigura niște zile liniștite și pline de bucurie, cu care ar putea întemeia buna stare a familiei sale, țăranul dorea cu căldură să ajungă a fi sub stăpânirea rusească. Acum însă când țara e ocupată de Ruși, el se încredințează despre valoarea regimului care îl apasă, încât îl face să suspine din greu, și în ciuda sfaturilor pe care le dau preoții, el se declară pentru prea înalta casă de Austria. Căci zi de zi el se încredințează, că vecinii săi, deși trebuie să se supună la o disciplină aspră, trăiesc ocrotiți și siguri, plătesc biruri ce se pot suporta și sunt tratați cu dreptate ».

Acestea erau dispozițiunile Moldovenilor private și judecate de către niște oameni, cari aveau interes de a fi nepărtinitori.

Ofițerii austriaci par însă a fi pierdut din vedere, că vorba nu era de schimbarea stăpânului, ci de ruperea unei părți din trupul Moldovei. Urmele au dovedit, că dacă s'ar fi cerut ca întreaga Moldovă să intre sub stăpânirea casei de Austria, îndeosebi țăranul moldovean ar fi primit cu vie mulțumire și cu deplină încredere această nouă stăpânire. Tocmai pe timpul, când se discuta cestiunea cedării Bucovinei, Curtea din Viena era foarte populară în țările dela răsărit. O dovadă, și chiar cea mai neîndoioasă dovadă despre această popularitate este migrațiunea, care numai decât după pacea dela Carlovăț se pornește în spre țările dela răsărit ale împărăției Habsburgilor, și se urmează până la începutul veacului XIX. Sârbi și Bulgari, Greci și Armeni, cu deosebire însă Moldoveni și Munteni, se mută mereu în Ardeal, în Banatul Timișoarei și în Țara Ungurească. Oierii mocani, ce-și petrec cea mai mare parte a vieții la pășunile din Moldova și Muntenia, rămân cu îndărătnicie sub stăpânirea nemțească, fiindcă ea poartă grijă de dânșii și-i ocrotește față cu companiile de exploatare din țările românești. Singuri Secuii migrează spre răsărit și se așează cu deosebire în Moldova, unde li se acordă deosebite scutiri.

În viața poporului român această migrațiune e temelia unei epoci. Cuprinși de o vie nedumirire, Românii se mutau mereu fără de astâmpăr, dela un loc la altul, încât parcă se pregăteau pentru un nou șir de lupte, în a căror izbutire mai nainte nu credeau. Împăratul Iosif II îi numește o populațiune pribeagă și nestatornică; și în adevăr, ei sunt pribegi și nestatornici, e însă o bucată de pământ pe care se mișcă; sunt margini peste care nu trec; sunt puncte dela care nu se depărtează. Ei se resfiră pe o anumită bucată de pământ, se răresc, dar rămân în atingere unii cu alții. Moldoveanul, Munteanul ori Olteanul trec în Ardeal și se așează pe câmpie, trec în Banatul Timișoarei și în Țara Ungurească; oriunde ar trece însă, ei nu se așează decât între Români ori în satul așezat numai decât lângă cel din urmă sat românesc. Cea mai mare parte a satelor românești din Banatul Timișoarei sunt Olteni și Munteni, și cea mai mare parte a satelor românești din Țara Ungurească sunt Moldoveni, Munteni și Moți; sate românești izolate nu sunt însă nici în Banatul Timișoarei, nici în Țara Ungurească, ci cel mai despre apus sat, în care sunt Români, se învecinează cu sate curat românești.

Acest lucru, în aparență atât de întâmplător, ne încredințează, că migrațiunea era o trebu-

ință socială, că Românii nu migrau de bună voie, ci erau siliți să migreze, și că migrațiunea nu era făcută cu dinadinsul, ci rezulta din starea economică a populațiunii.

Pe timpul războaielor cu Turcii populațiunea se retrăsese între munți, și acum, după ce mai multe părți ale șesului de primprejurul Carpaților, ajunseră a fi scutite, populațiunea, sporită prin înfundături, năvălea spre câmpiile mănoase. Dacă ne vom da seamă despre productivitatea pământului din munți și despre stadiul cu totul primitiv al dezvoltării economice din veacul XVIII, — vom înțelege, că populația dintre munți era prea deasă și că, mai ales în Ardeal, unde Românul muncia atât de mult pentru domnul de pământ, era o stare de lucruri, care trebuia să se curme cât mai curând. Moldoveanul și Munteanul puteau să migreze, deși voievozii își dau toată șilința să-l oprească la granițe; Ardeleanul era însă «glebae adscriptus», legat de pământ, supus unui singur stăpân, care avea dreptul de a-l ține legat. Impotriva mai ales acestui drept s'au ridicat Moții și Mocanii sub Horia și Cloșca, și îndată ce li s'a dat voie să migreze, ei și-au părăsit căpeteniile, și în loc de a se bate au început să se mute.

Ocuparea Bucovinei de către austriaci corespundea cu această trebuință de migrațiune,

atât de viu simțită în tot cursul veacului XVIII.

Numaidecât după ocupare se face o numărătoare și se găsesc în Bucovina 11—12 mii familii. Partea cu desăvârșire mare a acestor familii locuște, unde Enzenberg găsește urme de brazde, nu găsește însă pământ cultivat. Populația din munte își are ogoarele la câmpie, și numai după un timp îndelungat administrația a izbutit a o deprinde să cultiveze și pământurile dela munte.

La anul 1786 Baronul Enzenberg face o dare de seamă foarte amănunțită despre starea Bucovinei și arată că populația s'a sporit la 29.102 familii. Migrațiunea din Ardeal, din Maramureș și din Galiția înspre Bucovina e atât de vie, încât administrația trebuie să ia măsuri pentru împiedicarea ei, să închidă granițele și să pună pedeapsă pentru toți aceia cari migrează fără de încuviințarea autorităților locale ¹⁾. Indată ce a fost ocupată de Austriaci, Bucovina era o țară, în care oamenii visau toate fericirile și spre care năvăleau din toate părțile.

Era deci populară casa de Austria în țările dela răsărit și lumea visa asigurarea bunului

¹⁾ În urma măsurilor luate de administrație, ovreii, care la anul 1782 erau în număr de 714 familii, au scăzut până la 1786 la 175 familii; dar această scădere este o anomalie.

traiu zilnic în Bucovina căzută sub ocrotitoarea ei stăpânire. Moldoveanul cu toate acestea migra în Ardeal, migra în Țara Ungurească, dar nu găsim urme, din care ne-am putea încredința că migra și în Bucovina. Din potrivă găsim urme, din care ne încredințăm că, după ocuparea Bucovinei de către Austriaci, o parte din populația română, deși o foarte mică parte, s'a retras în Moldova. Era bună stăpânirea nemțească; era însă o stăpânire străină, pe care Moldoveanul o primea în tăcere.

Căci în zadar! — acest Moldovean, supus, asuprit și răbdător, purta în pieptul său învârtoșat o mândrie. Nu găsim nici o urmă, din care am putea face concluzia, că țăranii din Moldova și îndeosebi cei din Bucovina s'ar fi rostit contra ocupațiunii austriace; și dacă ținem seamă de împrejurările de atunci, de puțină încredere ce putea să aibă în administrație, în boieri și în preoțime, de greutățile ocupațiunii rusești și de încrederea ce trebuia să le inspire curtea din Viena, abia ne mai putem îndoi, că ar fi fost foarte greu, ba poate chiar peste putință a hotărî pe țăranii Moldoveni să ia parte la o manifestație energică contra ocupațiunii și deslipirii Bucovinei. Ei au primit însă noua stare de lucruri ca pe o nenorocire de care nu pot scăpa; despre aceasta sunt dovezi scrise și do-

vezi chiar viețuitoare. La anul 1777 Bucovinenii au făcut « în cea mai bună regulă și spre mulțumirea generală » jurământ de supunere; până în ziua de astăzi ei se simt însă în Moldova acasă; până în ziua de astăzi ei nu au pierdut nădejdea de a se uni iarăși cu țara lor. Întâmplarea a voit ca, dimpreună cu mai mulți amici, să pot consulta o dovadă vie rămasă din acele vremi, pe un moșneag ce pe timpul serbării dela Putna era bătrân de una sută șase ani. Era băietan pe când Moldovenii din Bucovina jurau credință și supunere Habsburgilor, și peste aproape 100 ani fața îi strălucea de o nespusă bucurie, când ne întâmpină, grăind în taină cuvintele:

« Știu de ce ați venit. Acum se împlinește o sută de ani de când țara a fost luată dela Moldova și ați venit ca s'o întoarceți! ».

În zadar ne-am dat silința să-l încredințăm că departe e de noi acest gând îndrăzneț, căci el nu se putea desface de o plăcută amăgire, cu care s'a mângâiat aproape un veac întreg. Și alipirea către Moldova, păstrată în acest om uitat de moarte, s'a moștenit în ceilalți Moldoveni din Bucovina.

Moldoveanul a primit în tăcere ruperea unei părți din trupul Moldovei; dar, dacă i s'ar fi pus în vedere nevoile stăpânirii asupraitoare din

Moldova și binefacerile ocrotitoarei stăpâniri nemțești, și apoi ar fi fost întrebat, dacă alege nevoile sau binefacerile, el s'ar fi rostit pentru nevoile cu care era deprins. Și dacă s'ar fi găsit un singur om care i-ar fi insuflat încredere și ar fi știut să ia cenușa de pe jăromaticul din inima lui, Moldoveanul ar fi luat arma și s'ar fi luptat chiar fără nădejde de izbutire pentru mizeria în care se află.

Acest om lipsea și pentru aceea puterile Moldovenilor erau ca niște comori îngropate în pământ spre a fi păstrate pentru niște vremi mai bune.

Voevodul Grigorie Ghica, boierii Moldoveni și căpeteniile bisericesti se ridicaseră într'un glas contra cedării Bucovinei. Incercările lor erau însă lipsite de sprijinul țării.

Intregul veac era astfel, încât nimeni nu cotea și nu credea că este de folos a face apel la puterea brațelor. Chiar însă dacă s'ar fi făcut vreo încercare spre a ridica pe Moldoveni contra ocupațiunii nemțești, numai anevoie ar fi putut izbuti.

Dacă ar fi izbutit o asemenea încercare, Moldova ar fi rămas întreagă, deoarece Curtea din Viena era hotărâtă a nu face un « casus belli » din cedarea Bucovinei, iar Poarta otomană, Curtea din St. Petersburg și Regele Prusiei cău-

tau dinadins motive spre a putea zădărnici încercările Austriei.

Lipsită de unitate în fapte și intențiuni, lipsită mai ales de îndrăzneala bărbătească, acțiunea boierilor Moldoveni a rămas zădărnice.

După ce se produse curentul contra cedării Bucovinei, nimeni nu mai îndrăznea să se rostească pe față pentru cedare. Era însă foarte mic numărul acelor boieri pământeni, cari luau parte la acțiune din adevărată pornire patriotică și fără de a ține seamă de interesele lor proprii. După săvârșirea cedării, aproape toți boierii se retrag în Moldova, refuză a jura credință Habsburgilor și nu vor să recunoască competența jurisdicțiunii nemțești; foarte mulți însă dintre dâșii caută a-și asigura proprietăți în Bucovina, păstrându-și moșiile bucovinene, ori câștigând altele noi în schimb pentru moșii din Moldova; foarte mulți se retrag din Bucovina, fiindcă numai în Moldova se împart boierii.

Dar, în sfârșit, în acțiunea politică nu hotărâsc motivele, ci faptele: stârnit odată de boierii patrioți era statornic și neșovăitor un curent la care nimeni nu cuteza să se împotrivească; Moldova oficială a făcut tot ce atunci îi sta în putință spre a apăra integritatea țării. Dacă nu

ar fi lucrat prin mijlocirea unui om ca Grigorie Ghica și dacă nu ar fi avut un reazem ca Rusia, Moldova ar fi putut izbuti.

Grigorie Ghica a fost crescut în casa unui ambasador austriac, în urmă a fost pus, ca om de încredere al Porții, în scaunul domnesc, în sfârșit s'a refugiat la St. Petersburg și s'a întors ca protejat al Rusiei în scaunul Moldovei.

Puțină vreme după urcarea sa în scaunul domnesc, Grigorie Ghica trimite Internunțiului Thugut următoarea scrisoare:

« Domnul meu!

Neputându-mă îndoi despre amicitia d-voastră pentru mine, de care ați binevoit a da dovezi în împrejurările de acum față cu d. Iacovachi Riso, socrul meu, iau libertatea de a vă adresa scrisoarea de față, spre a vă încredința despre recunoștința mea față cu d-voastră, și despre aceea ce sunt dator curții d-voastră imperiale pentru bunătatea ei pentru mine atât în trecut cât și în prezent.

Vă rog să dispuneți de mine în toate, unde mă credeți capabil de a vă servi, și-mi voi da silința de a vă dovedi, cât de mult țin la amicitia d-voastră, având onoarea de a vă fi cu

cea mai particulară stimă și cu un atașament fără de margini.

Al d-voastră prea umil și prea supus servitor,

Principele Grigorie Ghica ».

Astfel chiar dela început Voevodul Grigorie Ghica își alege o pozițiune imposibilă față cu cestiunea cedării Bucovinei. Curentul patriotic stârnit de boierii pământeni și presiunea Rusiei îl hotăra să facă la Poartă toate încercările contra cedării Bucovinei, iar frica și considerațiunile ce avea pentru interesele sale proprii îl îndemnau să se facă o uneltă tainică a Austriei.

Planul de acțiune ce-și făcuse Grigorie Ghica și îndrăzneala neșovăitoare cu care urma a-l aduce la îndeplinire, ne încredințează că inteligentul voevod era cu desăvârșire lămurit asupra stării lucrurilor.

Austria cere dela Poartă o parte din Moldova și o cere fără de a oferi în schimb pentru dânsa alta decât amicitie și bună vecinătate; de sine se înțelege, că Poarta numai în silă împlinea cererea Curții din Viena. Lucrând dar contra cedării Bucovinei, Grigorie Ghica nu numai că își făcea datoria ca voevod al Moldovei, nu numai că era corect în atitudinea sa, și intra totodată în curentul ce trebuia să predomineze în cercurile hotărâtoare din Constantinopol. Afară de

aceasta Moldova, chiar atunci, când cele dintâi trupe austriace au intrat în Bucovina, era ocupată de trupele puse sub comanda lui Romanzow, trupe ale unei puteri, sub a cărei protecție sta Grigorie Ghica și care combătea cu tot dinadinsul cedarea Bucovinei. Grigorie Ghica nu fără de temeii îi face deci Baronului Thugut impresia unui agent rusesc, ce cutează numai știindu-se sprijinit de o mare putere. În sfârșit, Grigorie Ghica lucrează prin mijlocirea Divanului, rezervându-și pentru cazul neizbutirii putința retragerii.

La 4 Ianuarie 1775 Baronul Thugut raportează despre cele din urmă opintiri ale lui Grigorie Ghica.

În o petiție adresată Porții, Grigore Ghica arată, că nu au intrat în Moldova decât vreo 600 oameni trupe austriace și că izgonirea acestor trupe s'ar putea face cu atât mai lesne, cu cât curtea din Viena nu pare a fi hotărâtă să reziste față cu niște măsuri mai serioase. Dacă Sultanul ar nesocoti interesele Moldovei, Moldovenii s'ar afla în mare nedumerire, neștiind, dacă va fi mai bine să-și apere interesele cu propriile lor puteri, ori ca, lipsiți de sprijinul legitim al Porții, să recurgă, în desnădăjduirea lor, la bunăvoința vreuneia din puterile străine.

În urmă Grigorie Ghica trimite Porții mai multe hărți ale teritoriului ocupat și stăruiește mereu, prin agenții săi și prin deputații Divanului, ce tocmai se aflau la Constantinopol, iar în cele din urmă recurge prin o petiție a Divanului la Curtea din St. Petersburg.

Alături însă cu această acțiune pe față era alta tainică. Grigorie Ghica era un om înțelept și pățit, cunoștea oamenii și împrejurările, și nu avea deplină încredere nici în Rusia, nici în Poarta otomană.

El caută dar a se pune în înțelegere atât cu Baronul Thugut, cât și cu Baronul Barco, comandantul trupelor de ocupațiune, încredințează atât pe unul, cât și pe celalt despre sincera sa supunere către Curtea din Viena și despre dorința de a-i fi folositor prin serviciile aduse, stăruiește să fie recomandat Porții ca comisar de delimitare și îndeamnă atât pe Baronul Barco, cât și pe Baronul Thugut să stăruiască pentru surparea Hotinului. În scrisorile sale către Baronul Thugut, pentru cuvintele destul de apriate, Grigorie Ghica e foarte rezervat și se rostește numai în fraze generale. El e însă foarte lămurit în scrisorile ce adresează lui Iacovachi Riso, cu scopul de a fi comunicate internunțiului austriac.

Astfel, la 18 Ianuarie 1775 Baronul Thugut scrie următoarele:

« Numai decât după plecarea celei din urmă expedițiuni a venit la mine Iacovachi Riso și anume, înainte de toate, pentru ca să-mi facă împărtășirea, că a primit dela ginere-său deosebite știri privitoare la afacerea ocupațiunii din Moldova; că Voevodul Ghica, temându-se, ca nu cumva raporturile, pe care le-a primit dela boierii Moldoveni, să ajungă pe alte căi a fi aici cunoscute, nu a putut lipsi de a face Porții și din partea sa împărtășire despre dânsule; că însă l-a însărcinat pe el, pe Iacovachi Riso, ca numai decât să-mi facă mie împărtășirea secretă și confidențială despre toate acestea, pentru ca să facă, ca încă din vreme să pot lua măsurile pe care le voi crede de cuviință.

Știrile, de care era vorba cu această ocaziune, consistau parte din câteva plângeri a mai multor boieri, care se tem că-și vor pierde moșiile situate în districtul bucovinean.

Afară de aceasta se mai află copia unui fel de manifest, pe care l-ar fi fost publicat Baronul de Spleny în Cernăuți, apoi copia unei scrisori adresate de către același general Egu-menului mănăstirii grecești din Suceava. Prin amândouă acestea, locuitorii ținuturilor ocupate sunt provocați sub pedeapsa aspră a nu se

mai supune în viitor niciunei din provinciile Porții.

Pe lângă toate acestea se mai face arătare, că mai mulți ofițeri ces. reg. au înaintat până spre Neamțu, Roman, Botoșani etc. și au început să facă măsurături în aceste districte.

Din parte-mi, nu puteam să nu aflu, că asemenea știri, împărtășite fiind Porții mai ales acum, înainte de timpul potrivit, nu pot produce decât o impresie primejdioasă; crezând însă că trebuie să prevăz, că încercările mele de a împiedeca să se facă Porții aceste împărtășiri, vor trebui să rămână zadarnice, mi-a părut mai oportun, ca cel puțin să nu arăt din parte-mi o nedumirire stricăcioasă. Prin urmare m'am mărginit numai a pune în vedere lui Iacovachi Riso, că el și principele său, în interesul lor și al Porții, trebuie să se ferească de orice exagerațiune, când fac asemenea împărtășiri; după acestea l-am mai rugat, ca cel puțin câteva zile să îngăduie cu raportul său către Poartă.

Fiind această din urmă cerere făcută mai ales cu scopul de a încerca sinceritatea lui Iacovachi Riso, m'am încredințat prin mai multe informațiuni luate în taină, că el în adevăr și-a ținut făgăduiala. Peste puțin el mi-a împărtășit, că a primit dela Ghica un pachet,

care cuprinde răspunsul la întrebările, ce în urma unei înțelegeri avute cu I. Riso, i-am făcut nu demult în afacerea districtului bucovinean. În acest pachet, care, după spusele lui, s'a întârziat, așteptând mai mult timp ocazie sigură spre a fi expediat, s'a aflat, între altele, și o scrisoare a lui Ghica către mine, despre a cărei conținut, în adevăr de puțină importanță, alăturez aici cu supunere o copie. Dându-mi această scrisoare, Iacovachi Riso mi-a citit totodată cea mai mare parte a unei alte scrisori a lui Ghica, adresată lui, scrisoare lungă, din care am înțeles că el, Iacovachi Riso, spre a nu îmbrânci pe Ghica și pe întreaga sa familie în primejdia celei mai mari nenorociri, mai vârtos trebuie să se încredințeze despre sinceritatea și deplina mea discrețiune; că apoi, după ce se va fi încredințat despre acestea, are să-mi arate, că Ghica e dispus a da, cu ocaziunea afacerii de granițe din cestiune, dovezi despre supunerea sa față cu Prea Înalta Curte; că pozițiunea lui și împrejurările îl silesc a face Porții în aparență arătări și plânsori despre ocupațiunea săvârșită; eu însă nu trebuie să țin seamă nici de strigătele lui, nici de plânsorile boierilor Moldoveni, ci să stăruiesc cu satornicie pentru aducerea la îndeplinire a preînaltelor pretențiuni; că în sfârșit, Iacovachi Riso

și eu să stăruim în taină, că pentru înlăturarea conflictelor și pentru statornicirea granițelor, el Ghica, să fie numit comisar plenipotențiar din partea Porții; că, dacă va fi primit astfel în mâna sa mijloacele spre a dovedi prin fapte buna sa voință, Prea înalta Curte va avea destule cuvinte spre a fi pe deplin mulțumită cu purtarea lui și cu sincerul său concurs pentru aducerea la îndeplinire a intereselor Majestaților Lor.

Cât pentru eventuala răsplătire pentru persoana sa, el se încrede în prea înalta generozitate și așteaptă să fie răsplătit după foloasele serviciilor pe care le va fi făcut. Ca una dintre cele mai dorite dovezi despre generozitatea Majestaților Lor către dânsul ar fi aceea, dacă s'ar putea, ca cu ocaziunea negocierilor actuale, să se stipuleze surparea fortăreței Hotinului și reanexarea teritoriului ei la Moldova; căci, deși numitul teritoriu, în adevăr, nu face nici a cincea parte din districtul ocupat de trupele ces. reg., înapoierea lui, din alte considerațiuni, ar fi un fel de despăgubire plăcută, prin care s'ar domoli împotrivirea locuitorilor din Moldova ».

Din toate acestea rezultă, că Grigorie Ghica privea cestiunea cedării Bucovinei ca o afacere, din care se puteau trage foloase mari.

Opozițiunea boierilor nu era pentru dânsul decât o împrejurare, ce trebuia să sporească prețul serviciilor făcute pentru cedarea Bucovinei.

Din întâmplare însă el se afla față cu Baronul Thugut, un om care știa să prețuiască oamenii și împrejurările, și care ținea să nu se folosească de niște servicii foarte scumpe, de care se putea lipsi.

Raportând cancelarului Kaunitz despre propunerile lui Grigorie Ghica, Baronul Thugut arată cuvintele, care îl hotărîse să nu aibă încredere într'un om, a cărui fățarnicie e atât de bine cunoscută, și cere instrucțiuni privitoare la atitudinea ce trebuie să observe față cu dânsul.

Kaunitz e de părere că «acest grec deprins la fățarnicie niciodată nu a fost pătruns de bune dispozițiuni» pentru Curtea din Viena și că cedarea Bucovinei se va face, și chiar în ciuda lui.

«Cu toate acestea nu rămâne îndoială, — urmează Kaunitz în nota din 7 Februarie, — că reînoid în mai multe rânduri răutăcioasele sale reprezentări făcute la Poartă și urmând a face opoziție, Ghica ne poate face multe neplăceri, și pentru aceea este bine a nu pierde nicio ocaziune, dacă nu spre a-l câștiga cu totul, cel puțin spre a-l face să încete cu opoziția sa fățișă.

Cât pentru întrebarea, dacă este bine să stăruim ca Poarta să însărcineze pe numitul voevod cu punerea la cale a afacerii de granițe, înainte de toate mă îndoesc, că Poarta va uita atât de lesne duplicitatea acestui Voevod și va primi propunerea noastră, cu oricât de mult zel ar fi ea făcută. Imi pare dar că o încercare făcută în acest sens ar fi cu atât mai puțin primejdioasă, cu cât ea, chiar dacă nu ar izbuti, ar încredința pe Ghica despre bunăvoința noastră, iar în cazul când Poarta s'ar învoi, ne-ar rămânea deschisă calea, de a câștiga pe Ghica prin darurile ce i-am propune, ori a lua, după timp și împrejurări, alte măsuri potrivite ».

Cu toate acestea, recunoscând că la fața locului împrejurările pot să fie mai bine apreciate, Kaunitz dă Baronului Thugut deplina putere de a face cum crede mai bine.

Thugut e de părere, că cedarea se va putea face și fără de concursul lui Ghica, și că banii ce i s'ar da lui, ar fi aruncați în vânt; îl ține dar pe Ghica cu vorbe frumoase, nu face însă Porții propuneri privitoare la dânsul și îndeobște nu voește a-i da un rol oarecare în întreaga afacere.

După încheierea convențiunii, Baronul Thugut adresează Voevodului Grigorie Ghica o scrisoare, în care îl invită să dea cu ocaziunea

lucrărilor de delimitare dovezi despre bunele dispozițiuni ce a exprimat în scrisoarea sa dela 12 Februarie. Ghica răspunde la 29 Mai următoarele:

« *Domnul meu!*

Nu pot primi decât cu plăcere știrea despre amicalele puneri la cale între cele două imperii relativ la granițele din partea acestui principat; sperez că nu vă este necunoscută mulțumirea despre care am dat dovadă cu această ocaziune, și deși nu e vorba decât de o pierdere destul de însemnată pentru Moldova, vă pot asigura, domnul meu, că am făcut tot ce atârna de mine, contribuind în felul meu, la împlinirea acestei lucrări, precum vă veți fi informat și din partea d-lui Iacovachi, socrul meu, și că mă voiu folosi de toate ocaziunile spre a putea dovedi cât de mult țin la interesele M. L. L. I. și R., fiind pe deplin încredințat, că mărinimozitatea lor va face, prin efectele ei generoase, și prin eficace semne de bunăvoință, ca nici țara, nici eu să nu simțim paguba acestei pierderi ».

Aceste « efecte generoase » și aceste « eficace semne de bunăvoință » au lipsit până în sfârșit. Thugut a propus pentru Iacovachi Riso un dar de 1.000 galbeni; Mehmed Tahir Aga a fost numit comisar de delimitare; Ghica rămâne însă

până la regularea definitivă a cestiunii fără de rol și fără de răsplată.

Oricum vom judeca, purtarea Voievodului Ghica e vrednică de osândă. Chiar dacă am fi destul de naivi spre a crede că voia să înșele pe Baronul Thugut, Iacovachi Riso lucra cu știrea și învoirea, ba chiar în virtutea însărcinării primite dela dânsul și astfel, înainte de toate, își bate joc de amărăciunea țării în fruntea căruia îl pusese întâmplarea. Cuvintele din scrisorile lui și propunerile făcute prin mijlocirea socrului său sunt încercări, ce pot să fie înțelese într'un chip, ori într'altul. E însă o faptă foarte pozitivă, când un voevod rostește aceste cuvinte și face aceste propuneri, e pozitivă fapta, fiindcă prin ea opozițiunea Moldovenilor pierde toată puterea. « Moldovenii țipă și eu trebuie să țip cu dânsii, — zice Ghica, — dar tu nu asculta la țipetele noastre, ci mergi înainte! ». Ba face chiar mai mult. Moldovenii se plâng la Poartă și Iacovachi Riso face inter-nunțiului austriac cuvenitele împărtășiri, pentru ca încă din vreme să ia măsurile pe care le va crede de cuviință spre a slăbi efectele acestei plânsori.

Dar în sfârșit, Voievodul Grigorie era un fiu al timpului său. Ridicat în urma stăruințelor Rusiei în scaunul unei țări, în care era privit

ca străin și trebuia să se simță străin, el căuta să tragă din nenorocirea acestei țări foloasele ce putea, ori cel puțin să scape întreg și sănătos din o încurcătură primejdioasă, să nu se strice cu nimeni și să rămână în scaunul domnesc, ce, în urma stăruințelor Rusiei, i se dăduse pe viață. Față cu Moldovenii era dar aprig luptător contra cedării Bucovinei, față cu Rusia era o slugă supusă și totdeauna gata la poruncă, față cu Poarta era un biet credincios pus în fruntea unei țări îndârjite, iară față cu Austria lucra prin agentul său dela Constanti-nopol, netezind toate drumurile.

A înșelat pe Moldoveni; dar în sfârșit Moldovenii nu aveau niciun drept la buna lui credință: nu ei l-au pus în scaun, nu ei îl țineau în scaun, nu de dânșii atârna și nu lor avea să le fie recunoscător. Afară poate de energicul Mavrogheni, oricare domn fanariot ar fi lucrat ca Grigorie Ghica, unii cu mai puțină îndrăzneală, dar în sfârșit, în temeiul lucrului, toți deopotrivă. Așa era noima fanariotului atât de bine potrivită cu noima veacului.

Urmele au dovedit, că Grigorie Ghica avea un fel de drept de a fi precum era. Deși unul dintre cei mai inteligenți, mai stăruitori și mai hotărâți domni, el a murit de moarte nefirească. Când s'a refugiat în Rusia, s'a refugiat fiindcă

vieața îi era în primejdie mai mult chiar decât vieața Fanarioților îndeobște. Intorcându-se în Moldova, el a adus frica în sufletul său și această frică este firul cel negru în vieața lui. Alexandru Ipsilanti, mai puțin energic, dar mai chibzuit, când simte că trebile se încurcă, renunță la scaunul domnesc, își umple pungile și pleacă în pripă la Constantinopol, ca « prin o dibace surprindere », cum zice internunțul austriac, să hotărască pe ministrul Porții a-i da voie să rămână la Constantinopol. Grigorie Ghica rămâne însă în scaun și tocmai voind să scape de moarte își grăbește sfârșitul. El căutase în Rusia un reazim contra Porții; Poarta însă pusese Fanarioții în scaunele țărilor românești tocmai pentru că voia să aibă oameni, ce nu sunt protejați de Rusia. Cu prețul unei sprijiniri foarte îndoioase Grigorie Ghica a înăsprit deci primejdia în care se afla.

Grigorie Ghica era afară de aceasta unul dintre foarte puținii Fanarioți, cari țineau în felul lor la popularitate și își dau silința să prindă rădăcini în țară. Era însă destul să fie Fanariot pentru ca inimile să-l întâmpine cu răscoală. Românii rabdă, dar niciodată nu renunță; și pentru aceea Domnul Fanariot, fie cât de bun, rămânea străin în țară. Iubirea Moldovei era deci tot atât de îndoioasă ca sprijinul

Rusiei. Ghica a rămas ca toți Fanarioții izolat.

Se credea și încă tot se mai crede, că Grigorie Ghica a fost o jertfă a politicii Cancelarului Kaunitz, că el a murit fiindcă se pusese cu bărbăție împotriva cedării Bucovinei și că este martir al integrității Moldovei.

Fanarioții nu erau însă oameni, despre cari se pot zice cu destul temei asemenea lucruri; el a fost o jertfă a fățărniciei sale și a ticăloșiei timpului în care trăia.

Când Cara Hıstarlı Ahmed Bei plecă, în toamna anului 1777 la Iași, cestiunea cedării Bucovinei era definitiv rezolvată. Baronul Thugut nu se mai află la Constantinopol și administrația nemțească funcționează nesupărată în noua provincie austriacă.

Capul lui Ghica a fost trimis la Constantinopol și expus în seraiu. Din lămurirea în scris ce sta la capul lui și din raporturile internunțiului Tassara rezultă că el a fost ucis fiindcă, în urma plânsorilor ce veniseră din Moldova, Poarta hotărîse a-l înlocui prin altul, iar el, provocându-se la hațîșeriful din anul 1775, refuza de a părăsi scaunul domnesc.

Intr'o notă dela 21 Noemvrie, Cancelarul Kaunitz mai adaogă următoarele:

« După știrile sosite aici din mai multe părți, voevodul Moldovean decapitat mai e învinovățit și pentru alte crime, și anume: el a adunat prin extorsiuni mai multe comori cu intenția de a se refugia în urmă în țări străine; că a întreținut cu Rusia corespondență secretă și suspicioasă; în sfârșit e învinovățit de a nu fi cumpărat, după însărcinarea Sultanului, cătățimea de cereale din Polonia, ci s'a scuzat cu aceea, că Rusia l-a împiedicat de a face această cumpărătură. În cele din urmă ale mele instrucțiuni vi-am spus, cam în ce consistă răspunsul pe care Poarta l-a dat d-lui Stakieff; și că prin urmare va trebui să vă dați silința de a respinge la ocaziune potrivită această bănuială; deoarece însă pedepsirea atât de aspră a voievodului Ghica, protejat de Rusia, poate să aibă urmări importante, vă veți da mai vârtos silința de a vă informa în taină despre motivele care au redus pe Poartă, mai ales în starea critică de acum, la un pas atât de pripit și de cutezat, cu deosebire fiindcă nu se știe încă la ce capăt vor ajunge conflictele iscate între aceste două puteri ».

Precum se vede, Kaunitz credea că Rusia va cere satisfacție pentru moartea protejatului său.

Fără îndoială Rusia totdeauna a fost dispusă a cere ceva dela vecini și mai ales dela Poarta

otomană; și astădată moartea lui Ghica era deci pentru dânsa un puternic argument în negocierile urmate cu Poarta. Atât era și mai mult nu; Rusia se bucura și de această ocaziune spre a face presiune asupra Porții.

Purtarea Rușilor față cu Grigorie Ghica a fost aceeași ca față cu Moldovenii în cestiunea Bucovinei. După ce l-au luat sub scutul lor și l-au îndemnat să meargă îndrăzneț înainte, l-au lăsat în placul întâmplării.

În seria de documente istorice publicate de d-l Codrescu se află, în volumul VI, corespondența boierilor Moldoveni și a Mitropolitului Moldovei cu Comitele Romanzoff. Citind această corespondență, găsim din partea Moldovenilor atâta încredere în Rusia și din partea generalului rusesc atâtea dovezi despre iubire creștinească și părintească, încât am crede că e peste putință ca în ciuda acestei înțelegeri și strânse legături, Curtea din Viena să izbutească în cestiunea Bucovinei. Un dar de 5.000 galbeni și o tabacheră de aur împodobită cu briliante a schimbat însă dispozițiunile părintescului comandant rusesc, și câteva cuvinte grăite cu greutatea cuvenită, au hotărât pe Curtea din St. Petersburg să nu asculte cererea, pe care, împotriva tuturor obiceiurilor și fără îndoială

numai îndemnați de agenții rusești, boierii Divanului au cutezat să i-o adreseze.

Poarta otomană era învinsă și nu putea să facă nimic contra pretențiunilor Austriei; Voievodul Grigorie Ghica era lipsit de sprijinire neîndoioasă și trebuia să caute de interesele și de viața sa; un cuvânt rostit din partea Rusiei ar fi fost însă destul pentru asigurarea integrității Moldovei, și Rusia, care avea interes de a rosti acest cuvânt și care, cel puțin indirect, se obligase a-l rosti, Rusia nu l-a rostit.

Astfel, lipsiți de sprijinirea poporului, înșelați de către împărăția în care nădăjduiseră, boierii Moldovei au pierdut o parte din vatra țării lor. Ei însă, prin purtarea lor, au păstrat numele bun al țării, au dat tărie încrederii în noi înșine și au dovedit, că și chiar în cele mai ticăloase vremi, Românul rabdă, dar nu renunță.

VII

ROMÂNIA ÎN LUPȚĂ CU PANSLAVISMUL

S'au împlinit o sută de ani de când Bucovina, despărțită dela trupul Moldovei, a căzut sub stăpânirea nemțească, și astăzi după o sută de ani, Românul își aduce fără de jicnire aminte vremea nenorocită, în care s'a petrecut această rupere în două bucăți a Moldovei. Țara era secată de puteri, desorganizată, părăsită și lipsită de povața unui Domn firesc; chiar în aceste împrejurări însă, fruntașii ei și-au făcut, după putința timpului, datoria și nu au dat faptei împlinite, prin învoirea lor, sfințenia morală.

Avântul patriotic dovedit de către boierii Moldoveni în aceste vremi grele ne încălzește și dă tărie încrederii în noi înșine. Fără de învoirea lor, Moldovenii au fost desbinați, și pentru aceea până în ziua de astăzi ei și-au păstrat dreptul de a se simți uniți.

În curgerea unui veac Moldovenii din Bucovina s'au deprins cu stăpânirea nemțească și astăzi ei se simt alipiți cu credință și strâns legați de Curtea din Viena; Bucovina a rămas însă o țară românească, o parte din Moldova. Și nimeni nu poate să-i învinovățească pe Moldoveni pentru aceasta, fiindcă ei niciodată nu au renunțat la dreptul de a se simți membri ai aceleiași individualități sociale.

Cu totul altfel ar fi, dacă Moldovenii ar fi consfințit, prin învoirea lor, fapta împlinită. Atunci Moldovenii din Bucovina, priviți ca o parte pierdută, s'ar privi înșiși ca o parte părăsită a poporului român.

Lauda pentrucă s'a păstrat românitatea Bucovinei nu se cuvine însă numai Moldovenilor, și Curtea din Viena e părtașă la dânsa.

Ce voia Curtea din Viena în Bucovina? Voia să-și stabilească o comunicație pe cât se poate de bună între cele două mai mărginașe și mai expuse provincii, să-și asigureze o parte slabă a granițelor dela miazănoapte, să câștige câteva pozițiuni față cu Rusia; ea nu râvnea deci la sufletele oamenilor, ci la o bucată de pământ de care avea trebuință.

Raportul lui Enzenberg despre starea Bucovinei, după câțiva ani de administrație nemțească, ne încredințează că, ocupând această

bucată de pământ, Curtea din Viena voia să facă din ea o provincie înflorită ce poate să reziste unui atac, fie el făcut din orice parte.

Populația se sporește; administrația e neobosită întru desvoltarea economică și etică a provinciei. Se fac la munte semănături de probă spre a încuraja pe țărani, se aduc meseriași din țările apusene, se așează colonii de neguțători armeni, se izgonesc arendașii ovrei din țară, se fac șosele și poduri, se înființează școli românești și nemțești, se organizează biserica, într'un cuvânt, se face mult bine ori, cel puțin, se arată multă bună intenție. Incă la anul 1785 se fac pregătiri pentru împrăștierea țăranilor, și peste puțin mănăstirile, călugării și călugărițele se reduc și averile mănăstirești se iau din mâinile lor, se masează însă într'un fond religionar al creștinilor ortodocși din Bucovina.

În urmă îngrijirea Curții din Viena pentru Bucovina a mai scăzut. Incă Impăratul Iosif II a alipit-o la Galiția; dar după câțiva ani iarăși a devenit autonomă. De atunci Bucovina în mai multe rânduri și-a pierdut autonomia, și nici până astăzi ea nu este cu desăvârșire neatârnată de Galiția. În cursul unui veac Români din această mică țară au fost mereu jigniți în desvoltarea lor și cu deosebire de când Impărăția Habsburgilor a devenit un stat constitu-

țional, polonezii, nemții, ovreii și alți străini sporiți prin orașele țării au dat vieții publice un caracter mai mult ori mai puțin străin. Niciodată nu s'au luat însă măsuri directe contra Românilor, ci din contra, totdeauna li s'a dat putința de a se lupta cu adversarii lor. Deși viața publică avea un caracter străin, în biserică și în școală, în familie și în societăți de cultură, Românii puteau desvolta individualitatea lor națională cu atât mai sigur, cu cât regimul austriac niciodată nu a luat măsuri spre a face să înceteze contactul între dâșii și frații lor din România și din Ardeal.

În sfârșit, proporțiunile etnografice au rămas în Bucovina, îndeosebi pentru Români, aceleași cari au fost la anul 1775. Dacă citim lista satelor din Bucovina, ne încredințăm că cele 11—12 mii familii, ce se aflau la anul 1775 în Bucovina, abia jumătate puteau să fie familii românești, adică vreo 20—25 mii suflete.

Astăzi sunt în Bucovina 500.000 suflete, între care cel puțin 200.000 Români. Fără îndoială, dacă Bucovina nu ar fi fost deslipită de Moldova, astăzi ea ar avea o populație mai mică, dar aproape cu desăvârșire românească; e însă vorba că sub regimul austriac Românii s'au sporit deopotrivă cu rusneții, restul populațiunii pământene.

Cu totul alta e soarta Moldovenilor căzuți sub stăpânirea pravoslavnicului Țar al tuturor Rușilor. Pe când cei 200.000 mii Români din Bucovina formează un mic centru pentru dezvoltarea vieții românești, milionul de Români din așa numita Basarabie rusească este deschegat și ținut cu sila departe de poporul românesc.

Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulțumește de a fi călcat peste granița firească a pământului românesc, ci voește să-și ia și sufletele ce se află pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român. Rusia nu a luat această parte din Moldova pentru ca să-și asigureze granițele, ci pentru ca să înainteze cu ele, și nu voiește să înainteze decât spre a putea stăpâni mai multe suflete.

Luând fără de nici un drept, fără de nici o justificare legitimă și cu ajutorul celor mai urâte mijloace, partea despre răsărit a Moldovei în stăpânirea sa, Rusia, la început, făcuse ca granițele între Moldova și așa numita Basarabie să fie șterse cu desăvârșire, pentru ca din Basarabia să poată înrâuri asupra Moldovei și asupra întregului popor românesc.

Era un element prețios acest popor românesc. Ca popor ortodox și mai mult ori mai puțin stăpânit de Chaliful Muhamedanilor, Românii în

tot cursul veacului XVIII, au gravitat spre Rusia pravoslavnică, și cel puțin în principiu, au admis supremația duhovnicească a Țarului; bărbații politici din Rusia nu se mai îndoiau, că acum, după ce Moldova devenise un fel de provincie rusească și poporul român căzuse sub înrâurirea directă a celui rusesc, Românii vor intra cu desăvârșire în curentul ce năvălește despre miazănoapte asupra lor.

În lupta pentru existența etică însă, capetele nu se numără, ci se cumpănesc. Tocmai puși față în față cu vieța rusească Românii au început a fi cu atât mai vârtos pătrunși de farmecul vieții lor proprii, de bogăția și de superioritatea individualității lor naționale; tocmai fiind puși în contact cu Rușii, Românii erau mai mândri de românitățile lor. E nobil răsădul din care s'a prăsit acest mic popor românesc, și, deși planta nu e mare, rodul e frumos și îmbelșugat; cele nouă milioane de Români au adunat în curgerea veacurilor mai multe și mai frumoase comori decât nouăzeci milioane de Ruși vor putea să adune cândva. Nu! înrâurirea firească a Rusiei ne este stricăcioasă, dar ea nu ne poate nimici. Pentru ca să ne ia individualitatea, Rusia ar trebui să ne dea alta în schimb, și, cel puțin deocamdată, nu suntem copti pentru o asemenea degenerare.

De câte ori Ruşii se vor pune în atingere cu noi, vor trebui să simtă superioritatea individualităţii noastre, să fie supăraţi de acest simţământ şi să ne urască mai mult şi tot mai mult.

Fără îndoială această ură a fost întemeiată pe timpul, când între Moldova şi așa numita Basarabia comunicația era liberă. Ruşii s'au încredințat că această libertate este primejdioasă numai pentru dâșii, și pentru aceea au închis granițele ermeticește și au curmat atingerea între Românii de peste Prut și restul poporului român.

De atunci și până acum măsurile silnice pentru stârpirea românismului se iau fără de curmare. Administrația, biserica și școala sunt cu desăvârșire rusești, încât este oprit a cânta în ziua de Paști «Cristos a înviat» în românește. Nimic în limba românească nu se poate scrie; nimic, ce e scris în limba românească, nu poate să treacă granița fără de a da loc la prepusuri și persecuțiuni; ba oamenii de condiție se feresc de a vorbi în casă românește, pentru ca nu cumva o slugă să-i denunțe; într'un cuvânt, orice manifestație de viață românească e oprită, rău privită și chiar pedepsită. Pe lângă toate aceste mai e și sistemul de colonizare silnică al Rusiei. Cete întregi de familii românești sunt luate cu sila ori duse cu amăgiri

departe și înlocuite cu familii rusești, pentru ca încetul cu încetul populația să se amestece, să piardă energia caracterului național și să fie mai primitoare față cu măsurile de rusificare.

După încheierea păcii dela Paris toate aceste măsuri se înăspresc.

Pentru întâia oară puterile europene își dau mai cu dinadinsul seamă despre caracterul poporului român și despre misiunea ce i s'ar cuveni. Împăratul Napoleon III îl numără în rândul popoarelor latine, și izbutește a face ca Europa să-i încredințeze lui paza gurilor Dunării și să-i creeze niște condițiuni în care să se poată desvolta.

Organizându-se pe temelia tratatului dela Paris, țările românești intră într'o epocă de desvoltare febrilă, bolnăvicioasă și slăbitoare, dar o desvoltare, din care încetul cu încetul se desvăluie caracterul național ca temelie a întregii lucrări viitoare; o desvoltare zăpăcită, dar din ce în ce mai serioasă. Țările se unesc și România se pune în relațiuni directe cu popoarele apusului. Popoarele latine îi întâmpină pe Români cu mai multă ori mai puțină căldură; iar în urmă, alegând de capul său pe un membru al celei mai ilustre familii din Europa, statul român pune temeliile relațiunilor sale cu Germania, mai nainte atât de străină de dânsul.

Înaintând astfel cu pas nesigur, dar statornic, spre împlinirea misiunii sale, Statul român, voind mereu să reprezinte interesele popoarelor apusene ale păcii, ale civilizației și ale ordinei sociale, e ca un copil răsfățat al puterilor europene, de care nimeni nu cutează a se atinge.

Pentru Rusia acest stat era o stavilă supărătoare.

Pravoslavnică în veacul XVIII, Rusia a devenit slavă în veacul XIX.

Câtă vreme religiunea era ordinea de idei predominatoare, Românii, ca popor ortodox, se simțeau mai mult ori mai puțin alipiți de Rusia; îndată însă ce conștiința deosebirii de rasă s'a deșteptat și a suprimat ideile religioase, comunitatea etică între Români și celelalte popoare ortodoxe s'a curmat. Simțindu-se a fi mai mult latini decât ortodocși, Românii resping orice solidaritate de aspirațiuni cu popoarele slave și stau aci, la Dunăre și Carpați, ca un zid de despărțire între slavii dela miazănoapte și cei dela miazăzi.

Aruncați din întâmplare la răspântia, unde se ating cele trei lumi deosebite și mai mult ori mai puțin învrăjbite, lumea modernă, cea musulmană și cea muscălească, Românii, chiar în virtutea originii lor, sunt meniți a reprezenta interesele ideilor moderne și a fi un strat de

cultură deosebită, în care trei lumi se întâlnesc și se împacă. Câtă vreme musulmanii erau încă o primejdie pentru societatea europeană, Românii i-au combătut cu bărbătească statornicie, luptând și mereu luptând veacuri întregi; acum, când muscalii par a voi să pună în joc pacifica dezvoltare a vieții moderne, lupta trebuie să se urmeze contra lor, și câtă vreme piciorul român mai stă țeapăn pe fața pământului, unirea slavilor dela miazănoapte cu cei dela miazăzi, atât de mult dorită, nu se poate face. Oricât de mic, Statul român e puternic, fiindcă de dânsul atârnă starea de lucruri stabilită prin munca veacurilor în Europa, într'însul se întâlnesc interesele marilor popoare dela apus, și îndată ce acest mic stat s'ar surpa, împărăția otomană nu se mai poate susține, și existența împărăției Habsburgilor e pusă în joc, și istoria Europei intră în o fază cu totul nouă.

În tot cursul crizei orientale, Slavii, Românii, Turcii și Europa au ținut în vedere aceste adevăruri, pe care le desvăluie chiar bunul simț firesc.

Pe când Rusia pregătea prin agenții săi secrete această criză, în România nu era decât un mic număr de oameni, îndeobște străini ori cel puțin de origine străină, și anume: Bulgari, Sârbi și Greci, cari luau parte la lucrarea de

surpare a Slavilor. Poporul român însuși, deși avea interese de regulat, respingea orice solidaritate cu Slavii.

Când a izbucnit în urmă, răscoala din Bosnia și Erzegovina, când războiul s'a declarat din partea Sârbilor și Muntenegrenilor, când Bulgarii au apucat armele, Românii au început să-și adune puterile și să se pregătească pentru toate eventualitățile; nimeni însă nu cuteza să vorbească despre o acțiune comună cu Slavii de peste Dunăre și Europa întreagă lăuda purtarea bine chibzuită a Românilor.

În sfârșit Rusia se pregătește să declare războiu, și România strâmtorată trebuie să se hotărască într'un fel ori într'altul, deoarece înainte de a începe războiul cu Turcii, Rusia trebuia să biruiască pe Români.

Dacă ar fi putut să fie vorba de o biruință cu armele, diplomații puterii dela miazănoapte nu ar fi stat multă vreme pe gânduri; ei știau însă, că cel dintâi foc descărcat asupra Românilor ar fi despărțit pe Rusia de Europa, și, chiar înainte de a se fi dat lupte, ar fi pus în joc succesele războiului. Era dar vorba de a birui pe Români moralicește, de a-i face să capituleze chiar înainte de cea dintâi împușcătură, de a-i înjosi în fața lumii ce ținea la dânsii, de a-i izola față cu Europa.

În vremea aceasta Statul român era mai puternic decât a fost vreodată. Cinci milioane de Români, uniți în virtutea conștiinței lor naționale, gata de a aduce toate jertfele și înaintați în desvoltare, stau împrejurul unui domn oștean, ales cu voința tuturor și, în virtutea legăturilor sale familiare și a încrederii ce întâmpină în țară, dator a fi mândru. Patruzeci de mii de oameni, disciplinați și bine armați, stau gata de a intra cu bărbăție în luptă, și, dacă era vorba, alte patruzeci de mii se puneau alături cu dânsii, deoarece comorile țării românești sunt nemăsurate, numai oameni să fie, cari știu să ia din ele partea cerută de împrejurări.

În sfârșit, Europa stă la o parte și așteaptă să vadă cum Statul român înțelege misiunea spre care a fost reîntemeiat, privește cu nedormire la copilul său răsfățat și, cel puțin indirect, îl îndeamnă să fie bărbat și să nu-și piardă nădejdea.

Ce putea să facă Statul român în asemenea împrejurări?

Cel mai firesc lucru ar fi fost, ca ținând seamă de tratatul dela Paris, să ia în unire cu Turcii parte la războiu, să-i apere hotarele și să rămâie în toată forma credincios misiunii formulate cu învoirea marilor puteri.

Oricât de corectă și oricât de potrivită cu interesele poporului român, o asemenea hotărîre ar fi întâmpinat însă o vie rezistență nu numai în țară, ci chiar și în Europa. Când Rușii începeau un războiu pentru libertate, civilizație și pentru cruce, când Rușii înaintau spre hotarele țării românești drept mandatar ai Europei, când vorba era că tratatul dela Paris nu mai există, era aproape peste putință a hotărî pe Români să se unească cu Turcii osândiți de lumea întreagă.

Cu toate acestea, a lupta în unire cu Rușii era un act de sinucidere. Un popor este o comoră de puteri, pe care bărbații de stat trebuie să o sporească, și orice luptă în unire cu Slavii este o risipă de puteri. Când războiul a izbucnit, Românilor nu le rămânea deci decât să-și păstreze puterile, multe puține câte erau, și să aștepte cu hotărîre nestrămutată momentul, când nu vor mai putea evita lupta pentru interesele lor proprii.

Mângâierea noastră e, că atunci când se discuta cestiunea atitudinii ce trebuia să observe România, s'au găsit în țară destui oameni luminați, cari s'au rostit lămurit contra Rusiei și au pus în vedere tuturor principiul, că orice biruință a Slavilor nu poate fi decât o nenorocire pentru Români. A vărsa cu toate acestea

sânge și a jertfi averi pentru o asemenea biruință, era un act de nebunie.

Dacă în momentul izbucnirii războiului puterile Statului român ar fi fost încredințate unui bărbat de stat prevăzător, hotărît și îndrăzneț, fără îndoială Românii ar fi observat față cu Rușii o atitudine rezervată. Acesta era spiritul ce predomină în țară. Erau în toate păturile societății române oameni, cari urau pe Turci și iubeau pe Ruși, ori oameni, cari iubeau pe Turci și urau pe Ruși; aceștia erau însă oameni izolați; un partid rusofil ori unul turcofil n'a existat în România. Marea majoritate a Românilor avea bunul simț firesc de a respinge atât pe unii cât și pe alții, și acest curent de neutrală rezervă era atât de puternic, încât nimeni nu îndrăznește să se rostească în public pentru Turci ori pentru Ruși, ba chiar ministrul M. Kogălniceanu, pe când își da silința să obțină dela cartierul general rusesc grația de a putea risipi sângele și averea poporului românesc pentru cauza slavă, găsea că este oportun a declara în Cameră și Senat că Românii nu vor urma exemplul lui Dimitrie Cantemir, ci vor sta neutri.

Înainte de a fi izbucnit războiul, majoritatea Românilor era lămurită asupra eventualităților ce vor putea să urmeze din lupta Rușilor cu Turcii.

Indeobşte, se credea că Ruşii vor birui din această luptă. Chiar aceia, cari mai aveau încă încredere în rămăşiţele puterii osmane, nu sperau că Turcii vor birui, ci numai că ei vor face ca Ruşii să-şi plătească foarte scump biruinţele. Şi chiar cea mai de rând inteligenţă putea să prevadă, că plătite scump ori eştin, biruinţele Ruşilor nu pot avea urmări, care nu jignesc desvoltarea poporului român.

Dacă Rusia în adevăr s'ar fi mărginit a se lupta numai pentru libertatea popoarelor de peste Dunăre, şi nu ar fi voit să tragă pentru sine însăşi niciun folos din biruinţele ei, Românii ar fi stat poate pe gânduri şi s'ar fi întrebat, dacă nu sunt cumva datori a se lupta şi dânşii pentru libertate şi religie. Oamenii serioşi nici atunci nu ar fi uitat însă, că în luptele ce se începeau, nu era vorba de idei, ci de existenţă. Intre Români şi Slavi este o vrăjmăşie firească, în virtutea căreia Românii nu au nici un interes de a dori ca Slavii să fie mai liberi decât cum sunt. Sute de ani Românii au fost cel puţin indirect, stăpâniţi de Turci: nicio dată însă, în curgerea veacurilor, Turcii nu au pus în discuţiune limba şi naţionalitatea română. Oriunde însă Românii au căzut sub stăpânirea directă ori indirectă a Slavilor, desvoltarea lor firească s'a curmat prin mijloace sil-

nice. Două sute de ani Sârbii din Banatul Timișoarei au terorizat pe Românii din Banat și din Țara Ungurească; o sută de ani Românii din Bucovina s'au luptat mereu cu Rusnacy; până în ziua de astăzi Românii din Serbia liberă și din Rusia pravoslavnică nu au dreptul, pe care l-au avut pretutindenea unde stăpâneau Turcii, dreptul de a-și înființa o școală și o biserică românească. Astfel poporul român nu are chiar nici dreptul de a dori ca Statul otoman să fie înlocuit prin state slave. Un stat român înconjurat de state slave poate să fie pentru vrăjmașii poporului român o iluziune plăcută; pentru Români însă el este o nenorocire, care ne prevestește un nou șir de lupte, o nenorocire, pentru care nu ne mângâie decât conștiința trăinicieii poporului român și nădejdea de izbândă.

Românii sunt destul de cuminte spre a nu voi să se lupte contra desvoltării firești a stării de lucruri din Orient. Puterea osmană se surpă, și mai nainte ori mai târziu va trebui să fie înlocuită prin alta și anume prin o putere slavă. Interesul Românilor cere însă ca această înlocuire să urmeze cât mai târziu și, pe cât se poate, în o vreme când Statul român e pregătit pentru rezistență. Era deci o nebunie a voi, ca Românii înșiși să verse sânge și să jertfească

averi pentru ca înlocuirea să se facă cât mai curând, o nebunie, de care Românii nu sunt capabili.

Foloase directe Românii nu puteau spera din o luptă contra Turcilor. Independență, drepturi, sporiri teritoriale, toate acestea erau consecvențe ale stării de lucruri și atârnavau de puterile europene. Ar fi trebuit să fie foarte blajin Românul care ar fi cutezat, că Românii pot să ia ceva fără de învoirea Rusiei, și că Rusia poate să ne dea ceva fără de învoirea puterilor, ba fără de a fi silită de către puteri.

Unde e însă bărbatul politic, care ar fi avut dreptul de a crede, că Rusia nu va căuta să tragă foloase din izbândeile ei?

Sunt două sute de ani, de când Rusia înaintază mereu spre miazăzi; luptele ei orientale sunt o întreagă istorie, și acela care nu cunoaște această istorie, ori care o cunoaște și nu ține seamă de ea, nu este un bărbat politic și nu are dreptul de a lua parte hotărâtoare la viața politică. Când a izbucnit războiul, Românii au dovedit, că nu sunt lipsiți de comuna capacitate de prevedere: toți bărbații politici din România au prevăzut, că după războiu, Rusia va cere să i se retrocedeze Basarabia, și atât în Cameră, cât și în Senat, această prevedere s'a exprimat în termeni lămurii, fără ca un singur

glas să fi cutezat a se ridica spre a o pune la îndoială.

Nu prevederea politică, nu conștiința misiunii Statului român, nu bunul simț firesc au lipsit bărbaților de Stat ai României; le-au lipsit onestitatea, voința hotărîită și îndrăzneala bărbătească.

Intr'o zi se răspândește știrea, că oștirile ru-sești au trecut hotarele și au călcat pe pămîntul românesc, și că marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei din Europa, a adresat Românilor o proclamație, în care îi numește « locuitorii români » și le spune că vine ca amic.

Știrea aceasta străbate ca un fior toată țara; iar în București, ulițele și localurile publice se umplu de oameni nedumiriți. Nu este spaimă, nu este mînie, nu este însuflețire, nu este un afect hotărît ceea ce cuprinde toate spiritele: este o zăpăceală febrilă, în care nimeni nu mai știe ce este de făcut, nimeni nu-și mai poate da seama despre întâmplările ce se petrec și nimeni nu mai poate prevedea urmările lor. Oricine însă, din această zăpăceală, rămâne cu impresia presimțirii unui șir de fapte mari și hotărîitoare, ba poate a unui șir de nenorociri.

Numai a doua zi lumea începe să judece și să chibzuiască.

Trecerea Ruşilor, deşi se putea prevedea, era o surprindere şi atât această surprindere, cât şi modul în care s'a făcut erau negaţiuni ale Statului român. Fără de ştirea şi învoirea Românilor, Ruşii au călcat pământul românesc şi, nemulţumiţi de a fi nesocotit astfel Statul român, ei mai întâmpină pe Români ca pe nişte simpli « locuitori », spuindu-le cu toate acestea, că vin ca amici. Asemenea dispreţ nu au mai arătat Ruşii decât faţă cu Polonia şi asemenea amicie nu s'a mai pomenit decât între Polonia şi Rusia.

Cetele de cazaci erau aproape de capitala ţării, şi nu se ştia dacă Românii le vor întâmpina cu arma în mână, dacă vor înainta cu ele spre Dunăre, ori dacă se vor retrage îndârjiţi la nişte locuri adăpostite; aceasta nu vasăzică amicie, ci dispreţ, şi marea majoritate a Românilor simţea că Statul român a fost luat peste picior.

Era însă în ţară un mic număr de oameni, cari ştiau ce se petrece.

Un ziar liberal, « Unirea Democratică », scria în ziua când ţara a fost călcată de oştirile străine, din cuvânt în cuvânt:

« Ruşii au trecut Prutul! Acestea sunt cuvintele cu care oamenii se salută unii pe alţii ».

Alt ziar liberal, « Românul », pe când zăpăceala era atât de mare, lămurea pe cititorii săi asupra foloaselor materiale ce Românii vor putea să tragă din trecerea oștirilor rusești prin țară.

După vederile cercurilor politice, ale căror organe erau aceste două ziare, năvălirea oștirilor rusești în țară era o întâmplare fericită, dorită și chiar pregătită cu știrea și învoirea Românilor.

Și în adevăr, guvernul român pusese de mai nainte la cale această trecere și luase cu cel rusesc înțelegere pentru încheierea unei convenții pe cât se poate de înjositoare.

Mângâierea noastră e că, luând hotărîrea de a încheia o asemenea convenție, guvernul nu spera că Senatul, același Senat care l-a adus la putere, îl va ierta pentru această hotărîre. Guvernul simțea, că în acest Senat e mai multă prevedere politică decât să-și poată da învoirea la încheierea unei convenții, în care armata română e luată peste picior și Statul român se izolează și se pune la discreția Rusiei.

S'a dizolvat dar Senatul și s'a ales în pripă altul, care în adevăr a și votat convenția.

Când cetele de cazaci au trecut hotarele țării, noul Senat nu era încă constituit, și când corpurile legiuitoare s'au întrunit spre a lua hotă-

rîre relativ la atitudinea țării față cu năvălirea oștirilor rusești, țara era ocupată de aceste oștiri, adunările naționale stau așa zicând sub tunurile rusești, ostașii români se retrăgeau ca niște sibariți din calea năvălitorilor, și toată lumea își pierduse bunul cumpăt. Rușii nu mai aveau a face cu un stat român, ci cu o adunătură de locuitori români, pe cari surprinderea făcută cu știrea și învoirea guvernului lor îi lipsise de toată energia.

La Focșani era locul, unde armata română trebuia să fie concentrată, și dacă atunci când Rușii au trecut Prutul, patruzeci de mii de Români armați ar fi stat la Focșani, Rusia nu ar fi cutezat să ia armata română peste picior, ori, dacă ar fi cutezat, lumea ar fi văzut minunea cu ochii și ar fi fost mulțumită de prețul, cu care Rușii își plătesc îndrăzneala. Atunci Statul român ar fi putut negocia cu Rusia. Guvernul român luase însă înțelegere cu cel rusec, ca armata română să nu fie niciodată în dosul celei rusești, ca niciodată să nu ocupe poziții, din care ea devine o primejdie serioasă pentru operațiunile celei rusești; luase înțelegere ca armata română să nu fie aruncată în cumpăna hotărîrilor. Indată ce Rușii au înaintat peste linia Focșani—Galați, fără ca să aibă pe Români în dosul lor, negocierea cu Rusia era o curată comedie.

O singură putere mai rămânea pe care Statul român mai putea să pună temeiul: voința Europei.

Astăzi e lucru dovedit, că fără de învoiala Europei Rușii nu pot, ori cel puțin nu cutează să facă nimic, și de aceea drepte, patriotice erau cuvintele, pentru care bărbații de stat mai prevăzători au cerut în Cameră și Senat ca, după toate cele petrecute, România să nu încheie niciun fel de convențiune cu Rusia, ci să-și pună toată încrederea, nu în Rusia, ci în convingerea că Rusia nu va cuteza să nesocotească principiile civilizației moderne și să calce drepturile unui popor, ce se pune sub ocrotirea Europei.

Dar guvernul și majoritățile create în Cameră și Senat au nesocotit aceste cuvinte, și convențiunea s'a încheiat.

Această convențiune era un act de capitulațiune.

De când ținem minte întâmplările petrecute pe fața pământului, nu s'a mai pomenit, afară de Polonezi, niciun popor, care să fi dat altui popor voie de a trece peste pământul său spre a se război cu al treilea, fără ca însuși să ia parte la luptă. Mircea, Ștefan, Mihai și alți domni adeseori au dat vreunuia dintre vecini voie de a trece prin țările lor; totdeauna însă

acești vecini le erau frați de arme. De asemenea Prusia în mai multe rânduri a fost silită a se alia cu Francezii și a le da voie să treacă; Prusienii s'au luptat însă alături cu Francezii. Este o mare nenorocire, ca un popor să fie silit a se lupta contra intereselor sale; este însă o nenorocire, numai o nenorocire, urmată din raporturile de puteri; aceea ce s'a făcut în convențiunea încheiată cu Rusia e însă mai mult decât o nenorocire, este o renunțare la tot ce dă unui popor dreptul de a fi. Am fi înțeles ca Rușii să intre în țară și Românii să-i primească bine ca pe niște aliați, am fi înțeles ca Rușii să intre și Românii să nu facă nimic, am fi înțeles ca guvernul să încheie o convenție cu comandantul trupelor rusești; când însă chiar corpurile legiuitoare a votat o convenție, a cărei premisă era condițiunea ca Românii să nu ia parte la războiu, Rusia, și îndeobște Slavii, au putut striga Europei; iată poporul atât de fudul, la picioarele noastre.

Încheierea convenției dela 4 Aprilie a fost, pentru ca să nu zicem o vânzare, o greșală atât de mare, încât nu putea fi reparată decât prin o nouă greșală.

Și în adevăr, numaidecât după încheierea acestei convențiuni, atât în armată, cât și în țară, a început a se pronunța dorința de a lua

parte la luptă; fie cu Rușii, fie cu Turcii, cu oricine și contra oricui, Românii voiau să se bată, nu pentru ca să câștige ceva, ci pentru ca să spele pata ce-și simțeau pe frunte, să salveze onoarea națională pierdută în convențiune și să dea tărie conștiinței naționale.

Românii nu aveau însă voie de a se lupta; Rusia voia tocmai ca pata să rămână pe fruntea lor, ca onoarea să le fie pierdută și ca conștiința națională să le fie slăbită, și dacă îngerul ocrotitor al României nu ar fi pus pe Osman Pașa la Plevna, până astăzi Românii ar sta rușinați și călcați în picioare față cu lumea amăgită. Același îngâmfat mare Duce, care numise pe Români «locuitori Români», în urmă i-a rugat să-i dea ajutor. Dacă cel puțin atunci guvernul român nu ar fi știut de ce e vorba, s'ar fi mulțumit cu rolul nedemn pe care l-a jucat și ar fi lăsat ca țara să plece pe calea ce-i croise bunul simț; el însă a grăbit să profiteze ori, mai exact, să abuzeze de nerăbdarea țării, și a trimis oastea română peste Dunăre, pentru ca prin faptele ei vitejești să se reabiliteze și cu sângele Românilor să spele păcatele sale.

Războiul a fost norocos. Norocul însă nu consta în aceea că Românii au biruit, ci în aceea că ei au dovedit lumii, că sunt adevărați ur-

mași ai străbunilor lor ; biruința, ca biruință, a fost o nenorocire pentru dânsii.

Îndată ce s'au simțit biruitori, aceiași Ruși, cari ceruseră ajutorul Românilor, au început a fi insolenți față cu frații lor de arme și a cere drept răsplată a biruinței o bucată din vatra țării, prin al cărui ajutor au ajuns la biruință.

Numai acum s'au adeverit prevederile acelor care au cerut ca România să nu încheie niciun fel de convenție cu Rușii, ci să rămână rezervată și pregătită de războiu până în momentul, când încheierea păcii se va pune în discuțiune, — cari au cerut ca Românii să-și pună toată nădejdea în Europa, să nu aibă încredere în Rusia și să nu pună nici un temei pe vorbele ei, deoarece ea ne este și trebuie să ne fie vrăjmașă.

În tot cursul războiului, purtarea Rușilor față cu Românii a fost, cel puțin în formă, destul de cuviincioasă ; nu însă pentru că se simțeau legați prin convențiunea dela 4 Aprilie, ci fiindcă se temeau de puterile europene, voiau să evite orice ocazie pentru amestecul vreuncea dintre dânsule și avea interes de a evita orice conflict. Conferința dela 4 Aprilie nu era pentru dânsii decât un act de înjosire pentru Români, și un mijloc foarte comod spre a înconjura orice conflict privitor la România, prin fraza: Tot ce

facem, facem cu învoirea Românilor. Indată ce ei au ajuns la biruință, nu mai aveau nevoie de aceste considerațiuni, și s'au arătat pe față ca vrăjmași ai Românilor.

Numai acum politicii nepricepuți au început să înțeleagă, pentru ce a încheiat Rusia convenția din 4 Aprilie și pentru ce nu voiau să dea Românilor dreptul de a lua parte la războiu. Dacă, după faptele dela Grivița și dela Rahova, Rușii s'au purtat față cu Românii cum s'au purtat, ne putem închipui cum s'ar fi purtat atunci dacă Românii nu s'ar fi reabilitat prin faptele mari și sângeroase, ci ar fi rămas până în sfârșit precum îi înfățișase convenția din 4 Aprilie. Vai ar fi fost și amar de dânșii.

Dar acesta era momentul în care Românii trebuiau să-și arate bărbăția; pentru acest moment ar fi trebuit să-și păstreze puterile, pe care le-au risipit pe câmpiile Bulgariei.

Când a cutezat generalul Ignatieff să ceară Basarabia? Atunci, când Turcii erau biruiți, când Europa privea zăpăcită cum oștirile rușești se apropie de Constantinopol, când comorile României păreau secate și armata română risipită și scăzută la jumătate, atunci când Rusia se credea a totputernică; nici atunci însă, chiar nici atunci nu a primit răspunsul pe care-l dorea și încercarea lui a rămas o rușinoasă neizbutire.

Cestiunea retrocedării Basarabiei este o parte a cestiunii orientale. Niciun bărbat politic serios nu se îndoia, că, mai curând ori mai târziu, Rusia va căuta să câştige ce a pierdut la anul 1856, şi când a izbucnit criza orientală, eventualitatea retrocedării Basarabiei a început să fie discutată. Ce-i drept, înainte de a fi declarat războiul, Rusia a declarat că nu voieşte să facă achiziţiuni teritoriale şi a ştiut să acopere întreprinderea sa cu aparenţa unui mandat european; nimeni însă, cunoscând istoria celor din urmă două veacuri, nu putea crede, că Rusia nu va căuta să facă cu toate aceste achiziţiuni teritoriale şi în deosebi că va renunţa la Basarabia.

Pentru Români cestiunea retrocedării Basarabiei era pusă afară de toată discuţiunea. Chiar dacă ar fi trecut cu vederea importanţa istorică, economică şi strategică a acestei rămăşiţe din vatra Moldovei, Românii nu puteau uita, că Europa le-a încredinţat-o şi că nu se poate un preţ, cu care le-ar fi iertat s'o înstrăineze.

Guvernul român cu toate acestea era hotărât să-i dea învoirea pentru retrocedare. Dovadă despre aceasta e convenţia dela 4 Aprilie care, într'un articol foarte echivoc, atinge cestiunea fără de a cuteza să o lămurească. Dacă guvernul nu ar fi crezut că Rusia voieşte să ajungă

la reanexarea Basarabiei, el nu ar fi atins în convenția dela 4 Aprilie cestiunea; iar dacă ar fi fost hotărît a nu ceda Basarabia, numai-decât la începutul războiului ar fi dat ocaziunea pentru deplina lămurire a cestiunii.

Nici odată Corpurile Legiuitoare nu ar fi votat convențiunea, dacă ea nu ar fi ținut un articol, în care Rusia părea obligată de a nu cere să i se retrocedeze Basarabia; acest articol însă, ca întreaga convenție, întrucât o obligă pe Rusia, nu era decât o iluzie deșartă.

Chiar nici un articol mai puțin echivoc, în care Rusia s'ar fi obligat anume a nu cere să i se retrocedeze Basarabia, nu ar fi putut să fie pentru Statul român destulă garanție, deoarece mai ales Rusia niciodată nu se simte legată prin cuvinte, în dosul căroră nu sunt destule baionete. Singura garanție, ce le mai rămânea Românilor, era voința puterilor europene ca Basarabia să rămână în posesiunea Statului român. În zadar o ar fi luat Rusia; în zadar i-o am fi dat noi; la urma urmelor tot puterile europene aveau să hotărască a cui să fie. Nouă nu ne rămânea decât să dovedim lumii, că suntem vrednici de a o stăpâni și știm să păstrăm pământul ce ni s'a încredințat. Vorba nu era dacă avem să pierdem ori să nu pierdem Basarabia; vorba era să ne păstrăm demnita-

tea, să ne arătăm vrednici de încrederea popoarelor dela apus, să nu o pierdem din vina noastră, să nu renunțăm de bună voie, să nu o vindem.

Guvernul privea cestiunea dintr'un punct de vedere în aparență mai practic și voia ca să o lase nelămurită. După părerea lui, Rusia dispunea în orient, puterile mari îi dăduseră mandat și nimeni nu mai ținea la principiul ca Rusia să rămână departe dela gurile Dunării; România dar, de voie, de nevoie, trebuia să piardă Basarabia și prin urmare era mai bine să o piardă de bună voie și să tragă din strimtoarea ei foloasele pe care le poate.

Astfel se prezintă cestiunea în convenția dela 4 Aprilie.

Rusia nu voia să o lămurească fiindcă se temea de noi complicațiuni; iar guvernul român nu cuteza să o lămurească, fiindcă era alcătuit din oameni lipsiți de bărbăție și voia să-și păstreze o porțiță din dos.

Pentru Rusia convenția dela 4 Aprilie era o amânare foarte comodă a discuțiunii pe niște timpuri, în care diplomații rusești puteau să fie mai îndrăzneți; iar pentru partea de bună credință și naivă a publicului român ea era o garanție a integrității teritoriului român. Bărbații politici mai serioși numai decât înainte de

votare a declarat însă, că pentru dânșii această convențiune nu are nici o valoare, deoarece chiar dacă Rusia ne-ar garanta integritatea teritoriului față cu un inamic încă necunoscut, între-barea e cine ne-o garantează față cu Rusia. Nu ne-o putea garanta decât Europa și dacă nici Europa nu ne-o garanta, nu ne rămânea decât să predăm Basarabia. Astfel convențiunea era un act primejdios ori cel puțin de prisos, deoarece, în cel mai bun caz, ne însărcina cu o mulțime de sacrificii fără de a ne da un singur folos, pe care nu l-am fi avut și în lipsa ei.

Aceste aprecieri erau atât de adevărate, încât chiar și după ce Rusia numai în urma ajutorului primit dela Români a ajuns la biruință, diplomații ruși au început negocierile de pace cu cestiunea retrocedării Basarabiei.

Când generalul Ignatieff a venit la București, ca să facă presiune asupra poporului român, el nu sta față numai cu îndatorirea Țarului de a respecta integritatea teritoriului român ci mai avea înaintea sa un popor reabilitat ce-și recăștigase simpatiile popoarelor dela apus, mai avea înaintea sa cuvintele de laudă rostite de către Țarul Alexandru II, mai avea înaintea sa faptele, prin care Românii au câștigat un drept, dacă nu la recunoaștința, cel puțin la respectul poporului rusesc; cu toate acestea el nu s'a

sfiit a mărturisi că crede pe poporul român destul de netrebnic spre a vinde o parte din vatra țării sale.

El a primit răspunsul ce i se cuvenea: opoziția Românilor a fost atât de hotărâtă, încât chiar și guvernul a trebuit să se încredințeze că sunt lucruri, care în România nu se pot face, să se supună cererii publice și să schimbe politica sa echivoacă cu una mai hotărâtă.

Acum și numai acum guvernul a acceptat politica bazată pe încrederea în bunăvoința marilor puteri dela apus, politica, care bărbații politici mai serioși o susțineau înainte de izbucnirea războiului și mai ales cu ocaziunea discutării convenției dela 4 Aprilie.

Acum însă era prea târziu.

Convenția dela 4 Aprilie a fost un act izvorât din neîncrederea Românilor în puterile dela apus. Indeosebi pentru Țările de Jos, Franța și Austro-Ungaria, încheierea acestei convenții este un păcat, pe care Românii vor trebui să-l ispășească.

În urmă Românii au luat parte la războiu și au dovedit lumii, că sunt un popor trainic și vrednic de încredere. Nu însă în asemenea împrejurări, nu dând ajutor Rușilor strâmtorați trebuiau să dea Românii această dovadă, și în deosebi Țările de Jos, Franța și Austro-Ungaria,

deși recunosc virtuțile oștenilor români, nu vor ierta pe Români pentru păcatul de a fi contribuit atât de mult la biruința Rușilor.

Astăzi România stă înaintea Europei întrunite în Congres.

Acest Congres are să reguleze orientul potrivit cu interesele deosebitelor puteri europene și această regulare s'ar fi făcut cu mai multă lesnire, dacă Rușii nu ar lua parte la Congres ca biruitori, ci ca biruiți. Ar fi biruit Rușii și fără ajutorul Românilor, ar fi biruit poate chiar contra Românilor; acea Rusie însă, care ar fi biruit, fără de ajutorul Românilor, acea Rusie nu ar fi atât de stăruitoare ca și aceea care astăzi stă față cu Europa.

În zadar! Românii au dovedit că sunt un popor plin de putere, dar un popor care dispune de puterile sale în contra intereselor sale și în aceeași vreme în contra intereselor europene; el stă înaintea Congresului ca înaintea judecătorilor săi.

Două sute de ani sunt, de când Rusia înaintază mereu spre miazăzi, două sute de ani lumea muscălească și cea musulmană se află în luptă necurmată, și acum, când se apropie timpul, ca să se curme lupta între musulmani și muscali și să înceapă o altă luptă între muscali și lumea modernă, noi, poporul, pe care

lumea modernă ne-a ales de reprezentant al său, ne-a răsfătat, ne-a legănat în cele mai îndrăznețe iluziuni, noi am vărsat sânge și am jertfit averi spre a face ca Rușii să înainteze la porțile Constantinopolului și ca lupta între ei și lumea modernă să urmeze cât mai curând.

A trecut o sută de ani de când Austria se pregătise pentru lupta pe care o prevedea încă acum o sută și cincizeci de ani, și astăzi simte la hotarele dela răsărit un popor ce se numește latin și totuși e capabil de a se lupta contra intereselor civilizației latine și pentru biruința lumii muscălești.

Abia douăzeci de ani a trecut de când Europa biruitoare a încredințat poporului român paza gurilor Dunării punându-l stăpân pe Basarabia și creindu-i o poziție spre a se putea desvolta și spre a aduna puteri pentru o luptă contra Rusiei, și astăzi Românii stau înaintea Europei și cer drepturi pe baza titlurilor câștigate la Plevna și la Rahova, stau ca aliați ai Rușilor înaintea acelorora, pentru care burințele Rusiei au fost niște izvoare de nedumerire.

Dar, dovadă sunt faptele petrecute, că nu poporul român e vinovat. El dela început până în ziua de astăzi a fost pătruns de misiunea sa, și singura lui vină ar fi că s'a supus necesităților, pe care cu voe ori fără de voe le-a creiat

guvernul. Această vină e însă o dovadă despre spiritul de disciplină a Românilor. Românii nu puteau să creeze Europei noi greutăți. Indată ce Rușii au trecut hotarele și guvernul român se pusese la dispozițiile Rusiei, Românilor nu le rămânea decât să facă ce au făcut totdeauna: să decline orice răspundere, să protesteze și să renunțe de bună voie.

Și astăzi cestiunea e pusă cum a fost dela început.

Românii pot să piardă Basarabia și pot chiar să câștige în schimb Dobrogea; atârnă dela învoirea puterilor europene; ei însă nu vor pierde din vina lor, nu vor renunța, nu se vor lepăda de tradițiile lor, ci vor urma pe calea croită de veacuri.

Cestiunea română e o cestiune europeană, și dacă puterile europene ar sacrifica interesele României, ar nesocoti interesele lor proprii; acesta e rezultatul faptelor istorice expuse în această dare se seamă. De două sute de ani bărbații de stat din imperiul Habsburgilor mereu se pregătesc să întâmpine eventualitatea care astăzi e un fapt împlinit; dacă astăzi Austro-Ungaria ar consimți ca Rusia să facă din nou pasul spre Dunăre, ea trebuie să renunțe atât la Bucovina, cât și la pozițiile ce ocupă în linia Carpaților, deoarece interesele, în virtutea că-

roră a luat în stăpânirea sa aceste pozițiuni, nu ar mai fi legitime. Austro-Ungaria ar trebui să renunțe la misiunea, ce de două sute de ani caută a împlini în orient, pentru ca să poată sacrifica Basarabia. Și față cu Rusia, Austro-Ungaria reprezintă interesele societății moderne.

Dacă cu toate acestea congresul ar ceda stăruințelor Rusiei și ar sili pe Români să se retragă din Basarabia, rezolvarea definitivă a cestiunii va rămânea amânată până la un războiu viitor, în care Rusia va fi biruită, iar nu biruitoare.

CUPRINSUL

	Pag.
INTRODUCERE	7
BUCOVINA ȘI BASARABIA (« Timpul », 11 Aprilie 1878)	19
I. POLITICA ORIENTALĂ ÎN VEACUL XVIII (« Timpul », 12 și 13 Aprilie 1878)	25
II. POLITICA HABSBURGILOR. (« Timpul », 14 și 15 Aprilie 1878)	42
III. MOTIVELE POLITICE ALE LUĂRII BUCOVINEI (« Timpul », 16, 20 și 21 Aprilie 1878)	61
IV. NEGOCIERILE PRIVITOARE LA CEDAREA BU- COVINEI (« Timpul », 23, 25 și 27 Aprilie 1878)	79
V. ÎNĂINTAREA RUSIEI (« Timpul », 6 Mai 1878).	99
VI. MOLDOVA FAȚĂ CU CEDAREA BUCOVINEI (« Timpul », 31 Mai, 1, 2 și 4 Iunie 1878)	104
VII. ROMÂNIA ÎN LUPTĂ CU PANSLAVISMUL (« Tim- pul », 9, 22, 24 și 27 Iunie 1878)	137

8
15

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1941

ANTICAFETĂ NR. 1
LEI 15

C. 68.161,